

(ร่าง 5)

**แผนยุทธศาสตร์ชาติ การพัฒนาภูมิปัญญาไทย สุขภาพวิถีไท
ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2555–2559)**

คณะกรรมการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพแห่งชาติ
คณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ

สารบัญ

บทสรุปผู้บริหาร

ส่วนที่ 1 สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่มีผลต่อการพัฒนาภูมิปัญญาไทย สุขภาพวิถีไทย

1. สถานการณ์ทั่วไป
2. สถานการณ์ด้านการแพทย์พื้นบ้าน การแพทย์แผนไทย และการแพทย์ทางเลือก
3. สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงในระดับโลกและภูมิภาค

ส่วนที่ 2 ผลสำเร็จ ปัญหา อุปสรรค การดำเนินการตามแผนยุทธศาสตร์ชาติ การพัฒนาภูมิปัญญาไทย สุขภาพวิถีไทย พ.ศ.2550–2554

ส่วนที่ 3 กรอบแนวคิดของแผนยุทธศาสตร์ชาติ การพัฒนาภูมิปัญญาไทย สุขภาพวิถีไทย ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2555–2559)

1. วิสัยทัศน์ และพันธกิจ
2. เป้าหมาย/ประสงค์และวัตถุประสงค์
3. ประเด็นยุทธศาสตร์ของแผนยุทธศาสตร์ชาติฯ

บทสรุปผู้บริหาร

แผนยุทธศาสตร์ชาติ การพัฒนาภูมิปัญญาไทย สุขภาพวิถีไทย ฉบับที่ 2

พ.ศ. 2555-2559

แผนยุทธศาสตร์ชาติ การพัฒนาภูมิปัญญาไทย สุขภาพวิถีไทย ฉบับแรก พ.ศ.2550-2554 ได้เป็น ร่วมนโยบายที่สำคัญในการขับเคลื่อนให้เกิดการพัฒนา การแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ ทางเลือกอื่นๆ ความสำเร็จที่เกิดขึ้น มีทั้งในระดับนโยบาย และระดับปฏิบัติการ

ในระดับนโยบาย ได้มีผลต่อพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ.2550 โดยมีการกำหนดให้มี หมวด 7 ในรัฐธรรมนูญว่าด้วยระบบสุขภาพแห่งชาติ ให้มี การส่งเสริม สนับสนุน การใช้และการพัฒนาภูมิ ปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพ การแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ทางเลือกอื่นๆ และได้มีผล ให้เกิดมติสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ครั้งที่ 2 มติ 7 “การพัฒนาการแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้าน และ การแพทย์ทางเลือก ให้เป็นระบบบริการสุขภาพหลักของประเทศ คู่ขนานกับการแพทย์แผนปัจจุบัน” นอกจากนี้ ยังมีผลทำให้เกิดนโยบายของหน่วยงานและองค์กรต่างๆทั้งในระดับชาติและท้องถิ่น

การดำเนินการขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์ชาติฯ ฉบับแรก มีปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการ บางประการ เช่น การขาดการมีส่วนร่วมจากบางหน่วยงาน การขาดการจัดสรรงบประมาณที่เหมาะสมและ เพียงพอ ทำให้การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ไม่สามารถบรรลุเป้าหมายได้ทั้งหมดตามที่หนดไว้ แต่โดยภาพรวม ความสำเร็จในการขับเคลื่อน การแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ทางเลือก เป็นอย่างดี ภายใต้อำนาจกำกับต่างๆ

ผลสำเร็จที่เกิดขึ้น เกิดจากความร่วมมือของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และภาค ประชาชน ทุกระดับตั้งแต่ ระดับชุมชน ชุมชนท้องถิ่น จนถึงระดับชาติ ซึ่งได้นำแผนยุทธศาสตร์ชาติฯ ไป ดำเนินการ

อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันสังคมไทยได้ก้าวเข้าสู่การเปลี่ยนแปลงในเชิงมหภาคทั้งจากปัจจัยภายในและ ภายนอก การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ ภาวะวิกฤตเศรษฐกิจโลก การเปลี่ยนแปลง ของระบบสุขภาพไทย การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งในระดับโลกและระดับภูมิภาคจะส่งผลกระทบต่อ การพัฒนาภูมิปัญญาไทย สุขภาพวิถีไทยทั้งในปัจจุบันและอนาคตอันใกล้นี้ จึงจำเป็นที่ประเทศไทยจะต้องมี แผน ยุทธศาสตร์ชาติ การพัฒนาภูมิปัญญาไทย สุขภาพวิถีไทย ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2555–2559) เพื่อที่จะมีนโยบายและ ยุทธศาสตร์ในระดับชาติ ในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพ การแพทย์พื้นบ้าน การแพทย์แผนไทย และการแพทย์ทางเลือกอย่างต่อเนื่องจากแผนยุทธศาสตร์ชาติฯ ฉบับที่ 1 รวมทั้งเป็นกรอบและแนวทาง ให้กับหน่วยงาน องค์กรภาคีเครือข่ายต่างๆ ในการนำไปดำเนินการเพื่อมุ่งไปสู่การพึ่งตนเองด้านสุขภาพด้วย ภูมิปัญญาไทย สุขภาพวิถีไทย ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

เป้าหมาย/เป้าประสงค์ในช่วง 5 ปี (พ.ศ.2555-2559)

- 1) มีการใช้ปัญญา ความรู้ ความมีเหตุผล ในการพัฒนาวิชาการและองค์ความรู้จากฐานเดิมอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด คุ่มค่า มีประสิทธิผลและปลอดภัย
- 2) ชุมชนและชุมชนท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าและมีบทบาทในการส่งเสริม สนับสนุนการใช้ และการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพ การแพทย์พื้นบ้าน การแพทย์แผนไทย และการแพทย์ทางเลือก เพื่อการดูแลสุขภาพของชุมชนและชุมชนท้องถิ่นอย่างเหมาะสม มีระบบสุขภาพชุมชน / ระบบสุขภาพภาคประชาชน โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพในการดูแลสุขภาพของชุมชน
- 3) ระบบบริการการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกมีมาตรฐาน ตั้งแต่ องค์ความรู้ สถานที่ บุคลากร เวชปฏิบัติ ระบบข้อมูล ระบบยา และอยู่ในสิทธิประโยชน์ของระบบหลักประกันสุขภาพทุกระบบ
- 4) กำลังคนด้านการแพทย์พื้นบ้าน การแพทย์แผนไทย และการแพทย์ทางเลือก มีคุณภาพ
- 5) ระบบยาของประเทศมีความมั่นคงบนฐานของระบบยาจากสมุนไพร
- 6) ภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยได้รับการคุ้มครองตั้งแต่ระดับท้องถิ่น ประเทศและนานาชาติ

วัตถุประสงค์

- 1) มีการสร้างและจัดการความรู้เพื่อพัฒนาระบบการแพทย์พื้นบ้าน การแพทย์แผนไทย และการแพทย์ทางเลือก ที่มีประสิทธิผล ปลอดภัย น่าเชื่อถือและคุ้มค่า
- 2) มีระบบและกลไกที่เข้มแข็ง มีฐานวิชาการ เป็นอิสระ เป็นกลางในการคัดกรอง ส่งเสริมและคุ้มครองผู้บริโภคด้านการแพทย์ทางเลือกอื่นๆ ที่มีประสิทธิผล ประหยัด คุ่มค่าและปลอดภัย เพื่อประโยชน์สูงสุดในการดูแลสุขภาพของประชาชน
- 3) เพื่อให้ชุมชนและชุมชนท้องถิ่นมีศักยภาพในการจัดการระบบสุขภาพของชุมชน
- 4) เพื่อให้ระบบบริการการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกของประเทศมีมาตรฐาน ทั้งในด้าน องค์ความรู้ การบริการ กำลังคน ยาจากสมุนไพร และฐานทรัพยากรสมุนไพรและอาหาร
- 5) มีแผนแม่บทการพัฒนากำลังคน ตั้งแต่ การผลิต การพัฒนาองค์ความรู้อย่างต่อเนื่อง ความก้าวหน้าและความมั่นคงทางวิชาชีพ จรรยาบรรณ
- 6) มีรายการยาจากสมุนไพรในบัญชียาหลักแห่งชาติ อย่างน้อยร้อยละ 10 ของรายการยาทั้งหมด
- 7) มีระบบและกลไกที่เข้มแข็งในการคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ในระดับท้องถิ่น ประเทศและนานาชาติ

แผนยุทธศาสตร์ชาติ มีทั้งหมด 6 ประเด็นยุทธศาสตร์ เชื่อมโยงซึ่งกันและกัน

- 1) การสร้างและจัดการความรู้ ภูมิปัญญาไทย สุขภาพวิถีไทย
- 2) การพัฒนาระบบสุขภาพชุมชนท้องถิ่น และระบบบริการสาธารณสุข
- 3) การพัฒนากำลังคน

- 4) การพัฒนาระบบยาจากสมุนไพร และผลิตภัณฑ์จากสมุนไพร
- 5) การพัฒนาระบบและกลไกการคุ้มครองภูมิปัญญาไทย
- 6) การสื่อสารสาธารณะ

ประเด็นยุทธศาสตร์ 1 การสร้างและจัดการความรู้ ภูมิปัญญาไทย สุขภาพวิถีไท

เป้าหมาย/เป้าประสงค์

มีการใช้ปัญญา ความรู้ ความมีเหตุผล ในการพัฒนาวิชาการและองค์ความรู้จากฐานเดิมอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด คุ่มค่า มีประสิทธิผลและปลอดภัย

มีการจัดสรรงบประมาณ อย่างน้อยร้อยละ 0.5 ของงบประมาณด้านสาธารณสุขของประเทศ มาตรฐานงานวิจัยด้านการแพทย์พื้นบ้าน การแพทย์แผนไทย และการแพทย์ทางเลือก กลยุทธ์ / มาตรการ

1.1 การขับเคลื่อนแผนแม่บทการวิจัยของประเทศ

เพื่อให้มีระบบและกลไกที่เข้มแข็งของประเทศในการจัดการการวิจัย สนับสนุน ส่งเสริม พัฒนางานวิจัย นักวิจัย กลุ่มและเครือข่ายการวิจัย ติดตามประเมินผล และนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ ด้านการแพทย์พื้นบ้าน การแพทย์แผนไทย และการแพทย์ทางเลือก

(1) การสร้างระบบและกลไกการวิจัยระดับชาติ

เพื่อการดำเนินการตามแผนแม่บท ให้บรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยมีระบบและกลไกทั้งในระดับชาติ ระดับภูมิภาค

พัฒนากลไกการจัดการการวิจัยระดับชาติและภาค โดยการจัดตั้งคณะกรรมการวิจัยภูมิปัญญาไทยแห่งชาติ หรือ จัดตั้งในรูปแบบเครือข่ายภาคีการวิจัยแห่งชาติและภาค

(2) การพัฒนางานวิจัย

เพื่อวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้เพื่อขับเคลื่อนประเด็นยุทธศาสตร์ชาติ ทั้ง 6 ประเด็น

(3) การพัฒนานักวิจัย กลุ่มและเครือข่ายการวิจัย

เพื่อพัฒนาศักยภาพนักวิจัยตั้งแต่ นักวิจัยชุมชนท้องถิ่น นักวิจัยระดับต้น นักวิจัยระดับกลาง และระดับชาติ รวมทั้งการพัฒนากลุ่มและเครือข่ายการวิจัยในระดับประเทศ ภูมิภาคและท้องถิ่น

1.2 การจัดทำระบบการบันทึกภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพทั่วประเทศ ด้วยหลักฐานเชิงประจักษ์ และนำไปใช้ประโยชน์ (Documentation, Assessment and Utilization)

1.3 การจัดทำระบบข้อมูลดิจิทัลภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพของชุมชนทั่วประเทศ

(Traditional Knowledge Digital Information TKDI) โดยเป็นระบบเครือข่ายข้อมูลของชุมชนท้องถิ่นทั่วประเทศ ซึ่งมาจากการบันทึกด้วยหลักฐานเชิงประจักษ์ การสังคายนาองค์ความรู้ในคำรับคำร่ำดั้งเดิมของชุมชนและภูมิภาค ซึ่งสามารถเชื่อมต่อกับระบบข้อมูลส่วนกลางของประเทศ พร้อมเชื่อมต่อการระบบการคุ้มครองภูมิปัญญาระหว่างประเทศ

- 1.4 การพัฒนาระบบและกลไกทางวิชาการที่เข้มแข็ง เป็นอิสระ เป็นกลางในการคัดกรอง ส่งเสริม และคุ้มครองผู้บริโภคด้านการแพทย์ทางเลือก ที่มีประสิทธิผล ประหยัด คุ่มค่าและปลอดภัย เพื่อประโยชน์สูงสุดในการดูแลสุขภาพของประชาชน

ประเด็นยุทธศาสตร์ 2 การพัฒนาระบบสุขภาพชุมชนท้องถิ่น และระบบบริการ สาธารณสุข

เป้าหมาย/เป้าประสงค์

ชุมชนและชุมชนท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าและมีบทบาทในการส่งเสริม สนับสนุนการใช้ และการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพ การแพทย์พื้นบ้าน การแพทย์แผนไทย และการแพทย์ทางเลือก เพื่อการดูแลสุขภาพของชุมชนและชุมชนท้องถิ่นอย่างเหมาะสม มีระบบสุขภาพชุมชน / ระบบสุขภาพภาคประชาชน โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพในการดูแลสุขภาพของชุมชน

ระบบบริการการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกมีมาตรฐาน ตั้งแต่ องค์ความรู้ สถานที่ บุคลากร เวชปฏิบัติ ระบบข้อมูล ระบบยา และอยู่ในสิทธิประโยชน์ของระบบหลักประกันสุขภาพทุกระบบ

กลยุทธ์ / มาตรการ

2.1 การพัฒนาระบบสุขภาพชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีศักยภาพในการจัดการด้านสุขภาพของชุมชน โดย

- 1) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของอปท. เครือข่ายหมอพื้นบ้าน นักวิชาการ และภาคประชาสังคม เพื่อให้ชุมชนสามารถจัดการและดูแลสุขภาพของชุมชนด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพ ที่มีอยู่ การจัดสรรงบประมาณของชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การรับรองและส่งเสริม สถานภาพของหมอพื้นบ้าน
- 2) การเสริมสร้างความเข้มแข็งและการมีส่วนร่วมของชุมชนและชุมชนท้องถิ่น ในการฟื้นฟู สืบสานและใช้ประโยชน์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพ การประยุกต์และพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพให้สอดคล้องกับบริบททางด้านสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไป
- 3) การสนับสนุนและเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายหมอพื้นบ้าน โดยการรับรองและเสริมสร้างสถานภาพของหมอพื้นบ้าน การพัฒนาศักยภาพของหมอพื้นบ้านในชุมชน การสนับสนุนการสืบทอดคู่มือพื้นบ้านรุ่นใหม่โดยส่งเสริมให้เยาวชนรุ่นใหม่เห็นคุณค่าของ หมอพื้นบ้าน และรักษาแบบแผนการสืบทอดที่เป็นของชุมชน การพัฒนาระบบการจัดการ ความรู้ทั้งในตำราและตัวหมอ การพัฒนาทางวิชาการ การบริการ การบริหารจัดการ

การจัดตั้งสภาหมอพื้นบ้านเพื่อเป็นเวทีการพบปะ แลกเปลี่ยนความรู้และ ประสบการณ์ของหมอพื้นบ้าน สนับสนุนการเชื่อมโยงเครือข่ายหมอพื้นบ้านทั้งในระดับ ชุมชน ภูมิภาค และระดับประเทศ ด้วยกระบวนการการมีส่วนร่วม

2.2 การพัฒนาคุณภาพระบบบริการการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

ส่งเสริม สนับสนุนให้มีคุณภาพและมาตรฐานทุกระดับตั้งแต่ ระดับปฐมภูมิ ตติยภูมิ และทุติยภูมิ

- 1) มาตรฐานการบริการ ตั้งแต่ การตรวจวินิจฉัย การรักษาตามแนวเวชปฏิบัติ ระบบทีมงาน การดูแลรักษา ระบบใบสั่งยา ระบบเวชระเบียน ระบบการแก้ไขความผิดพลาดในการรักษา การประชุมวิชาการ การรับและส่งต่อผู้ป่วยกับระบบการแพทย์แผนปัจจุบัน และระบบสุขภาพชุมชน
- 2) การพัฒนาโรงพยาบาลการแพทย์แผนไทยต้นแบบ โดยพัฒนาโรงพยาบาลแพทย์แผนไทยต้นแบบ เพื่อให้เป็นต้นแบบการพัฒนาวิชาการ การบริการ การฝึกอบรม การเชื่อมต่อกับระบบสุขภาพของชุมชนและชุมชนวิชาการต่างๆ

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนากำลังคน ด้านการแพทย์พื้นบ้าน การแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

เป้าหมาย/เป้าประสงค์

กำลังคนด้านการแพทย์พื้นบ้าน การแพทย์แผนไทย และการแพทย์ทางเลือก มีคุณภาพและได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

กลยุทธ์/มาตรการ

- 3.1 การมีแผนแม่บทการพัฒนากำลังคนระดับชาติ เพื่อกำหนดทิศทางการผลิต การกระจาย การพัฒนา ทั้งในส่วนที่เป็นของภาคชุมชน ภาครัฐ และภาคเอกชน
- 3.2 การพัฒนามาตรฐานการผลิตกำลังคน
 - 1) การพัฒนาระบบการสืบทอดหมอพื้นบ้านที่เป็นวิถีดั้งเดิมของชุมชนและในระบบสถาบันการศึกษา
 - 2) การพัฒนาระบบการเรียนการสอนของการแพทย์แผนไทยทั้งในแบบครูรับมอบตัวศิษย์และแบบสถาบันการศึกษา ตั้งแต่ มาตรฐานหลักสูตร ครู ตำรา คู่มือ อุปกรณ์การเรียนการสอน การฝึกปฏิบัติงาน การประชุมวิชาการ การวิจัย เป็นต้น
 - 3) การจัดตั้งและพัฒนาเครือข่ายสถาบันการผลิตแพทย์แผนไทยให้มีความเข้มแข็ง
 - 4) การพัฒนาระบบการเรียนการสอนของการแพทย์แผนจีนและการแพทย์ทางเลือกอื่นๆที่เป็นการประกอบโรคศิลปะ
- 3.3 การพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง มีระบบการศึกษาต่อเนื่อง การฝึกอบรมเสริมความรู้

- 3.5 การกำหนดโครงสร้างและกรอบอัตรากำลังคนด้านการแพทย์แผนไทย เพื่อให้ สถานภาพของบุคลากรด้านการแพทย์แผนไทยนั้นมีความมั่นคง เป็นที่ยอมรับ และมีความก้าวหน้าทางวิชาชีพเช่นเดียวกับวิชาชีพอื่นๆ

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 4 การพัฒนาระบบยาจากสมุนไพร และผลิตภัณฑ์สมุนไพร เป้าหมาย/เป้าประสงค์

ระบบยาของประเทศมีความมั่นคงบนฐานของระบบยาจากสมุนไพร โดยต้องมีรายการยาจากสมุนไพรในบัญชียาหลักแห่งชาติ อย่างน้อยร้อยละ 10 ของรายการยาทั้งหมด ผลิตภัณฑ์สมุนไพรมีคุณภาพและมาตรฐาน

กลยุทธ์/มาตรการ

- 4.1 ส่งเสริมการพึ่งตนเองด้านสมุนไพรของชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีศักยภาพในการใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพ ทั้งในด้านการเป็นอาหารพื้นบ้านและยาสมุนไพร มีแหล่งสมุนไพรของชุมชนที่ประชาชนและหมอพื้นบ้านนำไปใช้ประโยชน์
- 1) จัดทำแผนการอนุรักษ์สมุนไพรทั้งในธรรมชาติ (*in situ*) และในชุมชน (*ex situ*) โดยชุมชนเป็นผู้ดำเนินการด้วยตนเอง หรือสามารถเชื่อมโยงกับหน่วยงานของรัฐ เพื่อทำการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนภายใต้พ.ร.บ.คุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย พ.ศ. 2542
 - 2) ส่งเสริมชุมชนในการปลูกสมุนไพรเพื่อการใช้ประโยชน์ทั้งในระดับชุมชนและประเทศ โดยมีการจัดตั้งกองทุนเฉพาะหรือใช้กองทุนภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ภายใต้พ.ร.บ.คุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย พ.ศ.2542
 - 3) การจัดการความรู้การใช้สมุนไพรของชุมชน เชื่อมต่อกับระบบการบันทึกภูมิปัญญาฯ และ TKDI และนำไปสู่การเผยแพร่เพื่อใช้ประโยชน์ในชุมชนอื่นๆทั่วประเทศ
- 4.2 ส่งเสริมความเข้มแข็งของระบบยาจากสมุนไพรในระบบบริการสาธารณสุขของประเทศ ตั้งแต่กระบวนการคัดเลือกยา การผลิตและการจัดหายา การกระจายยา และการใช้ที่เหมาะสม
- 1) การเพิ่มรายการยาจากสมุนไพรในบัญชียาหลักแห่งชาติ ซึ่งปัจจุบันมี 19 รายการควรมีการเพิ่มรายการยาให้ได้ออย่างน้อย ร้อยละ 10 ของรายการยาทั้งหมด รวมทั้งการให้มีรายการเภสัชตำรับสำหรับโรงพยาบาลด้านยาจากสมุนไพร
 - 2) การส่งเสริมการผลิตยาและจัดหายาจากสมุนไพรที่เหมาะสมและได้มาตรฐาน ทั้งจากสถานบริการสาธารณสุข(ภาครัฐ) และจากสถานประกอบการ(ภาคเอกชน)ที่ผลิตยาจากสมุนไพรในบัญชียาหลักแห่งชาติ
 - 3) การส่งเสริมระบบการกระจายยาจากสมุนไพรในระดับจังหวัด โดยมีโรงพยาบาลชุมชนเป็นศูนย์กลาง และจัดระบบสนับสนุนยาไปที่สถานีอนามัย

- 4) การส่งเสริมการใช้ที่เหมาะสม ปลอดภัยและประหยัด ทั้งในด้านบุคลากรผู้สั่งยาและด้านผู้จ่าย จัดให้มีการรวบรวมข้อมูลยาแผนไทยบรรจุในหลักสูตรการเรียน ของบุคลากรทางการแพทย์แผนปัจจุบัน จัดอบรมการให้ความรู้ยาแผนไทยกับบุคลากรทางการแพทย์แผนปัจจุบันอย่างต่อเนื่อง จัดให้ มีกลไกทางการเงินเพื่อสนับสนุนการใช้ยาแผนไทยในสถานบริการของรัฐ

4.3 การพัฒนาศักยภาพ มาตรฐานของอุตสาหกรรมยาไทย เพื่อให้การผลิตยาไทยของภาคอุตสาหกรรมได้มาตรฐานตามข้อกำหนด Asian Harmonization เพื่อให้สามารถแข่งขันกับอุตสาหกรรมยาจากสมุนไพรของกลุ่มประเทศอาเซียนได้

- 1) การสนับสนุน โรงงานผลิตยาไทยให้ได้มาตรฐาน โดยการสนับสนุนทั้งด้านวิชาการ เทคโนโลยี และนักวิชาการ และควรมีมาตรการทางการเงินในการสนับสนุนการพัฒนา ระบบการผลิตของโรงงานผลิตยาอย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ
- 2) ส่งเสริมระบบการผลิตยากลาง โดยการจัดตั้งโรงงานกลางสมุนไพรแห่งชาติที่ได้มาตรฐาน (GMP และ GLP) เพื่อรับผลิตยาให้กับ โรงงานผลิตยาจากสมุนไพรขนาดเล็ก เป็นการประหยัดและลดต้นทุนในการพัฒนาระบบการผลิตให้ได้มาตรฐาน
- 3) การพัฒนาคุณภาพวัตถุดิบ ตั้งแต่ การเพาะปลูกที่ดีหรือแบบเกษตรกรรมอินทรีย์ การเก็บเกี่ยวที่ดี การให้บริการตรวจวิเคราะห์ยาแผนไทยและสมุนไพรให้แก่สถานบริการของรัฐ และโรงงานเอกชนเชิงรุก เป็นต้น

4.4 การส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์จากสมุนไพร โดยเฉพาะผลิตภัณฑ์สุขภาพจากสมุนไพรที่เป็นที่นิยม หรือทดแทนการนำเข้า หรือสามารถส่งออกไปต่างประเทศ อันเป็นการสร้างรายได้ให้กับชุมชนและประเทศ

- 1) ควรมีระบบและกลไกระดับชาติในการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรอย่างเป็นระบบและครบวงจร ตั้งแต่ การศึกษาวิจัย การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การตลาด การส่งเสริมการใช้ การติดตามประเมินผล

ทั้งนี้ กลไกต้องมีความเป็นอิสระ คล่องตัว สามารถประสานหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคมได้ดี และต้องมีการจัดสรรงบประมาณอย่างเพียงพอจากภาครัฐในการสนับสนุนการดำเนินการ

- 2) ส่งเสริมการสื่อสารสาธารณะ การเผยแพร่ และการสร้างทัศนคติที่ดีในการใช้ผลิตภัณฑ์สุขภาพจากสมุนไพร
- 3) การส่งเสริมศักยภาพและมาตรฐานการผลิต ตั้งแต่ระดับการพึ่งตนเอง ใช้เองในชุมชน การผลิตเพื่อใช้ในระดับประเทศ และการส่งออก

ประเด็นยุทธศาสตร์ 5 การพัฒนาระบบและกลไกการคุ้มครองภูมิปัญญาไทย

เป้าหมาย/เป้าประสงค์

ภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยได้รับการคุ้มครองตั้งแต่ระดับท้องถิ่น ประเทศและนานาชาติ
กลยุทธ์/มาตรการ

5.1 การจัดทำระบบข้อมูลดิจิทัลภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์แผนไทยส่วนกลางของ
ประเทศ (TKDI) ต้องเร่งรีบในการจัดทำระบบข้อมูลดิจิทัลภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านและ
การแพทย์แผนไทยของประเทศ ซึ่งต้องมีการแปลคำรับคำราแห่งชาติและท้องถิ่นเป็นภาษาไทย
ปัจจุบันและภาษาต่างประเทศโดยเร็ว รวมทั้งการบันทึกองค์ความรู้ของชุมชนท้องถิ่น เพื่อที่จะ
ได้มีหลักฐานว่าภูมิปัญญาต่างๆเหล่านี้เป็นของประเทศไทย

ระบบ TKDI ของส่วนกลางต้องเชื่อมต่อกับ ระบบ TKDI ของชุมชนท้องถิ่น

5.2 การจัดทำข้อตกลงกับสำนักงานสิทธิบัตรระหว่างประเทศ โดยเชื่อมต่อบริษัทข้อมูลดิจิทัลภูมิ
ปัญญาการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์แผนไทยของประเทศไทยกับสำนักงานสิทธิบัตรต่างๆ
เพื่อให้ผู้มีหน้าที่ในการพิจารณาการขึ้นทะเบียนสิทธิบัตรของประเทศนั้นๆสามารถตรวจสอบ
กับระบบข้อมูลดิจิทัลภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์แผนไทยของประเทศไทยได้
ว่ามีการละเมิดภูมิปัญญาของไทยหรือไม่

5.3 การสร้างบทบาทเชิงรุกของประเทศไทยในเวทีเจรจาระหว่างประเทศที่เกี่ยวกับการคุ้มครองภูมิ
ปัญญาไทย

(1) การศึกษาวิจัยและติดตามการเจรจาการคุ้มครองภูมิปัญญาไทยในเวทีระหว่างประเทศ

(2) การพัฒนาศักยภาพของคณะเจรจาไทยอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

(3) การกำหนดแผนล่วงหน้า งบประมาณ ในการเข้าร่วมแต่ละปี การประชุมเพื่อหาความเห็น
ร่วมกันของคณะผู้เจรจาไทยบนฐานความรู้และวิชาการ

5.4 การส่งเสริมชุมชนท้องถิ่นในการเฝ้าระวังและคุ้มครองภูมิปัญญาไทย ตั้งแต่ การ บันทึก ก
ความรู้ของชุมชน หมอพื้นบ้าน การแปลคำรับคำราของท้องถิ่น การระวังการลักลอบนำ
สมุนไพรจากแหล่งกำเนิดในชุมชนไปใช้อย่างไม่ยั่งยืน

ส่งเสริมชุมชน หมอพื้นบ้าน และเอกชน ในการอนุรักษ์และปลูกสมุนไพร โดยจัดสรร
งบประมาณจากกองทุนภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ในการส่งเสริมการปลูกสมุนไพรตาม
พ.ร.บ. พ.ร.บ.คุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย พ.ศ.2542 มาตรา 61 ,64 ,65

ประเด็นยุทธศาสตร์ 6 การสื่อสารสาธารณะด้านการแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้าน และการแพทย์ทางเลือก

เป้าหมาย/เป้าประสงค์

สังคมไทยทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชนและชุมชนท้องถิ่น และระดับชาติ ตระหนักถึงคุณค่าและมีบทบาทในการส่งเสริม สนับสนุนการใช้ และการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านสุขภาพ การแพทย์พื้นบ้าน การแพทย์แผนไทย และการแพทย์ทางเลือก เพื่อการดูแลสุขภาพ ด้วยตนเองอย่างเหมาะสม

กลยุทธ์/มาตรการ

6.1 การเผยแพร่และสื่อสารเพื่อขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะ

- (1) การจัดสัมมนาสุขภาพเฉพาะประเด็น
- (2) การจัดสัมมนาสุขภาพเฉพาะพื้นที่

6.2 การเผยแพร่และสื่อสารเพื่อพัฒนาระบบสุขภาพ

- (1) การจัดเวทีวิชาการและการจัดการความรู้
- (2) การพัฒนาสื่อการเรียนรู้อิเล็กทรอนิกส์

6.3 การเผยแพร่และสื่อสารเพื่อการดูแลสุขภาพตนเองของประชาชน

- (1) การจัดการความรู้ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม
- (2) การพัฒนาระบบการเรียนรู้อิเล็กทรอนิกส์
- (3) การเผยแพร่ทางสื่อสารมวลชน

6.4 การเผยแพร่และสื่อสารสำหรับเด็กและเยาวชน

- (1) การจัดการกระบวนการเรียนรู้ในหลักสูตรการเรียนของการศึกษาระดับประถมและมัธยม
- (2) การเผยแพร่ทางสื่อสารมวลชน

ทั้ง 6 ประเด็นยุทธศาสตร์มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ โดยมียุทธศาสตร์การสร้าง และจัดการความรู้เป็นยุทธศาสตร์พื้นฐานในการขับเคลื่อน ประเด็นยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบสุขภาพ ชุมชนท้องถิ่นและระบบบริการสาธารณสุข ประเด็นยุทธศาสตร์การพัฒนากำลังคน ประเด็นยุทธศาสตร์ การพัฒนาระบบยาจากสมุนไพรและผลิตภัณฑ์จากสมุนไพร ประเด็นยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบและ กลไกการคุ้มครองภูมิปัญญาไทย และทั้งหมดต้องใช้ประเด็นยุทธศาสตร์การสื่อสารสาธารณะเพื่อ สื่อสารให้สังคมไทยทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชนและชุมชนท้องถิ่น และระดับชาติ ตระหนัก ถึงคุณค่าและมีบทบาทในการส่งเสริม สนับสนุนการใช้ และการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพ การแพทย์พื้นบ้าน การแพทย์แผนไทย และการแพทย์ทางเลือก เพื่อการดูแลสุขภาพด้วยตนเองอย่าง เหมาะสม

สรุปประมาณของแผนยุทธศาสตร์ชาติ การพัฒนาภูมิปัญญาไทย สุขภาพวิถีไท ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2555-2559)

ประเด็นยุทธศาสตร์	งบประมาณ (ล้านบาท)					
	2555	2556	2557	2558	2559	รวม
1.การสร้างและจัดการความรู้	475	475	475	475	475	2,375
2.การพัฒนาาระบบสุขภาพชุมชน ท้องถิ่นและระบบบริการสาธารณสุข	730	730	730	730	730	3,650
3.การพัฒนากำลังคน	33	32	32	32	32	161
4.การพัฒนาาระบบยาจากสมุนไพรและ ผลิตภัณฑ์จากสมุนไพร	268	328	423	423	423	1,865
5.การพัฒนาาระบบและกลไกการ คุ้มครองภูมิปัญญาไทย	91	91	91	91	91	455
6.การสื่อสารสาธารณะ	50	50	50	50	50	250
รวม	1,647	1,706	1,801	1,801	1,801	8,756

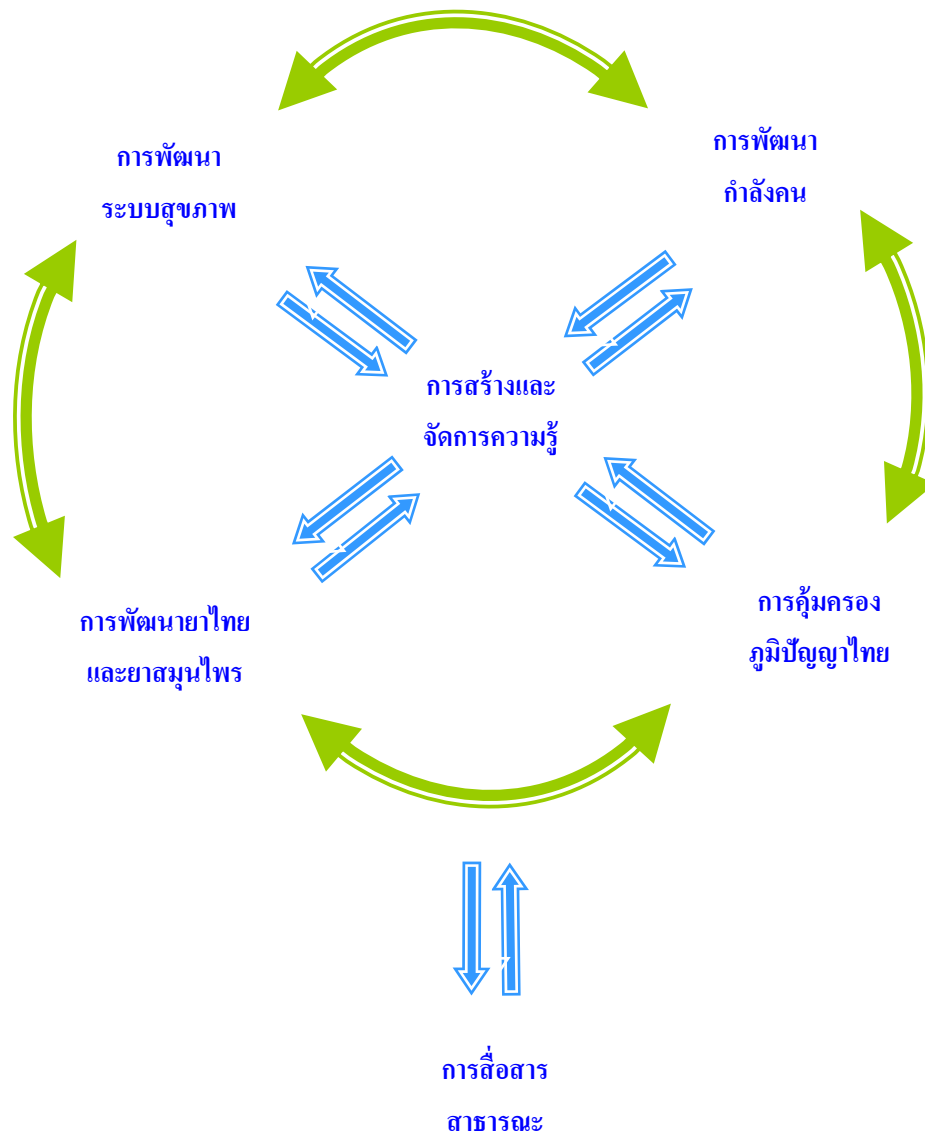
สรุปแผนยุทธศาสตร์ชาติ การพัฒนาภูมิปัญญาไทย สุขภาพวิถีไทย ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2555-2559)

6 เป้าหมาย / เป้าประสงค์	7 วัตถุประสงค์
1. มีการใช้ปัญญา ความรู้ ความมีเหตุผล ในการพัฒนาวิชาการและองค์ความรู้จากฐานเดิมอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด คุ่มค่า มีประสิทธิผลและปลอดภัย 2. ชุมชนและชุมชนท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าและมีบทบาทในการส่งเสริมสนับสนุนการใช้และการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพ การแพทย์พื้นบ้าน การแพทย์แผนไทย และการแพทย์ทางเลือก เพื่อการดูแลสุขภาพของชุมชนและชุมชนท้องถิ่น อย่างเหมาะสม มีระบบสุขภาพชุมชน / ระบบสุขภาพภาคประชาชน โดยใช้ภูมิ	1. มีการสร้างและจัดการความรู้เพื่อพัฒนาระบบการแพทย์พื้นบ้าน การแพทย์แผนไทย และการแพทย์ทางเลือก ที่มีประสิทธิผล ปลอดภัย นำเชื่อถือและคุ่มค่า 2. มีระบบและกลไกที่เข้มแข็ง มีฐานวิชาการ เป็นอิสระ เป็นกลางในการคัดกรอง ส่งเสริมและคุ้มครองผู้บริโภคด้านการแพทย์ทางเลือกอื่นๆ ที่มีประสิทธิผล ประหยัด คุ่มค่าและปลอดภัย เพื่อประโยชน์สูงสุดในการดูแลสุขภาพของประชาชน 3. เพื่อให้ชุมชนและชุมชนท้องถิ่นมีศักยภาพในการจัดการระบบสุขภาพของชุมชน 4. เพื่อให้ระบบบริการการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกของประเทศมีมาตรฐาน ทั้งในด้านองค์ความรู้ การบริการ กำลังคน ยาจากสมุนไพร และฐานทรัพยากรสมุนไพรและอาหาร 5. มีแผนแม่บทการพัฒนากำลังคน ตั้งแต่ การผลิต การพัฒนาองค์ความรู้อย่างต่อเนื่อง ความก้าวหน้าและความมั่นคงทางวิชาชีพ จรรยาบรรณ 6. มีรายการยาจากสมุนไพรในบัญชียาหลักแห่งชาติ อย่างน้อยร้อยละ 10 ของรายการยาทั้งหมด 7. มีระบบและกลไกที่เข้มแข็งในการคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ในระดับท้องถิ่น ประเทศและนานาชาติ

ปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพในการดูแลสุขภาพของชุมชน 3. ระบบบริการการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกมีมาตรฐานตั้งแต่ องค์ความรู้ สถานที่ บุคลากร เวชปฏิบัติ ระบบข้อมูลระบบยา และอยู่ในสิทธิประโยชน์ของระบบหลักประกันสุขภาพทุกระบบ 4. กำลังคนด้านการแพทย์พื้นบ้านการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก มีคุณภาพ 5. ระบบยาของประเทศมีความมั่นคงบนฐานของระบบยาจากสมุนไพร โดยต้องมีรายการยาจากสมุนไพรในบัญชียาหลักแห่งชาติ อย่างน้อยร้อยละ 10 ของรายการยาทั้งหมด 6. ภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยได้รับการคุ้มครอง	

ตั้งแต่ระดับท้องถิ่น ป ร ะ เ ท ศ แ ล ะ น าน าช าดิ	

ความเชื่อมโยงของ 6 ประเด็นยุทธศาสตร์

แผนยุทธศาสตร์ชาติ การพัฒนาภูมิปัญญาไทย สุขภาพวิถีไท

ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2555–2559)

ส่วนที่ 1 สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่มีผลต่อการพัฒนาภูมิปัญญาไทย สุขภาพวิถีไท

สังคมไทยได้ก้าวเข้าสู่การเปลี่ยนแปลงในเชิงมหภาคทั้งจากปัจจัยภายในและภายนอก การพัฒนาภูมิปัญญาไทย สุขภาพวิถีไท ในระยะแผนยุทธศาสตร์ชาติฯ ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2555–2559) จะต้องเผชิญกับบริบทการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ และผลต่อเนื่องจากวิกฤตเศรษฐกิจโลกในปี 2551 รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงของระบบสุขภาพไทย การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งในระดับโลกและในประเทศ ผลสำเร็จปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการของแผนยุทธศาสตร์ชาติ การพัฒนาภูมิปัญญาไทย สุขภาพวิถีไท ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2550–2554) จะส่งผลกระทบต่อการพัฒนาภูมิปัญญาไทย สุขภาพวิถีไท ทั้งที่คาดว่าจะเป็โอกาสให้สามารถใช้จุดแข็งของภูมิปัญญาไทย และส่วนที่เป็นภัยคุกคามที่ต้องแก้ไขจุดอ่อน เพื่อระมัดระวังและป้องกันผลด้านลบที่จะเกิดขึ้น จึงมีความจำเป็นต้องเตรียมความพร้อมให้แก่ชุมชน ชุมชนท้องถิ่น คนและระบบสุขภาพของประเทศให้มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม สามารถพัฒนาระบบสุขภาพของประเทศ ให้มีความเข้มแข็งและสามารถพึ่งตนเองตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

1. สถานการณ์ทั่วไป

1.1 โครงสร้างประชากรไทยมีสัดส่วนประชากรวัยสูงอายุเพิ่มขึ้น ประชากรวัยเด็กและวัยแรงงานลดลง ภาวะเจริญพันธุ์ของสตรีไทยที่ลดต่ำกว่าระดับทดแทน

ประชากรผู้สูงอายุมีสัดส่วนร้อยละ 11.9 ในปัจจุบัน และจะเพิ่มเป็นร้อยละ 14.8 เมื่อสิ้นสุดแผนยุทธศาสตร์ชาติ การพัฒนาภูมิปัญญาไทย สุขภาพวิถีไท ฉบับที่ 2 ซึ่งถือว่าในช่วงแผนยุทธศาสตร์ชาติ ฉบับที่ 2 ประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุแล้ว และจะเป็นสังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ในปี 2568 ผู้สูงอายุหญิงมีสัดส่วนมากกว่าเพศชาย คือ 55:45 และจะแตกต่างกันมากขึ้นตามกลุ่มอายุที่สูงขึ้น เพราะประชากรหญิงมีอายุยืนยาวกว่าชาย แนวโน้มการกระจายโครงสร้างประชากรตามภาคต่างๆ พบว่า ภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะมีประชากรผู้สูงอายุมากที่สุดถึงเกือบ 1 ใน 3 ของประชากรสูงอายุทั้งประเทศ ส่วนกรุงเทพมหานครจะมีการเพิ่มขึ้นของผู้สูงอายุอย่างรวดเร็ว สำหรับโครงสร้างประชากรวัยเด็ก มีสัดส่วนลดลงอย่างต่อเนื่องจากร้อยละ 20.5 ในปัจจุบันเหลือร้อยละ 18.3 ในปี 2559 เป็นผลมาจากภาวะเจริญพันธุ์ของสตรีไทยที่ลดลงต่ำกว่าระดับทดแทน การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรดังกล่าว ทำให้สัดส่วนประชากรวัยแรงงานลดลงในช่วงแผนยุทธศาสตร์ชาติฯ ฉบับที่ 2 จากสัดส่วนประชากรเด็ก : แรงงาน :

ผู้สูงอายุ ร้อยละ 20.5 : 67.6 : 11.9 ในปี 2553 เป็นร้อยละ 18.3 : 66.9 : 14.8 ในปี 2559 ประชากรผู้สูงอายุ มีจำนวนเพิ่มขึ้น ในขณะที่ประชากรเด็กมีสัดส่วนลดลง

การที่มีผู้สูงอายุมากขึ้นจะทำให้โรคเรื้อรังเป็นปัญหาสุขภาพที่มีความสำคัญมากขึ้น ได้แก่ โรคความดันโลหิตสูง โรคเบาหวาน โรคหัวใจ โรคข้อ โรคมะเร็ง เป็นต้น ซึ่งการแพทย์พื้นบ้าน การแพทย์แผนไทย และการแพทย์ทางเลือกจะมีบทบาทสำคัญในการดูแลรักษาโรคเรื้อรังดังกล่าว

1.2 วิถีชีวิตไทยมีการเปลี่ยนแปลงจากวัฒนธรรมท้องถิ่นสู่วัฒนธรรมเมืองที่มีความซับซ้อนและหลากหลายมากขึ้น

เศรษฐกิจและสังคมโลกที่ได้ปรับเปลี่ยนจาก “สังคมเกษตรกรรม” สู่ “สังคมอุตสาหกรรม” และ “สังคมฐานความรู้” ได้สร้างกระแสการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมใน 5 กระแสหลัก คือ กระแสการสร้างความทันสมัย ความกลมกลืนเป็นหนึ่งเดียว ความเป็นเสรี ความเป็นสากล และการลบเลือนของเขตแดนประเทศ จากประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาประเทศไทยได้เคลื่อนตัวผ่านกระแสหลักดังกล่าว ด้วยการเชื่อมโยงวัฒนธรรมดั้งเดิมกับอารยธรรมตะวันตก อาทิ จีน อินเดีย และอารยธรรมตะวันตก ที่มาพร้อมกับการค้า การลงทุน และการเผยแพร่ศาสนามายาวนานกว่า 700 ปี ในปัจจุบัน การเข้ามาของวัฒนธรรมโลกผ่านกระแสโลกาภิวัตน์และโลกไซเบอร์อย่างรวดเร็ว เป็นปัจจัยสำคัญ ที่ส่งผลต่อวัฒนธรรมไทย ทั้งทางด้านวิถีชีวิต ทักษะคิด ความเชื่อ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กระบวนการเรียนรู้ และพฤติกรรมกรบริโภค คนไทยมุ่งแสวงหาความสุขและสร้างอัตลักษณ์ส่วนตัวมากขึ้น มีแนวโน้มสร้างเครือข่ายทางสังคมผ่านโลกไซเบอร์ เกิดเป็นวัฒนธรรมย่อยร่วมสมัย (Contemporary Subculture) มากมาย ในรูปแบบของการรวมกลุ่มของบุคคลที่สนใจเรื่องเดียวกัน ขณะที่วัฒนธรรมที่บ่งบอกความเป็นไทยไม่สามารถแสดงบทบาทที่ชัดเจน

การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตดังกล่าว ทำให้ระบบการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์แผนไทยซึ่งมีวัฒนธรรมแบบดั้งเดิม ไม่สามารถสอดรับ สื่อสารกับคนหนุ่มสาวหรือประชาชนที่มีวัฒนธรรมแบบเมือง ทำให้คนรุ่นใหม่ปฏิเสธและไม่เชื่อมั่นการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์แผนไทย

1.3 การขยายตัวของเศรษฐกิจภาคบริการ

บทบาทภาคบริการได้เพิ่มความสำคัญต่อภาคเศรษฐกิจของประเทศ ตั้งแต่เกิดวิกฤตเศรษฐกิจในปี 2540 เป็นต้นมา ทั้งในรูปของสัดส่วนมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวม (GDP) และสัดส่วนการจ้างงานที่เพิ่มสูงขึ้น โดยในปี 2547 มีสัดส่วนต่อ GDP ร้อยละ 52 และมีอัตราส่วนการจ้างงานร้อยละ 43 ซึ่งเกี่ยวกับการบริการสังคมและชุมชน

การขยายตัวของภาคบริการทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายของประชากร จากเดิมที่ส่วนใหญ่อยู่ในชนบทและท้องถิ่นมาอยู่ในเขตเมือง ปัจจุบันประชากรที่อาศัยในเขตเมืองและชนบทมีสัดส่วนเท่าๆกัน ทำให้มีผลกระทบต่อจำนวนประชากรในชุมชนท้องถิ่น จำนวนครัวเรือน 26 ล้านครัวเรือนทั่วประเทศนั้น เป็นครัวเรือนเกษตรกรรมเพียง 1 ใน 3 เท่านั้น วิถีชีวิตมีการเปลี่ยนแปลงจากวิถี

การผลิตแบบเกษตรกรรมมาเป็นการผลิตแบบธุรกิจบริการและอุตสาหกรรมมากขึ้น ทำให้มีผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชนที่มาจากชุมชนท้องถิ่นทั้งทางด้านกาย จิต และสังคม

2. สถานการณ์ด้านการแพทย์พื้นบ้าน การแพทย์แผนไทย และการแพทย์ทางเลือก

2.1 สถานการณ์ด้านการวิจัย การพัฒนาองค์ความรู้

องค์ความรู้ด้านการแพทย์แผนไทยนั้น ส่วนใหญ่อยู่ในตัวหมอ (Tacit knowledge) ซึ่งมีอายุมาก หมอแผนไทยที่มีความรู้ทั้งในด้านการรักษาและด้านทฤษฎี(ตำรา)นั้นมีจำนวนน้อยมาก และหมอแต่ละคนมีความชำนาญเฉพาะด้าน

องค์ความรู้ดั้งเดิมของการแพทย์แผนไทยที่ถือเป็นตำราหลักของชาตินั้นมี 4 เล่ม ได้แก่ คัมภีร์โอสถพระนารายณ์ จารึกวัดราชโอรสาราม จารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม และเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชการที่ 5 ซึ่งมีคัมภีร์ย่อยอีกจำนวนมาก คัมภีร์ต่างๆเหล่านี้ จารึกเป็นภาษาไทยเดิม ซึ่งยากต่อการเข้าใจของคนปัจจุบัน ที่สำคัญคือยังไม่มีการตีความ อธิบายความหรือเชื่อมต่อกับการรักษาผู้ป่วยอย่างเป็นระบบโดยครูหมอแผนไทยซึ่งมีเหลืออยู่จำนวนน้อย

องค์ความรู้ของหมอพื้นบ้านก็ตกอยู่ในสถานะเช่นเดียวกัน องค์ความรู้เกือบทั้งหมดเป็นความรู้ในตัวหมอ ซึ่งสืบทอดความรู้จากบรรพบุรุษ หมอพระ และความเชื่อต่างๆ หมอพื้นบ้านส่วนใหญ่อายุมาก ไม่มีผู้สืบทอดแม้จะเป็นลูกหลานของหมอ การบันทึกข้อมูลภูมิปัญญาของหมอพื้นบ้าน(Documentation) ยังมีการทำจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับองค์ความรู้ของหมอพื้นบ้านที่มีอยู่

องค์ความรู้การแพทย์พื้นบ้านที่มีการบันทึกในใบลาน ปับสา และอื่นๆที่มีการเก็บรวบรวมโดยหมอพื้นบ้าน วัด มหาวิทยาลัยต่าง ๆ นั้น มีจำนวนมาก แต่ยังไม่มีการส่งเสริม สนับสนุนการปริวรรต การอธิบายความ และเผยแพร่อย่างจริงจังและมีทิศทาง

การศึกษาวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้ ด้านการแพทย์พื้นบ้าน การแพทย์แผนไทยนั้น ส่วนใหญ่เป็นการวิจัยด้านสมุนไพร ทั้งนี้เป็นเพราะสมุนไพรอยู่ในกระแสความต้องการและสนใจของนานาชาติ และมีศักยภาพในการพัฒนาเป็นยาและผลิตภัณฑ์สุขภาพ การศึกษาวิจัยด้านการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์แผนไทยมีจำนวนน้อยมาก โดยเฉพาะการวิจัยทางคลินิก

นอกจากนี้ หน่วยงานที่ทำ สนับสนุน ส่งเสริม การวิจัยด้านสมุนไพร การแพทย์พื้นบ้าน การแพทย์แผนไทย และการแพทย์ทางเลือกนั้น กำหนดทิศทางการวิจัยตามภารกิจของหน่วยงานของตนเป็นหลัก ขาดการประสานเชื่อมโยงการวิจัยโดยยึดเป้าหมายการพัฒนาประเทศร่วมกัน และนักวิจัยส่วนใหญ่ยังทำการวิจัยตามความถนัดหรือความสนใจของตนเองเป็นหลัก

โดยรวม องค์ความรู้ดั้งเดิมที่อยู่ในตัวหมอพื้นบ้านและหมอแผนไทยนั้น ยังไม่มีระบบการส่งเสริม สนับสนุน การบันทึก ตรวจสอบและนำไปสู่การใช้ประโยชน์ อย่างจริงจังและเป็นภาพรวมของประเทศ องค์ความรู้ที่อยู่ในตำรับตำราทั้งของท้องถิ่น ภูมิภาคและชาติ ยังไม่มีระบบการสนับสนุน การปริวรรต การอธิบายความ และนำไปสู่การใช้ประโยชน์อย่างจริงจัง

องค์ความรู้ในตัวหมอและตำรับตำรานั้นต้องการความรีบเร่งในการดำเนินการ เพราะหมอที่รู้ภาษาเดิม รู้คัมภีร์ มีความรู้เชิงประจักษ์ในการรักษา มีจำนวนน้อยและสูงอายุ

2.2 สถานการณ์ด้านการดูแลสุขภาพของชุมชนด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น

จากข้อมูลการสำรวจหมอพื้นบ้านของกรมพัฒนาการแพทย์ไทยและการแพทย์ทางเลือก ณ วันที่ 30 พฤศจิกายน พ.ศ. 2553 พบว่า มีหมอพื้นบ้านจำนวน 50,591 คนทั่วประเทศ

มูลนิธิสุขภาพไทย ภายใต้แผนงานสร้างเสริมสุขภาพชุมชนด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพ (สสส.) ได้ทำการจัดการความรู้กับเครือข่ายหมอพื้นบ้านใน 4 ภูมิภาค 21 จังหวัด มีหมอพื้นบ้านที่มีบทบาทสำคัญในการดูแลสุขภาพของชุมชนจำนวน 1,223 คน

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างน้อย 11 แห่ง ส่งเสริมให้ชุมชนรับรองหมอพื้นบ้านในชุมชนของตนเองเพื่อให้หมอพื้นบ้านมีสิทธิในการดูแลสุขภาพของประชาชน โดยมีการเชื่อมต่อกับกองทุนสุขภาพตำบลของสปสช.

จากกรณีศึกษาในพื้นที่ภูผากุด จ.มุกดาหาร ของ ดร.อุษา กลิ่นหอม ปี พ.ศ. 2552 พบว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่ในชุมชนส่วนยังใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการดูแลสุขภาพตั้งแต่ อาหารการกิน การรักษาตนเอง และการหาหมอพื้นบ้านเมื่อมีความเจ็บป่วยที่ไม่รักษาด้วยตนเอง

อย่างไรก็ตาม ปัญหาของหมอพื้นบ้านส่วนใหญ่ คือ การไม่มีผู้สืบทอดความรู้ ไม่มีหมอพื้นบ้านรุ่นใหม่ การไม่มีสถานภาพที่ถูกต้องตามกฎหมาย รวมทั้งไม่มีระบบการพัฒนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างหมอพื้นบ้าน

2.3 สถานการณ์การขยายบทบาทของภาครัฐและการขาดกระบวนการทัศน์ของภาครัฐในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของระบบสุขภาพชุมชน

ด้วยความสำเร็จของการฟื้นฟูการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์แผนไทยกว่าสามทศวรรษที่ผ่านมา ทำให้การนวดไทยเป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางทั้งในระดับประเทศ และระดับโลก อาหารไทยที่มีสมุนไพรกลับกลายเป็นอาหารสุขภาพอันดับ 1 ใน 3 ของโลก สมุนไพรและผลิตภัณฑ์สุขภาพของไทยจำนวนมากเป็นที่ยอมรับและต้องการ ได้ทำให้ภาครัฐเริ่มให้ความสำคัญและพยายามมีบทบาทในการดำเนินงานด้านนี้ด้วยวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกันไป ทั้งนี้ขึ้นกับนโยบายในแต่ละระดับและผู้บริหารแต่ละคน มีการเกิดขึ้นของสถาบันการศึกษาด้านการแพทย์แผนไทยจำนวนมาก มีการสนับสนุนให้มีการบริการการแพทย์แผนไทยในสถานบริการภาครัฐ มีการพยายามจัดทำกรอบอัตราค่าล้างภาครัฐสำหรับบรรจุนุเคราะห์การแพทย์แผนไทย เป็นต้น

การขยายบทบาทของภาครัฐในการดำเนินงานด้านการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์แผนไทย ทำให้มีการจัดสรรทรัพยากรทั้งคน งบประมาณ สถานที่ จำนวนมาก (แม้จะน้อยกว่าการแพทย์แผนปัจจุบันมาก) ที่สำคัญคือ ภาครัฐต่างๆเหล่านี้ไม่เน้นนโยบายและแนวความคิดในการส่งเสริมฐานเดิมของการแพทย์แผนไทยที่อยู่ในภาคประชาชนและประชาสังคม รวมทั้งไม่มีการจัดสรร

ทรัพยากรอย่างเป็นระบบในการสนับสนุน แต่กลับพยายามสร้างความเติบโตของระบบการแพทย์แผนไทยในภาครัฐ การเติบโตของภาครัฐเพียงด้านเดียวจะเป็นการสร้างความปลอดภัยให้กับระบบสุขภาพภาคประชาชน

ภาครัฐต้องสนับสนุนระบบการแพทย์ดั้งเดิมที่เป็นวิถีของชุมชน สร้างความเข้มแข็งให้กับระบบสุขภาพชุมชน คู่ขนานกับการพัฒนาระบบการแพทย์แผนไทยในระบบสุขภาพภาครัฐ

2.4 สถานการณ์การขยายตัวของสถาบันการศึกษาการแพทย์แผนไทยระดับอุดมศึกษา หรือประเภท(ข)

สถาบันการศึกษาการแพทย์แผนไทยระดับปริญญาตรีมีการเพิ่มจำนวนอย่างรวดเร็ว มีสถาบันการศึกษาสาขาการแพทย์แผนไทย จำนวน 5 แห่ง และสาขาการแพทย์แผนไทยประยุกต์ จำนวน 8 แห่งที่ได้รับการรับรองจากคณะกรรมการวิชาชีพ สถาบันต่างๆเหล่านี้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากรัฐ ในขณะที่การเรียนการสอนแบบครูรับมอบตัวศิษย์แบบดั้งเดิม (ประเภท ก) ของไทยนั้นไม่ได้รับการเหลียวแลและสนับสนุนจากรัฐ รวมทั้งระบบการแพทย์พื้นบ้านซึ่งเป็นวิถีชุมชนท้องถิ่น ก็ได้ถูกสถาบันการศึกษาภาครัฐบางแห่งนำองค์ความรู้ไปจัดการศึกษาและผลิตหมอพื้นบ้านในระบบสถาบันการศึกษา (ประเภท ข)

ปัจจุบัน การจัดการศึกษาประเภท (ก) อ่อนแอ สถาบันการอบรมต่างๆต้องพัฒนาระบบการเรียนการสอนจากรายได้ของการจัดอบรม ซึ่งมีรายได้ไม่เพียงพอต่อการดำเนินกิจกรรมและพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน ในอนาคตอันใกล้ การจัดการอบรมประเภท (ก) จะค่อยๆลดลงทั้งด้านคุณภาพและปริมาณ ทั้งๆที่การศึกษาดังกล่าวเป็นรากฐานการพัฒนาการแพทย์แผนไทยมายาวนาน และได้หล่อเลี้ยงปรัชญาการแพทย์แผนไทยดั้งเดิมสืบมาจนทุกวันนี้

2.5 สถานการณ์ด้านฐานทรัพยากรสมุนไพรและความหลากหลายทางชีวภาพ

1) การเปลี่ยนแปลงสถานะด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศส่งผลซ้ำเติมให้ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น การเปลี่ยนแปลงในเชิงพื้นที่เริ่มปรากฏ กล่าวคือ ภาคกลางเขตลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาและภาคอีสานตอนล่างมีอุณหภูมิสูงขึ้น ปริมาณฝนใน ระยะ 20 ปีข้างหน้ามีแนวโน้มลดลง นอกจากนี้ ภาวะโลกร้อนจะทำให้เกิดความเสียหายต่อ การสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพในระบบนิเวศน์ทางทะเล ชายฝั่ง พื้นที่ชุ่มน้ำ และป่าไม้ รวมไปถึงการกัดเซาะชายฝั่งอย่างต่อเนื่อง แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญมีความเสียหายทางเศรษฐกิจและสังคม การเกิดภัยพิบัติและน้ำท่วมฉับพลันบ่อยครั้ง พื้นที่เสี่ยงต่ออุทกภัยและ วาดภัยเพิ่มขึ้น ส่งผลให้ปัจจัยการผลิตของภาคเกษตรทั้งที่ดินและน้ำ มีปริมาณและคุณภาพลดลง

ภาวะโลกร้อนจะส่งกระทบต่อการผลิตภาคเกษตร อุณหภูมิของโลกที่สูงขึ้น 1 องศา เซนติเกรด จะทำให้ผลผลิตทางการเกษตร(การปลูกข้าว) ลดลงร้อยละ 10 ซึ่งจะทำให้เกิดความยากจน และย้ายถิ่น และการบุกรุกป่าเพิ่มขึ้น ผลกระทบจากภัยธรรมชาติอันเกิดจากความแปรปรวนของภูมิอากาศ เช่น น้ำท่วม ภัยแล้ง ก่อให้เกิดความเสียหายต่อผลผลิตทางการเกษตร การสูญเสีย

ผลผลิตทางการเกษตรจากการเกิดภัยแล้งยาวนาน หรือน้ำท่วมซ้ำซากส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและวิถีชีวิตของประชาชน โดยเฉพาะเกษตรกรที่ต้องประสบปัญหาที่อยู่อาศัย ที่ดินทำกิน หรือต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น ขณะที่ผลผลิตตกต่ำ เกิดการสูญเสียที่ดินของเกษตรกรรายย่อย นำไปสู่การบุกรุกที่ป่าเพิ่มขึ้น ขณะที่ระดับน้ำทะเลที่สูงขึ้นและปัญหาการกัดเซาะชายฝั่ง นำไปสู่ปัญหาความเสื่อมโทรมของดิน ส่งผลให้ประชาชนต้องย้ายถิ่นฐาน เกิดความขัดแย้งเชิงการใช้ประโยชน์ที่ดิน และมีความซับซ้อนยากแก่การแก้ไข การบุกรุกป่าจะมีผลทำให้สมุนไพรมนุษย์ถูกทำลาย สมุนไพรส่วนใหญ่ต้องมีอายุหลายปีจึงจะมีสรรพคุณในการรักษาโรค

จากการศึกษาและสำรวจสมุนไพรมนุษย์ในพื้นที่เขตอนุรักษณ์และนอกเขตอนุรักษณ์ 24 จังหวัด จำนวน 25 พื้นที่ (พ.ศ. 2551-2552) โดยสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด ภายใต้การสนับสนุนจากกองทุนภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย พบว่า มีสมุนไพรมนุษย์ที่เป็นสมุนไพรมนุษย์ประจำถิ่นจำนวนมาก และหลายชนิดอยู่ในภาวะใกล้สูญพันธุ์หรือจำนวนลดน้อยลง

2) การขาดแคลนวัตถุดิบสมุนไพรมนุษย์ ในการส่งเสริมการใช้สมุนไพรมนุษย์เพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน การผลิตยาจากสมุนไพรมนุษย์ของสถานบริการสาธารณสุข และโรงงานผลิตยาสมุนไพรมนุษย์ของภาคเอกชน สิ่งที่สำคัญที่สุด คือ **คุณภาพของวัตถุดิบสมุนไพรมนุษย์** ซึ่งเป็นปัญหาใหญ่ของประเทศ เนื่องจากสมุนไพรมนุษย์จำนวนมากขาดทั้งปริมาณและคุณภาพ สมุนไพรมนุษย์จำนวนมากต้องสั่งและนำเข้าจากต่างประเทศ

การใช้สมุนไพรมนุษย์เพื่อการพึ่งตนเองของชุมชนก็ไม่สามารถทำได้เต็มที่ เนื่องจากสมุนไพรมนุษย์หลายชนิดต้องมีอายุยาวนานพอควรจึงจะมีสรรพคุณทางยา การเข้าไปนำสมุนไพรมนุษย์จากป่าอนุรักษณ์ไม่สามารถทำได้เนื่องจากเป็นการผิดกฎหมาย และสมุนไพรมนุษย์หลายชนิดมีจำนวนน้อย

ในกรณีศึกษาบ้านเชียงเหียน ต.เขวา อ.เมือง จ.มหาสารคาม(พ.ศ.2548) ซึ่งเป็นชุมชนที่มีอาชีพการจำหน่ายสมุนไพรมนุษย์เป็นรายได้หลักของชุมชนกว่า 50 ครอบครัว ไปยังจังหวัดอื่นๆ และประเทศเพื่อนบ้าน พบว่าเดิมมีพืชสมุนไพรมนุษย์ในป่าชุมชนจำนวน 160 ชนิด ปัจจุบันสูญหายไป 75 ชนิด ทำให้ชุมชนบ้านเชียงเหียนต้องนำเข้าสมุนไพรมนุษย์จากจังหวัดอื่นๆ และประเทศเพื่อนบ้าน

มีการสั่งสมุนไพรมนุษย์จากต่างประเทศในช่วง 2538-2548 พบว่า สมุนไพรมนุษย์ที่มีการนำเข้าปริมาณสูงสุด 3 อันดับแรกได้แก่ กระเทียม (118 ล้านกิโลกรัม) พริก (96 ล้านกิโลกรัม) เมล็ดละหุ่ง (75 ล้านกิโลกรัม) ซึ่งเป็นทั้งอาหารและยา ไม่มีข้อมูลการนำเข้าวัตถุดิบสมุนไพรมนุษย์เฉพาะที่เป็นยา

2.6 สถานการณ์ด้านการปฏิรูประบบสุขภาพของประเทศ

1) ระบบหลักประกันสุขภาพของประเทศ

ได้ครอบคลุมหลักประกันสุขภาพของประชากรทั้งหมดของประเทศ ทำให้มีรูปแบบการบริการ ความสัมพันธ์ และการจัดสรรทรัพยากรด้านสุขภาพเกือบทั้งหมดอยู่ในระบบบริการภาครัฐ รวมทั้งการบริการการแพทย์แผนไทย ซึ่งเกิดผลกระทบทั้งในด้านบวกและลบต่อการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพ การแพทย์พื้นบ้าน การแพทย์แผนไทย และการแพทย์ทางเลือก

ในด้านบวกนั้น ทำให้ประชาชนสามารถเข้าถึงระบบบริการด้านการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกได้มากขึ้น แต่ในขณะเดียวกันก็ส่งผลกระทบต่อระบบสุขภาพชุมชน ซึ่งระบบหลักประกันต่างๆยังไม่สามารถเชื่อมต่อและจัดสรรงบประมาณมาสนับสนุนเหมือนเช่นระบบบริการภาครัฐ ทำให้ระบบสุขภาพชุมชนไม่เติบโต และระบบบริการภาครัฐต้องแบกรับภาระงานบริการมากขึ้น

2) พ.ร.บ.สุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550 และธรรมนูญว่าด้วยระบบสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2552

ได้เปิดพื้นที่ทางสังคมอย่างถูกต้องตามกฎหมายให้กับการแพทย์พื้นบ้าน เกิดเวทีสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ เวทีสมัชชาเฉพาะประเด็น และเวทีสมัชชาพื้นที่ ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการที่ภาคีเครือข่ายด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพ การแพทย์พื้นบ้าน การแพทย์แผนไทย และการแพทย์ทางเลือก มากำหนดมติและความแนวทางการต่างๆร่วมกัน ทำให้เกิดเวทีในการกำหนดทิศทางการขับเคลื่อนทั้งในระดับพื้นที่และระดับประเทศ

มติสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ครั้งที่ 2 มติ 7 “ การพัฒนาการแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้าน และการแพทย์ทางเลือก ให้เป็นระบบบริการสุขภาพหลักของประเทศ คู่ขนานกับการแพทย์แผนปัจจุบัน ” มีดังนี้

1. ขอให้คณะกรรมการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพแห่งชาติ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยฯ และกองการประกอบโรคศิลปะเป็นกลไกหลักร่วมกับหน่วยงาน ภาคีที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาควิชาการและภาคประชาสังคม ในการดำเนินงานให้สอดคล้องกับธรรมนูญว่าด้วยระบบสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2552 หมวด 7 ดังต่อไปนี้

1.1 กำหนดให้มีกลไกระดับจังหวัด ที่ประกอบด้วย หมอพื้นบ้าน แพทย์แผนไทย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และภาคประชาสังคม ทำหน้าที่ส่งเสริม สนับสนุนบทบาทและพัฒนาศักยภาพของหมอพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพของประชาชนในชุมชนนั้นๆ

1.2 ส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกระดับ ร่วมกับ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และภาคประชาสังคม ดำเนินการ

1.2.1 ส่งเสริมสนับสนุนให้มีการรวมกลุ่ม เครือข่ายของหมอพื้นบ้าน เป็นสภาการแพทย์พื้นบ้าน เพื่อสนับสนุนและสร้างเสริมสถานภาพของหมอพื้นบ้าน รวมทั้งเพื่อเป็นเวที และ กลไกในการเสาะหา แลกเปลี่ยนเรียนรู้ของหมอพื้นบ้านและพัฒนาศักยภาพให้ เป็นที่ยอมรับและสานต่อองค์ความรู้ภูมิปัญญาของบรรพชนให้ดำรงอยู่ในชุมชนลักษณะสร้างเสริมสุขภาพวิถีไท ส่งเสริมการดำเนินชีวิตของคนไทยอย่างมีฐานรากหลากหลาย ให้นำไปสู่การพัฒนาสุขภาพแบบพึ่งตนเองและระบบการคุ้มครอง ผู้ป่วยและผู้บริโภค

1.2.2 ส่งเสริมให้จัดทำ แผนพัฒนาและส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพ การแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้าน และการแพทย์ทางเลือกและจัดสรรงบประมาณประจำปี โดยการมีส่วนร่วมและริเริ่มของชุมชน

- 1.3 ส่งเสริมการรวมกลุ่มเครือข่ายของแพทย์แผนไทย ได้แก่ผู้ประกอบการโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทย และสาขาการแพทย์แผนไทยประยุกต์ เพื่อดำเนินการศึกษาค้นคว้าไปใช้ในการก่อตั้งเป็น สภาวิชาชีพการแพทย์แผนไทยโดยทำหน้าที่ในการส่งเสริม ควบคุมการประกอบโรคศิลปะให้เป็นไปตามมาตรฐานวิชาชีพและคุ้มครองผู้บริโภค ทั้งนี้ให้มีกรอบเวลาในการศึกษาภายใน 2 ปี อนึ่งสภาวิชาชีพการแพทย์แผนไทยควรมีองค์ประกอบจากผู้ประกอบวิชาชีพ ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้แทนจากเครือข่ายคุ้มครองผู้บริโภค ในสัดส่วนที่เหมาะสม
- 1.4 สนับสนุนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อดำเนินการดังต่อไปนี้
 - 1.4.1 เร่งรัดการจัดตั้งกลไกศึกษาความเป็นไปได้ในการตรากฎหมายว่าด้วยยาไทยและยาจากสมุนไพรไทย เพื่อการส่งเสริมการใช้ยาไทยและสมุนไพรของประเทศ โดยเป็นการศึกษาแบบมีส่วนร่วมจากภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง
 - 1.4.2 จัดทำแผนปฏิบัติการพร้อมจัดสรรงบประมาณเพื่อการพัฒนาตำรับยาผลิตภัณฑ์ยาไทยและยาจากสมุนไพร โดยพัฒนาตำรับยาระดับชาติ จำนวนอย่างน้อย 100 ตำรับภายใน 3 ปี
 - 1.4.3 ประสานกับคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ เพื่อให้พิจารณาทบทวนปรับปรุงองค์ประกอบของคณะกรรมการและกระบวนการพิจารณาบรรจุยาไทยและยาจากสมุนไพรเข้าในบัญชียาหลักแห่งชาติตามบริบทของการแพทย์แผนไทย อย่างน้อย 20 รายการใน 3 ปี
 - 1.4.4 เร่งรัดให้มีการจัดระบบบริการด้านการแพทย์พื้นบ้าน การแพทย์แผนไทยควบคู่การแพทย์แผนปัจจุบัน ในหน่วยบริการสาธารณสุขทั้งภาครัฐและเอกชน โดยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาระบบบริการและการส่งต่อที่เหมาะสม และให้สามารถเข้าสู่หลักประกันสุขภาพได้แก่ กองทุนประกันสังคม กองทุนสวัสดิการข้าราชการ กองทุนหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ และกองทุนอื่นๆ เพื่อจะเป็นการบริการสุขภาพแก่ประชาชนทุกระดับ
 - 1.4.5 ประสานกับคณะกรรมการเร่งรัดการดำเนินการตามนโยบายโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล จัดการให้เกิดระบบสนับสนุนโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลให้มีการจัดระบบบริการด้านการแพทย์พื้นบ้าน การแพทย์แผนไทย ควบคู่การแพทย์แผนปัจจุบัน โดยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาระบบการส่งต่อที่เหมาะสม
 - 1.4.6 ขอให้รัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นแกนหลัก ในการดำเนินการจัดทำแผนการจัดตั้งโรงพยาบาลแพทย์แผนไทยต้นแบบใน 4 ภูมิภาค อย่างน้อยภาคละ 1 แห่ง เพื่อเป็นรากฐานหลักในการพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์พื้นบ้าน ให้เป็นระบบบริการสุขภาพหลักของประเทศคู่ขนานกับการแพทย์แผนปัจจุบัน โดยเปิดโอกาสให้ภาคีหลัก เช่น เครือข่ายแพทย์แผนไทย หมอพื้นบ้านพระสงฆ์และเครือข่ายองค์กร

พัฒนาเอกชนที่ทำงานด้านการแพทย์แผนไทยเข้าร่วมวางแผนอย่างต่อเนื่องทั้งนี้โดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับวัฒนธรรมและระบบนิเวศของชุมชน

1.4.7 ขอให้กองการประกอบโรคศิลปะ และคณะกรรมการวิชาชีพสาขาการแพทย์แผนไทย

1) เร่งเผยแพร่กฎหมาย เกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพสาขาการแพทย์แผนไทยและระเบียบที่เกี่ยวข้องกับระบบการเรียนการสอน แบบรับมอบตัวศิษย์ รวมทั้งการสอบขึ้นทะเบียนเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทยทุกประเภทให้รู้ทั่วกัน เพื่อสร้างความเข้าใจต่อสาธารณชนและนักเรียนผู้สนใจเข้าศึกษา และร่วมกันพัฒนาการประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทย

2) ปรับเกณฑ์การสอบขึ้นทะเบียนเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทยทุกประเภท ให้สอดคล้องกับภูมิปัญญาและความหลากหลายของความเชี่ยวชาญ

2. ขอให้เลขาธิการคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติรายงานความก้าวหน้า ต่อสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ครั้งที่ 4

3. สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงในระดับโลกและภูมิภาคที่มีผลต่อภูมิปัญญาไทย สุขภาพวิถีไทย

การเปลี่ยนแปลงในระดับโลกและภูมิภาคที่สำคัญ ได้แก่ ข้อตกลงในกลุ่มประเทศอาเซียน (Asian Harmonization) การเจรจาการค้าแบบทวิภาคี การขยายตัวของตลาดผลิตภัณฑ์สมุนไพร การฉกฉวยภูมิปัญญาดั้งเดิมและทรัพยากรชีวภาพ มีดังนี้

3.1 ข้อตกลง Asian Harmonization

กำหนดให้การผลิตยาเพื่อการส่งออกและใช้ในกลุ่มประเทศอาเซียนต้องได้มาตรฐาน GMP ข้อตกลงนี้ใช้บังคับการผลิตยาจากสมุนไพรด้วย ทำให้โรงงานผลิตยาจากสมุนไพร 987 แห่งของประเทศไทยต้องดำเนินการตามมาตรฐาน GMP ซึ่งในปัจจุบันมีเพียง 25 แห่งเท่านั้นที่ได้มาตรฐาน โรงงานส่วนใหญ่เป็นโรงงานขนาดเล็ก มีผลประกอบการน้อย ไม่สามารถลงทุนเพื่อพัฒนาตามมาตรฐานได้

3.2 ข้อตกลงเขตการค้าแบบทวิภาคี

ข้อตกลงเขตการค้าเสรีระหว่างประเทศไทยและประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น สหรัฐอเมริกา และ ยุโรป ได้มีข้อเรียกร้องต่างๆ โดยเฉพาะการเป็นภาคีสันติสัญญาระหว่างประเทศฉบับต่างๆ เช่น UPOV 1991 และการให้มีการคุ้มครองพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ภายใต้ระบบสิทธิบัตร อาจส่งผลทำให้เกิดการแย่งชิง ฉกฉวย ทรัพยากรสมุนไพรและภูมิปัญญาต่างๆ ถ้าไม่มีการเตรียมการทั้งเรื่องของผลกระทบและมาตรการรองรับ

การเจรจาการค้าแบบทวิภาคี เป็นทั้งวิกฤติและโอกาสต่อการพัฒนาภูมิปัญญาไทย สุขภาพวิถีไทย ในด้านโอกาสนั้นทำให้ประเทศไทยสามารถขยายบริการการดูแลสุขภาพไปในประเทศที่มีข้อกีดกันได้ ซึ่งไทยต้องพัฒนาศักยภาพทางด้านธุรกิจและการจัดการ นอกจากนี้ประเทศที่พัฒนา

แล้ว เช่น สหรัฐอเมริกาและสหภาพยุโรป มักจะกำหนดให้มีประเด็นเรื่องสิทธิบัตรยาแผนปัจจุบัน อยู่ในหัวข้อการเจรจา ทำให้เกิดการผูกขาดสิทธิบัตรยาแผนปัจจุบันเป็นเวลานานขึ้น ทำให้ยามีราคาสูงขึ้น ซึ่งกลับกลายเป็นโอกาสในการต้องเร่งพัฒนาและส่งเสริมการใช้ยาจากสมุนไพรเพื่อการพึ่งตนเองมากขึ้น

3.3 การเติบโตของตลาดบริการสุขภาพด้านการนวดไทยและผลิตภัณฑ์สมุนไพรไทย

ไทยยังคงเป็นประเทศที่ได้รับความสนใจจากนักลงทุนชาวต่างชาติ ที่ต้องการเข้ามาลงทุนในภาคธุรกิจบริการ โดยติดอันดับ 3 ของภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก รองจากจีนและอินเดีย การแพทย์แผนไทยโดยเฉพาะการนวดไทยและสปา จัดอยู่ในกลุ่มที่มีศักยภาพที่เน้นการให้บริการในประเทศหรือบริการสาธารณะ (Domestic Focus Industry and Public Services) ได้แก่ Financial Intermediation, Utility, Health and Social Work และ Private Households with employed persons (www.nesdb.go.th)

ภาคบริการและการท่องเที่ยว แม้ได้รับผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจโลกและความไม่สงบภายในประเทศ แต่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนและฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศ และมีโอกาสพัฒนาเป็น “ศูนย์กลางการบริการและการท่องเที่ยว” ของภูมิภาค เนื่องจากการรวมกลุ่มเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรโลกผู้สูงอายุจะเป็นโอกาสของไทยเนื่องจากมีความพร้อมของทรัพยากรการท่องเที่ยวที่จะรองรับนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ ประเทศไทยยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวต่างประเทศ และมีโครงสร้างพื้นฐานด้านการท่องเที่ยว เช่น โรงแรมและสปาที่มีมาตรฐานสูง บริการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพขยายตัวอย่างรวดเร็ว

การแพทย์แผนไทยและผลิตภัณฑ์สมุนไพรมีการพัฒนาอย่างรวดเร็ว ประมาณการว่า ปี 2554 จะมีมูลค่า 30,000 ล้านบาท และมีอัตราการขยายตัวร้อยละ 30 การนวดไทยและผลิตภัณฑ์สมุนไพรไทยได้รับความนิยมสูง มีการเปิดบริการการนวดไทยหลายแห่งในต่างประเทศ

3.4 การลดทอนภูมิปัญญาดั้งเดิมและทรัพยากรชีวภาพ

ในอดีต มีกรณีปัญหาโจรสลัดชีวภาพที่เกิดขึ้นต่อประเทศไทยหลายกรณี เช่น ข้าวหอมมะลิเปลือกน้อย มังคุด ฯลฯ ปัญหาโจรสลัดชีวภาพที่เพิ่งเกิดขึ้นล่าสุด คือ กรณีกวางเครือ และกรณีฤๅษีคัดคน ซึ่งจะสะท้อนให้เห็นถึงความพร้อมทางด้านกฎหมาย ปัญหา/อุปสรรคในการดำเนินงานแก้ไข ปัญหาโจรสลัดชีวภาพของประเทศไทยในปัจจุบัน

กรณีกวางเครือ ในเดือนพฤศจิกายน 2547 องค์กรความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาไทย ได้พบข้อมูลกรณีของบริษัทประเทศญี่ปุ่น และประเทศเกาหลี ได้จดสิทธิบัตรเกี่ยวกับสมุนไพรกวางเครือในประเทศสหรัฐอเมริกา¹

¹ ข้อมูลจากมูลนิธิชีววิถี (Biothai) (www.biothai.net/web/file/SatSeptember2007-18-11-9-piracy_07.pdf)

กรณีการจดสิทธิบัตรกวางเครือโดยบริษัทต่างประเทศนั้น เป็นการนำเอาภูมิปัญญาของคนไทยไปศึกษาพัฒนาต่อยอดด้วยการใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสมัยใหม่ แล้วนำไปคุ้มครองด้วยสิทธิบัตร เพื่อนำไปทำผลิตภัณฑ์เพื่อการพาณิชย์โดยมิได้มีการตอบแทนแบ่งปันผลประโยชน์กับประเทศไทยในฐานะที่เป็นแหล่งที่มาขององค์ความรู้ในการใช้ประโยชน์และแหล่งวัตถุดิบกวางเครือแต่อย่างใด

กรณีฤๅษีตัดตน เป็นกรณีปัญหาล่าสุดที่เกิดขึ้นกับประเทศไทย เป็นกรณีโจรสลัดชีวภาพที่เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ชาวญี่ปุ่นที่ได้มาเรียนการนวดไทยและทำฤๅษีตัดตนที่สำนักเรียนวัดโพธิ์ในปี 2545 และเมื่อเดินทางกลับไปเพื่อประกอบอาชีพเกี่ยวกับการนวดแบบไทย สปา ธุรกิจการนวดและโยคะแบบไทยอย่างครบวงจร ได้ยื่นจดเครื่องหมายการค้าโดยใช้คำว่าฤๅษีตัดตน (Ruesie Dutton) และจดชื่อบริษัท ห้างหุ้นส่วนฤๅษีตัดตน จำกัด ได้จดชื่อนิตยสาร หนังสือพิมพ์ เมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2549 และเครื่องหมายการค้าสำหรับบริการสอนโยคะแบบไทย วันที่ 17 มีนาคม พ.ศ.2549 นอกจากนี้ยังยื่นจดอีกหลายรายการในผลิตภัณฑ์และบริการอื่น ๆ เช่น เครื่องสำอาง อาหารเพื่อสุขภาพ สิ่งบันทึกภาพและเสียง สื่อสอนโยคะ บริการให้ข้อมูลการแปล การสอนนวดและอื่นๆ รวมกว่า 50 รายการ ซึ่งได้รับการคัดค้านจากประเทศไทย กระทรวงพาณิชย์ร่วมกับกระทรวงการต่างประเทศและกระทรวงสาธารณสุข ได้ทำหนังสือสอบถามและทักท้วงไปยังสำนักงานสิทธิบัตรญี่ปุ่นว่า ฤๅษีตัดตนเป็นสมบัติและภูมิปัญญาของไทย และเมื่อเดือนพฤศจิกายน 2549 กรมทรัพย์สินทางปัญญายื่นคัดค้านการจดทะเบียนเครื่องหมายการค้าดังกล่าวไปยังสำนักงานสิทธิบัตรญี่ปุ่น (JPO) ในท้ายที่สุด สำนักงานสิทธิบัตรญี่ปุ่นได้มีคำวินิจฉัยเพิกถอนการจดทะเบียนเครื่องหมายการค้าดังกล่าวเมื่อวันที่ 17 เมษายน 2550

ส่วนที่ 2 ผลสำเร็จ ปัญหา อุปสรรค การดำเนินการตามแผนยุทธศาสตร์ชาติ การพัฒนาภูมิปัญญาไทย สุขภาพวิถีไทย พ.ศ.2550–2554

โดยภาพรวม การเกิดแผนยุทธศาสตร์ชาติ การพัฒนาภูมิปัญญาไทย สุขภาพวิถีไทย พ.ศ. 2550–2554 นับเป็นการประกาศนโยบายและทิศทางของประเทศในการขับเคลื่อนการแพทย์แผนไทยการแพทย์พื้นบ้าน และการแพทย์ทางเลือก โดยคณะรัฐมนตรีได้ให้ความเห็นชอบ เมื่อวันที่ 12 มิถุนายน 2550 แผนยุทธศาสตร์ชาตินี้ได้เป็นร่นนโยบายให้กับภาคีเครือข่ายต่างๆ ทั้งภาครัฐ และภาคประชาสังคมในการอ้างอิงเพื่อกำหนด ทิศทางการทำงานร่วมกัน

แผนยุทธศาสตร์ชาติฯ ได้ก่อให้เกิดความสำเร็จในการขับเคลื่อนการพัฒนาระบบการแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ทางเลือกในประเด็นยุทธศาสตร์ต่างๆ โดยมีระดับความสำเร็จที่แตกต่างๆ กัน ทั้งนี้ขึ้นกับสถานการณ์ ความตระหนัก และความพร้อมของหน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบ และภาคีต่างๆ

แผนยุทธศาสตร์ชาติฯ ได้เป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนนโยบายระดับชาติ ระดับหน่วยงาน จนถึงระดับท้องถิ่น ไปสู่การปฏิบัติ โดยได้เกิดกลไกสำคัญ คือ

1. การแต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพแห่งชาติ เมื่อวันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2551 โดยคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ เพื่อเป็นกลไกในการขับเคลื่อน กำกับ ติดตาม และ ประเมินผลการดำเนินการตามแผนยุทธศาสตร์ชาติฯ

คณะกรรมการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพแห่งชาติ ได้มีบทบาทสำคัญในการจัดทำ **ธรรมนูญว่าด้วยระบบสุขภาพแห่งชาติ หมวด 7 “การส่งเสริม สนับสนุน การใช้และการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพ การแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ทางเลือกอื่นๆ”** และการจัด สมัชชาสุขภาพเฉพาะประเด็นฯ ในการประชุมวิชาการ การแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ทางเลือกแห่งชาติ ครั้งที่ 6 ซึ่งส่งผลให้เกิด **มติ 7 ในสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2552**

2. การจัดตั้ง **สถาบันสุขภาพวิถีไทย** ภายใต้ **สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.)** เมื่อ วันที่ 22 มิถุนายน 2552 เพื่อเป็นกลไกทางวิชาการที่อิสระ มีความคล่องตัว เชื่อมโยงชุมชนปฏิบัติการต่างๆ ซึ่ง ส่วนใหญ่อยู่นอกภาครัฐ เพื่อให้เกิดการสร้างคน สร้างความรู้และสร้างชุมชนวิชาการ

สถาบันสุขภาพวิถีไทย ได้มีบทบาทสำคัญในการเป็นสำนักงานเลขานุการให้กับคณะกรรมการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพแห่งชาติ ในการขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์ชาติฯ โดยทำหน้าที่ในการ ประสานงานกับภาคีเครือข่าย และการทำงานด้านวิชาการ

ความสำเร็จ ปัญหาและอุปสรรคของแผนยุทธศาสตร์ชาติฯ ตามประเด็นยุทธศาสตร์ มีดังนี้

1. ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 การสร้างและจัดการความรู้

1.1 การเกิดสถาบันสุขภาพวิถีไทย นับเป็นผลจากแผนยุทธศาสตร์ชาติฯ เพื่อให้เกิดกลไกทางวิชาการ ที่อิสระ มีความคล่องตัว เชื่อมโยงชุมชนปฏิบัติการต่างๆ เพื่อให้เกิดการสร้างคน สร้างความรู้และสร้างชุมชนวิชาการ

สถาบันสถาบันสุขภาพวิถีไทยได้เป็นกลไกสำคัญในการสร้างความรู้เพื่อการขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์ชาติ โดยทำหน้าที่ในการประสานงานกับภาคีเครือข่าย และการทำงานด้านวิชาการ เช่น

- 1) การทบทวนสถานการณ์เพื่อนำสู่การร่างธรรมนูญว่าด้วยระบบสุขภาพแห่งชาติ หมวด 7
- 2) การจัดทำแผนปฏิบัติการ เพื่อขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์ชาติฯ
- 3) การจัดเวทีสมัชชาสุขภาพเฉพาะประเด็นภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพ การแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ทางเลือกอื่น ๆ ในการประชุมวิชาการการแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ทางเลือกแห่งชาติ ครั้งที่ 6 และเตรียมเอกสารวิชาการเพื่อนำเสนอระเบียบวาระในการประชุมสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2552

อย่างไรก็ตาม สถาบันสถาบันสุขภาพวิถีไทยยังมีข้อจำกัดในด้านความเข้มแข็งของบุคลากร การเข้าใจบทบาทและภารกิจ การเสริมพลังทั้งกับตนเองและให้กับภาคีเครือข่าย ทำให้เกิดปัญหาในการผนึกกำลังทั้งกับภาคีเครือข่ายภาครัฐและประชาสังคม

1.2 ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 ยังเกิดความสำเร็จในการส่งเสริมให้เกิดการจัดการความรู้ของชุมชนท้องถิ่น โดยเฉพาะการจัดการความรู้ “ระบบภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้าน อีสาน 9 ประเด็น” โดยเครือข่ายหมอพื้นบ้าน ภายใต้แผนงานพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านสุขภาพเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน มุนิธิสุขภาพไทย ซึ่งได้เกิดการเชื่อมร้อยเครือข่ายสุขภาพวิถีไทยอีสาน 7 พื้นที่ ถอดชุดองค์ความรู้ของโครงสร้างระบบการดูแลสุขภาพชุมชนวิถีไทยอีสานเพื่อการพึ่งตนเอง และได้พัฒนาเข้าสู่การทำระบบการบันทึกความรู้ของชุมชนในการดูแลสุขภาพด้วยหลักฐานเชิงประจักษ์ การตรวจสอบความรู้ และการส่งเสริมการใช้องค์ความรู้ (Documentation , Assessment and Utilization) และจะนำไปสู่การจัดทำระบบข้อมูลดิจิทัลภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านของประเทศ (Traditional Knowledge Digital Information. TKDI)

1.3 สิ่งที่ยังไม่สามารถดำเนินเนินการได้ คือ

การจัดการการวิจัย การขาดแผนแม่บทการวิจัยและกลไกการจัดการการวิจัยของประเทศ ทำให้ขาดทิศทางร่วมกันในการจัดการการวิจัย การขาดการจัดสรรทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพทั้งด้านนักวิจัยและงบประมาณ การขาดระบบการพัฒนานักวิจัยทั้งในระดับชาติและท้องถิ่น ทั้งในประเภทการวิจัยคลินิก สังคมศาสตร์ และเชิงระบบ

การจัดทำตำราทางการแพทย์ การศึกษาอบรมของสถาบันทั้งประเภท (ก) และ(ข)ยังคงใช้ตำรับตำราที่มีมาแต่ดั้งเดิม การพัฒนาตำราทางการแพทย์มีความสำคัญต่อการพัฒนาการแพทย์แผนไทยทั้งในระดับการเรียนการสอน การทำเวชปฏิบัติ และการศึกษาวิจัย การขาดการวิจัยต่อยอดภูมิปัญญา การขาดการสนับสนุนการจัดการความรู้จากครุหมอแผนไทย ทำให้การพัฒนาตำราทางการแพทย์นั้นไม่สามารถดำเนินการได้

2. ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาระบบสุขภาพ การแพทย์พื้นบ้าน การแพทย์แผนไทย และการแพทย์ทางเลือก

2.1 มีความสำเร็จเบื้องต้นในการพัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศด้านสุขภาพของประเทศ โดยแต่ละหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้พยายามจัดทำและพัฒนาระบบฐานข้อมูลตามภารกิจของหน่วยงานและมีความพยายามทำให้เป็นข้อมูลในระดับประเทศ ได้แก่

2.1.1 กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก ได้จัดตั้ง ศูนย์ข้อมูลเชิงยุทธศาสตร์ และได้ศึกษาสถานการณ์ที่แสดงข้อมูลในภาพรวมของประเทศ ได้แก่

- 1) สถานการณ์กำลังคนที่ให้บริการการแพทย์แผนไทยในสถานบริการสาธารณสุขของรัฐ และสถานพยาบาลภาคเอกชน พ.ศ. 2551
- 2) สถานการณ์ผู้ประกอบการโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทยและแผนไทยประยุกต์ พ.ศ. 2550
- 3) สถานการณ์การใช้ยาในสถานบริการสาธารณสุข พ.ศ.2551 ฯลฯ

นอกจากนี้ กรมฯยังจัดทำ ระบบ ICD 10 ด้านการแพทย์แผนไทย และทดลองใช้ในสถานบริการสาธารณสุข 25 แห่ง และจะส่งเสริมให้เกิดการใช้ในสถานบริการสาธารณสุขทั่วประเทศ ซึ่งได้ทำการประสานและเชื่อมต่อกับสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ(สปสช.)

2.1.2 สำนักสถานพยาบาลและการประกอบโรคศิลปะ (สพรศ.) กำลังพัฒนา ระบบฐานข้อมูลผู้ประกอบการโรคศิลปะ ให้ทันสมัยเป็นระบบเลข 13 หลักตามระบบเลขบัตรประชาชน ซึ่งจะเชื่อมต่อกับระบบข้อมูลของหน่วยงานต่างๆ ได้

2.1.3 เครือข่ายหมอพื้นบ้านพื้นบ้าน ภายใต้แผนงานพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน ร่วมกับมหาวิทยาลัยมหาสารคาม พัฒนาระบบข้อมูลดิจิทัลภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านของชุมชนทั่วประเทศ (Traditional Knowledge Digital Information, TKDI)

2.2 การเสริมสร้างความเข้มแข็งระบบสุขภาพภาคประชาชน

ภายใต้แผนงานพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน ได้ส่งเสริมให้เกิดการให้บริการด้านการแพทย์พื้นบ้าน ผ่านบ้านหมอพื้นบ้าน วัด ศูนย์บริการการแพทย์พื้นบ้าน รวมถึงการออกหน่วยบริการเคลื่อนที่ เช่น ศูนย์บริการสุขภาพพื้นบ้านวัดพระธาตุจอมปิง จ.ลำปาง วัดอมรินทราราม จ. สุรินทร์

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างน้อย 11 แห่ง ส่งเสริมให้ชุมชนรับรองหมอฟันบ้านในชุมชนของตนเองเพื่อให้หมอฟันบ้านมีสิทธิในการดูแลสุขภาพของประชาชน โดยมีการเชื่อมต่อกับกองทุนสุขภาพตำบลของสปสข.

กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก ได้ส่งเสริมให้เกิดศูนย์การเรียนรู้หมอฟันบ้านทุกจังหวัด และได้จัดการความรู้ภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านของศูนย์เรียนรู้และเครือข่ายหมอฟันบ้านในหลายเรื่อง เช่น การรักษากระดูกหัก การรักษามะเร็ง การรักษาพิษงู เป็นต้น

โดยรวม การเสริมสร้างความเข้มแข็งระบบสุขภาพชุมชน ยังไม่เกิดรูปธรรมที่ชัดเจนของการส่งเสริมสิทธิของชุมชนในการรับรองสถานภาพของหมอฟันบ้าน

2.3 การส่งเสริมการใช้และการพัฒนามาตรฐานการบริการการแพทย์แผนไทย

สปสข. ได้จัดตั้งกองทุนพัฒนาการแพทย์แผนไทย เพื่อจ่ายสมทบการนวดไทยเพื่อรักษาอาการปวด และอัมพาต อัมพฤกษ์ ให้กับสถานบริการสาธารณสุข ตั้งแต่ พ.ศ.2550 โดยได้จัดสรรงบประมาณตามรายประชากร ราย ละ 0.50 บาท และเพิ่มเป็น 1 บาท ในปี 2551 และ 2 บาท ในปี 2552 มีผลทำให้ประชาชนมารับบริการการแพทย์แผนไทยเพิ่มมากขึ้นเป็น 3 เท่า ในปี 2553 และได้ขยายการให้บริการการแพทย์แผนไทยสำหรับการฟื้นฟูสุขภาพแม่หลังคลอด ในปี 2553

ในปี 2554 สปสข. ได้จัดสรรงบประมาณตามรายประชากรให้รายละ 6 บาท โดย 4.50 บาท สำหรับการบริการการนวดไทยเพื่อรักษาอาการปวด อัมพาต อัมพฤกษ์ การฟื้นฟูสุขภาพแม่หลังคลอด และอีก 1.50 บาท สำหรับส่งเสริมการใช้ยาจากสมุนไพร

การส่งเสริมการบริการการแพทย์แผนไทยของสปสข. ทำให้เกิดการพัฒนามาตรฐานการบริการการแพทย์แผนไทย โดยมีการจัดทำ แนวเวชปฏิบัติการนวดไทยเพื่อลดอาการปวด แนวเวชปฏิบัติการนวดไทยเพื่อการฟื้นฟูผู้ป่วยอัมพฤกษ์ อัมพาต แนวเวชปฏิบัติเพื่อการฟื้นฟูสุขภาพแม่หลังคลอด ซึ่งนับเป็นครั้งแรกของการจัดทำแนวเวชปฏิบัติด้านการแพทย์แผนไทย

นอกจากนี้ สปสข. ยังได้ร่วมกับกรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกและกรมบัญชีกลาง ในการกำหนดมาตรฐานผู้ให้บริการแพทย์แผนไทยด้านการนวดไทยของสถานบริการสาธารณสุขว่า

ในระดับ โรงพยาบาลศูนย์ โรงพยาบาลจังหวัด และ โรงพยาบาลชุมชน ต้องเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทย ประเภทการนวดไทย

ในระดับ สถานีอนามัย ต้องเป็นผู้ช่วยแพทย์แผนไทย

โดยมีกำหนดเวลาในการยกระดับมาตรฐานวิชาชีพผู้ให้บริการการนวดไทยของสถานบริการสาธารณสุขทั่วประเทศ กว่า 2,500 คน ให้เป็นผู้ช่วยแพทย์แผนไทย ภายใน 2 ปี (ปี 2550-2552) ซึ่งได้ทำให้เกิดความตื่นตัวในการพัฒนามาตรฐานวิชาชีพของผู้ให้บริการดังกล่าวทั้งในด้านการขอรับรองเป็นสถาบันการฝึกอบรมจากคณะกรรมการวิชาชีพสาขาการแพทย์แผนไทย และการอบรมต่อยอดผู้ให้บริการเป็นผู้ช่วยแพทย์แผนไทยของสถาบันต่างๆ

สถาบันอบรมหลักสูตรผู้ช่วยแพทย์แผนไทยที่ได้รับการรับรองจากคณะกรรมการวิชาชีพ สาขากาพย์แผนไทยระหว่างปี 2545-2550 มีเพียง 5 สถาบัน หลังปี 2550 – ปัจจุบัน มีอย่างน้อย 55 สถาบัน

สถาบันอบรมหลักสูตรวิชาชีพการนวดไทยที่ได้รับการรับรองจากคณะกรรมการวิชาชีพ สาขากาพย์แผนไทยระหว่างปี 2545-2550 มีเพียง 1 สถาบัน หลังปี 2550 – ปัจจุบัน มีอย่างน้อย 15 สถาบัน

แผนยุทธศาสตร์ชาติฯยังมีผลต่อความสำเร็จในการจัดตั้งโรงพยาบาลแพทย์แผนไทย **ต้นแบบ** โดยได้มีการกำหนดในแผนปฏิบัติการเพื่อขับเคลื่อน แผนยุทธศาสตร์ชาติฯ และได้มีผลต่อการกำหนดเป็นเป้าหมาย (ข้อ 60) ในธรรมนูญ ว่าด้วยระบบสุขภาพแห่งชาติ หมวด 7 และได้มีการขับเคลื่อนต่อจนเป็นมติ 7 ใน สมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ครั้งที่ 2 จนทำให้เกิดความสำเร็จในการจัดตั้งโรงพยาบาลแพทย์แผนไทยต้นแบบแห่งแรก ที่จังหวัดสกลนคร โดยมีความร่วมมือจากภาคส่วนต่างๆ ทั้งจากวัด ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันวิชาการ หน่วยงานภาครัฐ ทั้งในท้องถิ่นและส่วนกลาง

3. ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนากำลังคน

3.1 การพัฒนาระบบฐานข้อมูลกำลังคนของประเทศ ได้มีการพัฒนาไปพร้อมกับ ระบบฐานข้อมูลอื่นๆ หน่วยงานที่รับผิดชอบฐานข้อมูลหลักคือ สำนักสถานพยาบาลและการประกอบโรคศิลปะ ซึ่งมีการจัดเก็บข้อมูลผู้ประกอบการโรคศิลปะ สาขากาพย์แผนไทยและแผนไทยประยุกต์ ตั้งแต่ พ.ศ. 2479 แต่ไม่เป็นข้อมูลที่มีการปรับฐานตาม ความเป็นจริง และมีการจัดเก็บในระบบที่ไม่สามารถประมวลผลด้วยระบบคอมพิวเตอร์และเชื่อมต่อกับระบบอื่นๆได้ รวมทั้งที่อยู่ ที่ติดต่อของผู้ประกอบโรคศิลปะที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข ไม่มีระบบการเก็บข้อมูลของบุคลากรด้านการแพทย์แผนไทย แต่มีการจัดเก็บตามระบบตำแหน่ง ซึ่งมีการบรรจุบุคลากรด้านการแพทย์แผนไทยในตำแหน่งต่างๆ เช่น เจ้าพนักงานสาธารณสุขชุมชน ลูกจ้าง คนสวน เป็นต้น

การจัดเก็บข้อมูลผู้ที่จบการอบรมด้านการแพทย์แผนไทย แบบครุรับมอบตัวศิษย์ (ประเภท ก.) ของสถาบันอบรมต่างๆนั้น ส่วนใหญ่จะไม่มีมีการเก็บบันทึกอย่างเป็นระบบ ไม่สามารถสืบค้นได้ มีแต่สถาบันการศึกษา (ประเภท ข.) เท่านั้นที่มีระบบการจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ

3.2 การพัฒนาระบบและกลไกในการพัฒนากำลังคน ได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนากำลังคนแห่งชาติ ภายใต้คณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ โดยมีแผนยุทธศาสตร์ทศวรรษการพัฒนา **กำลังคนด้านสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550 - 2559** ซึ่งได้มีการกำหนดว่า กำลังคนด้านการแพทย์แผนไทยนั้นเป็นส่วนหนึ่งของกำลังคนด้านสุขภาพของประเทศ

อย่างไรก็ตาม คณะกรรมการยังไม่มีแผนปฏิบัติการที่ชัดเจนเกี่ยวกับการพัฒนากำลังคนด้านการแพทย์แผนไทย

ได้มีการเริ่มรวมตัวกันในการก่อตั้งเป็นเครือข่ายสถาบันการผลิตบุคลากรด้านการแพทย์แผนไทย ระหว่างสถาบันการศึกษาที่เปิดการเรียนการสอน แพทย์แผนไทยทั้งแผนไทยและแผนไทยประยุกต์ ในระดับอุดมศึกษา

- 3.3 ได้มีการพัฒนามาตรฐานการผลิตกำลังคนทั้งในกลุ่ม ครูรับมอบตัวศิษย์ (ประเภท ก.) และสถาบันการศึกษา (ประเภท ข.) โดยมีการขอรับรองจากคณะกรรมการวิชาชีพ เพื่อให้ถูกต้องตาม พรบ.การประกอบโรคศิลปะ พ.ศ. 2550

อย่างไรก็ตาม รัฐให้ความสนับสนุนด้านงบประมาณและบุคลากรให้เฉพาะสถาบันการศึกษา(ประเภท ข.) เท่านั้น ทำให้ให้มาตรฐานของประเภท ก. นั้นไม่สามารถพัฒนาได้อย่างเต็มที่และเป็นระบบ เกิดความไม่เป็นธรรมในการจัดการศึกษาและการพัฒนาการแพทย์แผนไทยประเภท (ก) อันเป็นรากเหง้าของการศึกษาการแพทย์แผนไทย

- 3.4 การจัดตั้งสภาวิชาชีพการแพทย์แผนไทย ได้เป็นข้อเรียกร้องของผู้ประกอบวิชาชีพการแพทย์แผนไทย และได้มีมติสมัชชาสุขภาพแห่งชาติครั้งที่ 2 (พ.ศ.2552) ให้มีการศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดตั้ง ภายใน 2 ปี

4. ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 4 การพัฒนายาไทยและยาสมุนไพร

- 4.1 การพัฒนานโยบายระดับชาติ ด้านยาไทยและยาสมุนไพร ได้มีการกำหนดในธรรมนูญว่าด้วยระบบสุขภาพแห่งชาติ หมวด 7 โดยกำหนดเป้าหมายข้อ 56 ให้มีรายการยาไทยและยาพัฒนาจากสมุนไพรในบัญชียาหลักแห่งชาติอย่างน้อย ร้อยละ 10 ของรายการยาทั้งหมด

ได้มีการกำหนดเป็นมติในสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ครั้งที่ 2 (พ.ศ.2552) ให้ดำเนินการดังนี้

- 4) เร่งรัดการจัดตั้งกลไกศึกษาความเป็นไปได้ในการตรากฎหมายว่าด้วยยาไทยและยาจากสมุนไพรไทย เพื่อการส่งเสริมการใช้
 - 5) จัดทำแผนปฏิบัติการพร้อมจัดสรรงบประมาณเพื่อการพัฒนาตำรับยาฯ โดยพัฒนาตำรับยาระดับชาติ จำนวนอย่างน้อย 100 ตำรับ ภายใน 3 ปี
 - 6) ประสานคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ เพื่อพิจารณาบรรจุยาจากสมุนไพรเข้าในบัญชียาหลักแห่งชาติ อย่างน้อย 20 รายการ ใน 3 ปี
- 4.2 กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก ได้ส่งเสริมให้โรงพยาบาล ชุมชน 7 แห่ง ที่มีการผลิตยาจากสมุนไพร มีการผลิตที่ได้มาตรฐาน GMP และ PICS
- 4.3 สปสช. ได้มีการจัดสรรงบประมาณจากกองทุนพัฒนาการแพทย์แผนไทย ในปี 2554 โดยจัดสรรงบประมาณตามรายประชากร รายละ 1.50 บาท เพื่อส่งเสริมการใช้ยาจากสมุนไพรในระบบบริการสาธารณสุข ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการเข้าถึงยาจากสมุนไพรมากขึ้น

- 4.4 ปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมการใช้ยาจากสมุนไพร คือ รายการยาจากสมุนไพรในบัญชียาหลักแห่งชาติ มีเพียง 19 รายการ และยังมีไม่มีเภสัชตำรับโรงพยาบาลด้านยาจากสมุนไพร ซึ่งคณะกรรมการผู้เชี่ยวชาญแห่งชาติด้านคัดเลือกยาจากสมุนไพรในบัญชียาหลักแห่งชาติ ภายใต้คณะกรรมการพัฒนาบัญชียาหลักแห่งชาติกำลังเร่งรัดการจัดทำเภสัชตำรับโรงพยาบาลด้านยาจากสมุนไพร เพื่อให้คณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติพิจารณาและประกาศใช้ภายในต้นปี 2554

5. ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 5 การคุ้มครองภูมิปัญญาไทย ด้านการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์แผนไทย

โดยภาพรวมหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบด้านการคุ้มครองภูมิปัญญาไทยได้แก่ สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยและสมุนไพร กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก ซึ่งให้ความสำคัญและดำเนินการในการจัดทำกฎหมายลำดับรอง ตาม พ.ร.บ.การคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย พ.ศ. 2542 การส่งเสริมการสำรวจสมุนไพรและถิ่นกำเนิด จำนวน 25 พื้นที่ ใน 24 จังหวัด และการจัดทำแผนจัดการคุ้มครองสมุนไพรภูมิกฎ พ.ศ.2551 - 2553

ในมาตรการ การสร้างความเข้าใจและความรู้เท่าทันแก่สังคมและการเสริมสร้างศักยภาพและความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นในการคุ้มครองภูมิปัญญาไทยนั้น ยังขาดการดำเนินการที่ชัดเจน ทำให้ชุมชน สังคม ขาดการรับรู้และการมีส่วนร่วมในการคุ้มครองภูมิปัญญาไทย

ในมาตรการ การสร้างบทบาทเชิงรุกของไทยในเวทีเจรจาระหว่างประเทศเพื่อคุ้มครองภูมิปัญญาไทย นั้น ไม่มีการดำเนินการจากหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นระบบ ทำให้การไปประชุมในเวทีการเจรจาต่างๆ เช่น WIPO , FTA , CBD etc. นั้น ไม่มีการวิเคราะห์อย่างเป็นระบบเพื่อกำหนดเป็นท่าทีของประเทศไทย แต่เป็นการนำความคิดเห็นและข้อเสนอของแต่ละหน่วยงานมารวบรวมเป็นหลัก

การจัดทำ ระบบฐานข้อมูลภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยและสมุนไพร มีความสำคัญต่อการคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยของประเทศ โดยต้องทำการแปลตำรับยาไทยที่มีอยู่ในตำราและคัมภีร์ดั้งเดิม มีการจัดเก็บเป็นระบบดิจิทัล และทำข้อตกลงกับสำนักงานสิทธิบัตรระหว่างประเทศเพื่อการตรวจสอบไม่ให้ภูมิปัญญาไทยถูกละเมิด ประเทศไทยยังไม่มีมีการดำเนินการดังกล่าว ทำให้ไม่สามารถดำเนินการคุ้มครองและขอให้สำนักงานสิทธิบัตรระหว่างประเทศทำการเพิกถอนหรือไม่รับการจดทะเบียนได้

สรุปผลสำเร็จ ปัญหา อุปสรรค การดำเนินการตามแผนยุทธศาสตร์ชาติ การพัฒนาภูมิปัญญาไทย สุขภาพวิถีไทย พ.ศ. 2550–2554

แผนยุทธศาสตร์ชาติฯ ได้เป็นร่นนโยบายที่สำคัญในการขับเคลื่อนให้เกิดการพัฒนา ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพ การแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ทางเลือกอื่นๆ ความสำเร็จที่เกิดขึ้นมีทั้งในระดับนโยบาย และระดับปฏิบัติการ

ความสำเร็จที่เกิดขึ้นนั้น เกิดจากการมีกลไกระดับชาติในการขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์ชาติฯ ได้แก่ คณะกรรมการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพ ภายใต้ คณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ โดยมีกลไกทางวิชาการสนับสนุน ได้แก่ สถาบันสุขภาพวิถีไทย ภายใต้สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข ในการผลักดันประสาน ส่งเสริม ติดตามกำกับ และประเมินผล การดำเนินการตามแผนยุทธศาสตร์ชาติฯ ด้วยการมีส่วนร่วมจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐ และภาคประชาสังคม

ความสำเร็จที่เกิดขึ้นนั้น ยังเกิดจากหน่วยงานหลักทั้งภาครัฐและภาคประชาชน ได้นำแผนยุทธศาสตร์ชาติฯ ไปดำเนินการตามภารกิจของหน่วยงาน โดยเฉพาะ สปสช. ได้จัดตั้งกองทุนพัฒนาการแพทย์แผนไทย เพื่อสนับสนุนการให้บริการการแพทย์แผนไทยในระบบบริการสาธารณสุข โดยการใช้จ่ายกลไกทางการเงินเป็นตัวกระตุ้นการให้บริการที่ได้มาตรฐาน การส่งเสริมการให้บริการของสปสช. ทำให้เกิดการพัฒนามาตรฐานการบริการ ทั้งด้านแนวเวชปฏิบัติ และมาตรฐานวิชาชีพของบุคลากรที่ให้บริการ ทำให้ประชาชนเข้าถึงบริการมากขึ้น

การจัดการความรู้ของชุมชนท้องถิ่นเป็นจุดสะท้อนให้เห็นพัฒนาการของระบบสุขภาพชุมชน ที่เน้นการใช้ความรู้และหลักฐานเชิงประจักษ์ในการดูแลสุขภาพของชุมชน ไม่ใช่การซบเซาเรื่องความเชื่อ หรือพิธีกรรมเพียงด้านเดียว การจัดระบบบริการการแพทย์พื้นบ้านที่มีความหลากหลาย สอดคล้องกับวิถีของชุมชนที่กำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการ พบว่า การขาดการยอมรับและการมีส่วนร่วมจากหน่วยงาน โดยเฉพาะหน่วยงานหลักภาครัฐบางหน่วย ทำให้การขับเคลื่อนในประเด็นยุทธศาสตร์ที่เป็นภารกิจหลักของหน่วยงานดังกล่าวไม่สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งการจัดสรรงบประมาณจากแหล่งต่างๆ ของหน่วยงานภาครัฐ ยังขาดทิศทางเพื่อดำเนินการให้เกิดผลลัพธ์อย่างแท้จริง ที่สำคัญ บุคลากรภาครัฐยังไม่เชื่อมั่นและไม่เข้าใจกระบวนการการทำงานกับภาคประชาชน ทำให้ภาครัฐยังคงเน้นบทบาทการทำงานด้วยตนเองแทนการสนับสนุนภาคประชาชนให้มีความเข้มแข็งและดำเนินการด้วยตนเอง

การไม่มีงบประมาณโดยตรงในการขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์ชาติฯ ทำให้หน่วยงานต่างๆ ไม่สนใจในการนำแผนยุทธศาสตร์ชาติไปดำเนินการ แม้สำนักงบประมาณจะเสนอให้หน่วยงานต่างๆ ตั้งงบประมาณแบบบูรณาการ แต่ในทางปฏิบัติด้านงบประมาณทำให้แต่ละหน่วยงานไม่สามารถตั้งงบประมาณเพิ่มเพื่อการ

นี้โดยไม่มีมีการปรับลดวงเงินงบประมาณที่ได้รับการจัดสรรเดิมของหน่วยงาน หลายหน่วยงานได้นำแผนยุทธศาสตร์ชาติไปจัดทำแผนปฏิบัติการ แต่ก็ไม่ได้มีการจัดสรรงบประมาณจากสำนักงบประมาณ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพ การแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้าน และการแพทย์ทางเลือก ส่วนใหญ่อยู่นอกระบบภาครัฐ แต่การสนับสนุนระบบสุขภาพภาคประชาชนนั้นมีน้อย และติดขัดด้วยระเบียบงบประมาณ ที่ไม่สามารถจัดสรรงบประมาณของรัฐไปสู่ชุมชนได้โดยตรง ทำให้โอกาสในการพัฒนาภาคประชาชนมีข้อจำกัด แม้จะมีงบประมาณในส่วนของท้องถิ่น แต่ท้องถิ่นแต่ละแห่งก็มีนโยบายในการสนับสนุนภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพ การแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้าน แตกต่างกันไป

จากสถานการณ์ต่างๆในประเทศ และการเปลี่ยนแปลงทั้งในระดับโลก ภูมิภาค ซึ่งมีผลกระทบต่อการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพ การแพทย์พื้นบ้าน การแพทย์แผนไทย และการแพทย์ทางเลือก และจากผลสำเร็จ ปัญหา และอุปสรรคจากการดำเนินการตามแผนยุทธศาสตร์ชาติ การพัฒนาภูมิปัญญาไทย สุขภาพวิถีไทย พ.ศ.2550–2554 จึงจำเป็นที่ประเทศไทยต้องมี แผนยุทธศาสตร์ชาติ การพัฒนาภูมิปัญญาไทย สุขภาพวิถีไทย ฉบับที่สอง (พ.ศ.2555–2559) เพื่อที่จะขับเคลื่อนภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพ การแพทย์พื้นบ้าน การแพทย์แผนไทย และการแพทย์ทางเลือกอย่างต่อเนื่องจากแผนยุทธศาสตร์ชาติ การพัฒนาภูมิปัญญาไทย สุขภาพวิถีไทย ฉบับที่ 1 และเป็นกรอบและแนวทางให้กับภาคีเครือข่ายต่างๆในการนำไปดำเนินการเพื่อมุ่งไปสู่การพึ่งตนเองด้านสุขภาพด้วยภูมิปัญญาไทย สุขภาพวิถีไทย ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ส่วนที่ 3 กรอบแนวคิดของแผนยุทธศาสตร์ชาติ การพัฒนาภูมิปัญญาไทย สุขภาพวิถีไทย ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2555–2559)

กรอบแนวคิดของแผนยุทธศาสตร์ชาติ การพัฒนาภูมิปัญญาไทย สุขภาพวิถีไทย ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2555–2559) ยึดกรอบแนวคิดของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555–2559) เป็นกรอบในการจัดทำ โดยยึดหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” และ “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา”และ “สร้างสมดุลการพัฒนา” ในทุกมิติ และได้นำผลสำเร็จ ปัญหาและอุปสรรคของแผนยุทธศาสตร์ชาติฯ ฉบับที่ 1 รวมทั้งได้นำสถานการณ์สำคัญที่เกี่ยวกับการพัฒนาภูมิปัญญาไทย สุขภาพวิถีไทย มาเป็นปัจจัยสำคัญในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ชาติฯ ฉบับที่ 2

หลักการสำคัญของแผนยุทธศาสตร์ชาติฯ ฉบับที่ 2 มีดังนี้

- (1) พัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และขับเคลื่อนให้บังเกิดผลในทางปฏิบัติที่ชัดเจนยิ่งขึ้นในทุกระดับ
- (2) ยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ให้ความสำคัญกับการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม และการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของประชาชน
- (3) สอดคล้องกับวิถีชุมชน วัฒนธรรม จารีตประเพณี ความเชื่อและศาสนาและนำไปสู่การพึ่งตนเองด้านสุขภาพ

(4) ส่งเสริมการแพทย์ทุกระบบอย่างเท่าเทียมกัน เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของระบบสุขภาพ

(5) ยึดวิสัยทัศน์ปี พ.ศ. 2570 ของแผนพัฒนาฯ เป็นเป้าหมาย

“คนไทยภาคภูมิใจในความเป็นไทย มีมิตรไมตรีบนวิถีชีวิตแห่งความพอเพียง ยึดมั่นในวัฒนธรรมประชาธิปไตย และหลักธรรมาภิบาล การบริการสาธารณะขั้นพื้นฐานที่ทั่วถึง มีคุณภาพ สังคมมีความปลอดภัยและมั่นคง อยู่ในสภาวะแวดล้อมที่ดี เกื้อกูลและเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน ระบบการผลิตเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มีความมั่นคงด้านอาหารและพลังงาน อยู่บนฐานทางเศรษฐกิจที่พึ่งตนเองและแข่งขันได้ในเวทีโลก สามารถอยู่ในประชาคมภูมิภาคและโลก ได้อย่างมีศักดิ์ศรี”

ร่างกรอบทิศทางของแผนยุทธศาสตร์ชาติฯ ฉบับที่ 2 ระยะ 5 ปี จึงประกอบด้วยวิสัยทัศน์ พันธกิจ วัตถุประสงค์ เป้าหมายหลัก ประเด็นยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนา ดังนี้

3.1 วิสัยทัศน์

ระบบสุขภาพของประเทศมีความมั่นคง พึ่งตนเองด้วยภูมิปัญญาไทย สุขภาพวิถีไทย และประชาชนมีสิทธิในการเลือกใช้และเข้าถึงการแพทย์ระบบต่างๆ อย่างเท่าเทียมและรู้เท่าทัน

3.2 พันธกิจ

การพัฒนาสุขภาพของประเทศในระยะแผนยุทธศาสตร์ชาติฯ ฉบับที่ 2 ให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ บนหลักการของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่การปฏิบัติในด้านสุขภาพ มีพันธกิจ ดังนี้

- 1) พัฒนาระบบวิชาการด้านการแพทย์พื้นบ้าน การแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกให้เข้มแข็งในทุกกระดับ ตั้งแต่ระดับชุมชน ชุมชนท้องถิ่น จนถึงระดับชาติ
- 2) สร้างความเข้มแข็งของระบบสุขภาพภาคประชาชน ที่พึ่งตนเองด้วยภูมิปัญญาไทย พัฒนามาตรฐานและการเข้าถึงระบบบริการสาธารณสุขภาครัฐ
- 3) พัฒนากำลังคนด้านการแพทย์พื้นบ้าน การแพทย์แผนไทย และการแพทย์ทางเลือก ทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ
- 4) ส่งเสริมระบบยาของประเทศให้มีความมั่นคงด้วยการส่งเสริมการผลิตและการใช้ยาจากสมุนไพร
- 5) สร้างความมั่นคงด้านสมุนไพรและอาหารบนฐานทรัพยากรและความหลากหลายทางชีวภาพ มีระบบการคุ้มครองภูมิปัญญาไทยที่เข้มแข็ง และมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน

3.3 เป้าหมาย / เป้าประสงค์

เป้าหมาย / วัตถุประสงค์ ของแผนยุทธศาสตร์ชาติฯ ฉบับที่ 2 ซึ่งจะมีการกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จและค่าเป้าหมายที่เป็นรูปธรรม ในขั้นตอนต่อไปของการจัดทำร่างแผนฯ ได้แก่

- 1) มีการใช้ปัญญา ความรู้ ความมีเหตุผล ในการพัฒนาวิชาการและองค์ความรู้จากฐานเดิมอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด กลุ่มค่า มีประสิทธิผลและปลอดภัย

- 2) ชุมชนและชุมชนท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าและมีบทบาทในการส่งเสริม สนับสนุนการใช้ และการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพ การแพทย์พื้นบ้าน การแพทย์แผนไทย และการแพทย์ทางเลือก เพื่อการดูแลสุขภาพของชุมชนและชุมชนท้องถิ่นอย่างเหมาะสม มีระบบสุขภาพชุมชน / ระบบสุขภาพภาคประชาชน โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพในการดูแลสุขภาพของชุมชน
- 3) ระบบบริการการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกมีมาตรฐาน ตั้งแต่ องค์ความรู้ สถานที่ บุคลากร เวชปฏิบัติ ระบบข้อมูล ระบบยา และอยู่ในสิทธิประโยชน์ของระบบหลักประกันสุขภาพทุกระบบ
- 4) กำลังคนด้านการแพทย์พื้นบ้าน การแพทย์แผนไทย และการแพทย์ทางเลือก มีคุณภาพ
- 5) ระบบยาของประเทศมีความมั่นคงบนฐานของระบบยาจากสมุนไพร
- 6) ภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยได้รับการคุ้มครองตั้งแต่ระดับท้องถิ่น ประเทศและนานาชาติ

3.4 วัตถุประสงค์

- 1) มีการสร้างและจัดการความรู้เพื่อพัฒนาระบบการแพทย์พื้นบ้าน การแพทย์แผนไทย และการแพทย์ทางเลือก ที่มีประสิทธิภาพ ปลอดภัย น่าเชื่อถือและคุ้มค่า
- 2) มีระบบและกลไกที่เข้มแข็ง มีฐานวิชาการ เป็นอิสระ เป็นกลางในการคัดกรอง ส่งเสริมและคุ้มครองผู้บริโภคด้านการแพทย์ทางเลือกอื่นๆ ที่มีประสิทธิภาพ ประหยัด คุ้มค่าและปลอดภัย เพื่อประโยชน์สูงสุดในการดูแลสุขภาพของประชาชน
- 3) เพื่อให้ชุมชนและชุมชนท้องถิ่นมีศักยภาพในการจัดการระบบสุขภาพของชุมชน
- 4) เพื่อให้ระบบบริการการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกของประเทศมีมาตรฐาน ทั้งในด้านองค์ความรู้ การบริการ กำลังคน ยาจากสมุนไพร และฐานทรัพยากรสมุนไพรและอาหาร
- 5) มีแผนแม่บทการพัฒนากำลังคน ตั้งแต่ การผลิต การพัฒนาองค์ความรู้อย่างต่อเนื่อง ความก้าวหน้าและความมั่นคงทางวิชาชีพ จรรยาบรรณ
- 6) มีรายการยาจากสมุนไพรในบัญชียาหลักแห่งชาติ อย่างน้อยร้อยละ 10 ของรายการยาทั้งหมด
- 7) มีระบบและกลไกที่เข้มแข็งในการคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ในระดับท้องถิ่น ประเทศและนานาชาติ

3.5 ประเด็นยุทธศาสตร์ของแผนยุทธศาสตร์ชาติฯ

แผนยุทธศาสตร์ชาติฯประกอบด้วยประเด็นยุทธศาสตร์ 6 ประเด็น ได้แก่

- 1) การสร้างและจัดการความรู้ ภูมิปัญญาไทย สุขภาพวิถีไทย
- 2) การพัฒนาระบบสุขภาพชุมชนท้องถิ่น และระบบบริการสาธารณสุข
- 3) การพัฒนากำลังคน
- 4) การพัฒนาระบบยาจากสมุนไพร และผลิตภัณฑ์จากสมุนไพร
- 5) การพัฒนาระบบและกลไกการคุ้มครองภูมิปัญญาไทย

6) การสื่อสารสาธารณะ

ประเด็นยุทธศาสตร์ 1 การสร้างและจัดการความรู้ ภูมิปัญญาไทย สุขภาพวิถีไทย

มีกลยุทธ์ / มาตรการที่สำคัญ คือ

1.1 การขับเคลื่อนแผนแม่บทการวิจัยของประเทศ

เพื่อให้มีระบบและกลไกที่เข้มแข็งของประเทศในการจัดการการวิจัย สนับสนุน ส่งเสริม พัฒนางานวิจัย นักวิจัย กลุ่มและเครือข่ายการวิจัย ติดตามประเมินผล และนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ ด้านการแพทย์พื้นบ้าน การแพทย์แผนไทย และการแพทย์ทางเลือก

(1) การสร้างระบบและกลไกการวิจัยระดับชาติ

เพื่อการดำเนินการตามแผนแม่บท ให้บรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยมีระบบและกลไกทั้งในระดับชาติ ระดับภูมิภาค และระดับท้องถิ่น

พัฒนากลไกการจัดการการวิจัยระดับชาติ โดยการจัดตั้ง**คณะกรรมการวิจัยภูมิปัญญาไทยแห่งชาติ** หรือ จัดตั้งในรูปเครือข่ายภาคีการวิจัยแห่งชาติ และ ภาค

ทั้งนี้ ให้มีการจัดสรรงบประมาณ อย่างน้อยร้อยละ 0.5 ของงบประมาณ ด้านสาธารณสุข มาสนับสนุนงานวิจัยด้านการแพทย์พื้นบ้าน การแพทย์แผนไทย และการแพทย์ทางเลือก

(2) การพัฒนางานวิจัย

เพื่อวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้เพื่อขับเคลื่อนประเด็นยุทธศาสตร์ชาติทั้ง 5 ประเด็น

(3) การพัฒนานักวิจัย กลุ่มและเครือข่ายการวิจัย

เพื่อพัฒนาศักยภาพนักวิจัยตั้งแต่ นักวิจัยชุมชนท้องถิ่น นักวิจัยระดับต้น นักวิจัยระดับกลาง และเมธีวิจัย รวมทั้งการพัฒนากลุ่มและเครือข่ายการวิจัยในระดับประเทศ ภูมิภาคและท้องถิ่น

1.2 การจัดทำระบบการบันทึกภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพทั่วประเทศ ด้วยหลักฐานเชิงประจักษ์ และนำไปใช้ประโยชน์ (Documentation, Assessment and Utilization)**1.3 การจัดทำระบบข้อมูลดิจิทัลภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพของชุมชนทั่วประเทศ**

(Traditional Knowledge Digital Information **TKDI**) โดยเป็นระบบเครือข่ายข้อมูลของชุมชนท้องถิ่นทั่วประเทศ ซึ่งมาจากการบันทึกด้วยหลักฐานเชิงประจักษ์ การสังคายนาองค์ความรู้ในคำรับคำร่ำดั้งเดิมของชุมชนและภูมิภาค ซึ่งสามารถเชื่อมต่อกับระบบข้อมูลส่วนกลางของประเทศ พร้อมเชื่อมต่อการระบบการคุ้มครองภูมิปัญญาระหว่างประเทศ

- 1.4 การพัฒนาระบบและกลไกทางวิชาการที่เข้มแข็ง เป็นอิสระ เป็นกลางในการคัดกรอง ส่งเสริม และคุ้มครองผู้บริโภคด้านการแพทย์ทางเลือก ที่มีประสิทธิผล ประหยัด คุ่มค่าและปลอดภัย เพื่อประโยชน์สูงสุดในการดูแลสุขภาพของประชาชน

ประเด็นยุทธศาสตร์ 2 การพัฒนาระบบสุขภาพชุมชนท้องถิ่น และระบบบริการ สาธารณสุข

มีกลยุทธ์ / มาตรการที่สำคัญ คือ

- 2.1 การพัฒนาระบบสุขภาพชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีศักยภาพในการจัดการด้านสุขภาพของชุมชน โดย

- 1) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) เครือข่ายหมอพื้นบ้าน นักวิชาการ และภาคประชาสังคม เพื่อให้ชุมชนสามารถจัดการและดูแลสุขภาพของชุมชน ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพที่มีอยู่ การจัดสรรงบประมาณของชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การรับรองและส่งเสริมสถานภาพของหมอพื้นบ้าน
- 2) การเสริมสร้างความเข้มแข็งและการมีส่วนร่วมของชุมชนและชุมชนท้องถิ่น ในการฟื้นฟู สืบสานและใช้ประโยชน์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพ การประยุกต์และพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพให้สอดคล้องกับบริบททางด้านสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไป
- 3) การสนับสนุนและเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายหมอพื้นบ้าน โดยการรับรองและเสริมสร้างสถานภาพของหมอพื้นบ้าน การพัฒนาศักยภาพของหมอพื้นบ้านในชุมชน การสนับสนุนการสืบทอดสู่หมอพื้นบ้านรุ่นใหม่โดยส่งเสริมให้เยาวชนรุ่นใหม่เห็นคุณค่าของหมอพื้นบ้าน และรักษาแบบแผนการสืบทอดที่เป็นของชุมชน การพัฒนาระบบการจัดการความรู้ทั้งในตำราและตัวหมอ การพัฒนาทางวิชาการ การบริการ การบริหารจัดการ การจัดตั้งสภาหมอพื้นบ้านเพื่อเป็นเวทีการพบปะ แลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ของหมอพื้นบ้าน สนับสนุนการเชื่อมโยงเครือข่ายหมอพื้นบ้านทั้งในระดับชุมชน ภูมิภาค และระดับประเทศ ด้วยกระบวนการการมีส่วนร่วม

- 2.2 การพัฒนาคุณภาพระบบบริการการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

ส่งเสริม สนับสนุนให้มีคุณภาพและมาตรฐานทุกระดับตั้งแต่ ระดับปฐมภูมิ ทติยภูมิ และตติยภูมิ

- 1) มาตรฐานการบริการ ตั้งแต่ การตรวจวินิจฉัย การรักษาตามแนวเวชปฏิบัติ ระบบทีมงาน การดูแลรักษา ระบบใบสั่งยา ระบบเวชระเบียน ระบบการแก้ไขความผิดพลาดในการรักษา การประชุมวิชาการ การรับและส่งต่อผู้ป่วยกับระบบการแพทย์แผนปัจจุบัน และระบบสุขภาพชุมชน

- 2) การพัฒนาโรงพยาบาลการแพทย์แผนไทยต้นแบบ โดยพัฒนาโรงพยาบาลแพทย์แผนไทยต้นแบบ เพื่อให้เป็นต้นแบบการพัฒนาวิชาการ การบริการ การฝึกอบรม การเชื่อมต่อกับระบบสุขภาพของชุมชนและชุมชนวิชาการต่างๆ

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนากำลังคน ด้านการแพทย์พื้นบ้าน การแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

เพื่อพัฒนาบุคลากรทางการแพทย์พื้นบ้าน การแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก ให้มีคุณภาพและมาตรฐาน อันเป็นต้นทางของการพัฒนาระบบบริการ และระบบอื่นๆ

มีกลยุทธ์/มาตรการที่สำคัญ คือ

- 3.1 การพัฒนาระบบฐานข้อมูลกำลังคนของประเทศ เพื่อให้มีข้อมูลที่เป็นปัจจุบัน เห็นทั้งปริมาณและคุณภาพ การกระจายบุคลากร เพื่อประโยชน์ในการวางแผนพัฒนากำลังคนและการรองรับการจัดตั้งสภาวิชาชีพการแพทย์แผนไทย
- 3.2 การมีแผนแม่บทการพัฒนากำลังคนระดับชาติ เพื่อกำหนดทิศทางการผลิต การกระจาย การพัฒนาและการจัดสรรงบประมาณ ทั้งในส่วนที่เป็นของภาคชุมชน ภาครัฐ และภาคเอกชน
- 3.3 การพัฒนามาตรฐานการผลิตกำลังคน
 - 1) การพัฒนาระบบการสืบทอดหมอพื้นบ้านที่เป็นวิถีดั้งเดิมของชุมชนและในระบบสถาบันการศึกษา
 - 2) การพัฒนาระบบการเรียนการสอนของการแพทย์แผนไทยทั้งในแบบครบรอบตัวศิษย์และแบบสถาบันการศึกษา ตั้งแต่ มาตรฐานหลักสูตร ครู ตำรา คู่มือ อุปกรณ์การเรียนการสอน การฝึกปฏิบัติงาน การประชุมวิชาการ การวิจัย เป็นต้น
การจัดตั้งและพัฒนาเครือข่ายสถาบันการผลิตแพทย์แผนไทยให้มีความเข้มแข็ง
 - 3) การพัฒนาระบบการเรียนการสอนของการแพทย์แผนจีนและการแพทย์ทางเลือกอื่นๆที่เป็นการประกอบโรคศิลปะ
- 3.4 การพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง มีระบบการศึกษาต่อเนื่อง การฝึกอบรมเสริมความรู้
- 3.5 การกำหนดโครงสร้างและกรอบอัตรากำลังคนด้านการแพทย์แผนไทย เพื่อให้ สถานภาพของบุคลากรด้านการแพทย์แผนไทยนั้นมีความมั่นคง เป็นที่ยอมรับ และมีความก้าวหน้าทางวิชาชีพเช่นเดียวกับวิชาชีพอื่นๆ

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 4 การพัฒนาระบบยาจากสมุนไพร และผลิตภัณฑ์สมุนไพร

มีกลยุทธ์/มาตรการที่สำคัญ คือ

4.1 ส่งเสริมการพึ่งตนเองด้านสมุนไพรของชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีศักยภาพในการใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพ ทั้งในด้านการเป็นอาหารพื้นบ้านและยาสมุนไพร มีแหล่งสมุนไพรของชุมชนที่ประชาชนและหมอพื้นบ้านนำไปใช้ประโยชน์

- 1) จัดทำแผนการอนุรักษ์สมุนไพรทั้งในธรรมชาติ (*in situ*) และในชุมชน (*ex situ*) โดยชุมชนเป็นผู้ดำเนินการด้วยตนเอง หรือสามารถเชื่อมโยงกับหน่วยงานของรัฐ เพื่อทำการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนภายใต้พ.ร.บ.คุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย พ.ศ.2542
- 2) ส่งเสริมชุมชนในการปลูกสมุนไพรเพื่อการใช้ประโยชน์ทั้งในระดับชุมชนและประเทศ โดยมีการจัดตั้งกองทุนเฉพาะหรือใช้กองทุนภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ภายใต้พ.ร.บ.คุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย พ.ศ.2542
- 3) การจัดการความรู้การใช้สมุนไพรของชุมชน เชื่อมต่อกับระบบการบันทึกภูมิปัญญาฯ และ TKDI และนำไปสู่การเผยแพร่เพื่อใช้ประโยชน์ในชุมชนอื่นๆทั่วประเทศ

4.2 ส่งเสริมความเข้มแข็งของระบบยาจากสมุนไพรในระบบบริการสาธารณสุขของประเทศ ตั้งแต่กระบวนการคัดเลือกยา การผลิตและการจัดหายา การกระจายยา และการใช้ที่เหมาะสม

- 1) การเพิ่มรายการยาจากสมุนไพรในบัญชียาหลักแห่งชาติ ซึ่งปัจจุบันมี 19 รายการควรมีการเพิ่มรายการยาให้ได้ออย่างน้อย ร้อยละ 10 ของรายการยาทั้งหมด รวมทั้งการให้มีรายการเภสัชตำรับสำหรับโรงพยาบาลด้านยาจากสมุนไพร
- 2) การส่งเสริมการผลิตยาและจัดหายาจากสมุนไพรที่เหมาะสมและได้มาตรฐาน ทั้งจากสถานบริการสาธารณสุข(ภาครัฐ) และจากสถานประกอบการ(ภาคเอกชน)ที่ผลิตยาจากสมุนไพรในบัญชียาหลักแห่งชาติ
- 3) การส่งเสริมระบบการกระจายยาจากสมุนไพรในระดับจังหวัด โดยมีโรงพยาบาลชุมชนเป็นศูนย์กลาง และจัดระบบสนับสนุนยาไปที่สถานีอนามัยและโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล
- 4) การส่งเสริมการใช้ที่เหมาะสม ปลอดภัยและประหยัด ทั้งในด้านบุคลากรผู้สั่งยาและด้านผู้ใช้ยา จัดให้มีการรวบรวมข้อมูลยาแผนไทยบรรจุในหลักสูตรการเรียน ของบุคลากรทางการแพทย์แผนปัจจุบัน จัดอบรมการให้ความรู้ยาแผนไทยกับบุคลากรทางการแพทย์แผนปัจจุบันอย่างต่อเนื่อง จัดให้มีกลไกทางการเงินเพื่อสนับสนุนการใช้ยาแผนไทยในสถานบริการของรัฐ

4.3 การพัฒนาศักยภาพ มาตรฐานของอุตสาหกรรมยาไทย เพื่อให้การผลิตยาไทยของภาคอุตสาหกรรมได้มาตรฐานตามข้อกำหนด Asian Harmonization เพื่อให้สามารถแข่งขันกับอุตสาหกรรมยาจากสมุนไพรของกลุ่มประเทศอาเซียนได้

- 1) การสนับสนุน โรงงานผลิตยาไทยให้ได้มาตรฐาน โดยการสนับสนุนทั้งด้านวิชาการ เทคโนโลยี และนักวิชาการ และควรมีมาตรการทางการเงินในการสนับสนุนการพัฒนา ระบบการผลิตของโรงงานผลิตยาอย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ
- 2) ส่งเสริมระบบการผลิตกลาง โดยการจัดตั้งโรงงานกลางสมุนไพรแห่งชาติที่ได้มาตรฐาน (GMP, PICS และ GLP) เพื่อรับผลิตยาให้กับโรงงานผลิตยาจากสมุนไพรขนาดเล็ก เป็นการประหยัดและลดต้นทุนในการพัฒนาระบบการผลิตให้ได้มาตรฐาน
- 3) การพัฒนาคุณภาพวัตถุดิบ ตั้งแต่ การเพาะปลูกที่ดีหรือแบบเกษตรกรรมอินทรีย์ การเก็บเกี่ยวที่ดี การให้บริการตรวจวิเคราะห์ยาแผนไทยและสมุนไพรให้แก่สถานบริการของรัฐ และโรงงานเอกชนเชิงรุก เป็นต้น

4.4 การส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์จากสมุนไพร โดยเฉพาะผลิตภัณฑ์สุขภาพจากสมุนไพรที่เป็นที่นิยม หรือทดแทนการนำเข้า หรือสามารถส่งออกไปต่างประเทศ อันเป็นการสร้างรายได้ให้กับชุมชนและประเทศ

- 1) ควรมีระบบและกลไกระดับชาติในการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรอย่างเป็นระบบและครบวงจร ตั้งแต่ การศึกษาวิจัย การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การตลาด การส่งเสริมการใช้ การติดตามประเมินผล
 ทั้งนี้ กลไกต้องมีความเป็นอิสระ คล่องตัว สามารถประสานหน่วยงานต่างๆทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคมได้ดี และต้องมีการจัดสรรงบประมาณอย่างเพียงพอจากภาครัฐในการสนับสนุนการดำเนินการ
- 2) ส่งเสริมการสื่อสารสาธารณะ การเผยแพร่ และการสร้างทัศนคติที่ดีในการใช้ผลิตภัณฑ์สุขภาพจากสมุนไพร
- 3) การส่งเสริมศักยภาพและมาตรฐานการผลิต ตั้งแต่ระดับการพึ่งตนเอง ใช้เองในชุมชน การผลิตเพื่อใช้ในระดับประเทศ และการส่งออก

ประเด็นยุทธศาสตร์ 5 การพัฒนาระบบและกลไกการคุ้มครองภูมิปัญญาไทย

เพื่อคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้าน การแพทย์แผนไทย โดยเฉพาะตำรับยาไทยและสมุนไพรที่มีบันทึกในตำรับตำราดั้งเดิมของประเทศ

มีกลยุทธ์/มาตรการที่สำคัญ ดังนี้

5.1 การจัดทำระบบข้อมูลดิจิทัลภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์แผนไทยส่วนกลางของประเทศ (TKDI) ต้องเร่งรีบในการจัดทำระบบข้อมูลดิจิทัลภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านและ

การแพทย์แผนไทยของประเทศ ซึ่งต้องการแปลตำรับตำราแห่งชาติและท้องถิ่นเป็นภาษาไทย ปัจจุบันและภาษาต่างประเทศโดยเร็ว รวมทั้งการบันทึกองค์ความรู้ของชุมชนท้องถิ่น เพื่อที่จะได้มีหลักฐานว่าภูมิปัญญาต่างๆเหล่านี้เป็นของประเทศไทย

ระบบ TKDI ของส่วนกลางต้องเชื่อมต่อกับ ระบบ TKDI ของชุมชนท้องถิ่น

5.2 การจัดทำข้อตกลงกับสำนักงานสิทธิบัตรระหว่างประเทศ โดยเชื่อมต่อกับระบบข้อมูลดิจิทัลภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์แผนไทยของประเทศไทยกับสำนักงานสิทธิบัตรต่างๆ เพื่อให้ผู้มีหน้าที่ในการพิจารณาการขึ้นทะเบียนสิทธิบัตรของประเทศนั้นๆสามารถตรวจสอบกับระบบข้อมูลดิจิทัลภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์แผนไทยของประเทศไทยได้ว่ามีการละเมิดภูมิปัญญาของไทยหรือไม่

5.3 การสร้างบทบาทเชิงรุกของประเทศไทยในเวทีเจรจาระหว่างประเทศที่เกี่ยวกับการคุ้มครองภูมิปัญญาไทย

- 1) การศึกษาวิจัยและติดตามการเจรจาคุ้มครองภูมิปัญญาไทยในเวทีระหว่างประเทศ
- 2) การพัฒนาศักยภาพของคณะเจรจาไทยอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง
- 3) การกำหนดแผนล่วงหน้า งบประมาณ ในการเข้าร่วมการประชุมแต่ละปี เพื่อหาความเห็นร่วมกันของคณะผู้เจรจาไทยบนฐานความรู้และวิชาการ

5.4 การส่งเสริมชุมชนท้องถิ่นในการเฝ้าระวังและคุ้มครองภูมิปัญญาไทย ตั้งแต่ การ บันทึก องค์ความรู้ของชุมชน หมอพื้นบ้าน การแปลตำรับตำราของท้องถิ่น การระวังการลักลอบนำสมุนไพรจากแหล่งกำเนิดในชุมชนไปใช้อย่างไม่ยั่งยืน

ส่งเสริมชุมชน หมอพื้นบ้าน และเอกชน ในการอนุรักษ์และปลูกสมุนไพร โดยจัดสรรงบประมาณจากกองทุนภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ในการส่งเสริมการปลูกสมุนไพรตาม พ.ร.บ. พ.ร.บ.คุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย พ.ศ.2542 มาตรา 61 ,64 ,65

ประเด็นยุทธศาสตร์ 6 การสื่อสารสาธารณะด้านการแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้าน และการแพทย์ทางเลือก

การขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์ชาติ การพัฒนาภูมิปัญญาไทย สุขภาพวิถีไทย ให้บรรลุตามเป้าหมาย และวัตถุประสงค์นั้นต้องการสื่อสารสาธารณะ เพื่อให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง ตั้งแต่ การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การให้ข้อเสนอแนะ/ความคิดเห็น การร่วมตัดสินใจ การกำหนดนโยบาย และการเข้าร่วมดำเนินการ

มีกลยุทธ์/มาตรการที่สำคัญ ดังนี้

6.1 การเผยแพร่และสื่อสารเพื่อขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะ

- 1) การจัดสมัชชาสุขภาพเฉพาะประเด็น
- 2) การจัดสมัชชาสุขภาพเฉพาะพื้นที่

6.2 การเผยแพร่และสื่อสารเพื่อการพัฒนาาระบบสุขภาพ

- 1) การจัดเวทีวิชาการและการจัดการความรู้
- 2) การพัฒนาสื่อการเรียนรู้อิเล็กทรอนิกส์

6.3 การเผยแพร่และสื่อสารเพื่อการดูแลสุขภาพตนเองของประชาชน

- 1) การจัดการความรู้ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม
- 2) การพัฒนาระบบการเรียนรู้อิเล็กทรอนิกส์
- 3) การเผยแพร่ทางสื่อสารมวลชน

6.4 การเผยแพร่และสื่อสารสำหรับเด็กและเยาวชน

- 1) การจัดการกระบวนการเรียนรู้ในหลักสูตรการเรียนของการศึกษาระดับประถมและมัธยม
- 2) การเผยแพร่ทางสื่อสารมวลชน

ทั้ง 6 ประเด็นยุทธศาสตร์มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ โดยมียุทธศาสตร์การสร้างและจัดการความรู้เป็นยุทธศาสตร์พื้นฐานในการขับเคลื่อนอีก 5 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ ยุทธศาสตร์การพัฒนา ระบบสุขภาพชุมชนท้องถิ่นและระบบบริการสาธารณสุข ยุทธศาสตร์การพัฒนากำลังคน ยุทธศาสตร์การ พัฒนาระบบยาจากสมุนไพรและผลิตภัณฑ์จากสมุนไพร ยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบและกลไกการ คัดกรองภูมิปัญญาไทย ยุทธศาสตร์การสื่อสารสาธารณะ ในขณะที่เดียวกันทั้ง 5 ยุทธศาสตร์ก็เป็นเนื้อหา สาระที่สำคัญของยุทธศาสตร์การสร้างและจัดการความรู้ เนื่องจากในแต่ละประเด็นยุทธศาสตร์ต้องมีการ จัดการความรู้ จึงจะสามารถขับเคลื่อนให้บรรลุวัตถุประสงค์ของแต่ละประเด็นยุทธศาสตร์ได้

สรุปงบประมาณของแผนยุทธศาสตร์ชาติ การพัฒนาภูมิปัญญาไทย สุขภาพวิถีไทย ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2555-2559)

ประเด็นยุทธศาสตร์	งบประมาณ (ล้านบาท)					
	2555	2556	2557	2558	2559	รวม
1.การสร้างและจัดการความรู้	475	475	475	475	475	2,375
2.การพัฒนาาระบบสุขภาพชุมชน ท้องถิ่น และระบบบริการสาธารณสุข	730	730	730	730	730	3,650
3.การพัฒนากำลังคน	33	32	32	32	32	161
4.การพัฒนาระบบยาจากสมุนไพรและ ผลิตภัณฑ์จากสมุนไพร	268	328	423	423	423	1,865
5.การพัฒนาระบบและกลไกการคัดกรอง ภูมิปัญญาไทย	91	91	91	91	91	455
6.การสื่อสารสาธารณะ	50	50	50	50	50	250
รวม	1,647	1,706	1,801	1,801	1,801	8,756

ภูมิปัญญา ท้องถิ่นด้าน สุขภาพ การแพทย์ พื้นบ้าน การแพทย์ แผนไทย และ การแพทย์ ทางเลือก เพื่อการดูแล สุขภาพของ ชุมชนและ ชุมชน ท้องถิ่น อย่าง เหมาะสมมี ระบบ สุขภาพ ชุมชน / ระบบ สุขภาพภาค ประชาชน โดยใช้ภูมิ ปัญญา ท้องถิ่นด้าน สุขภาพใน การดูแล สุขภาพของ ชุมชน 3. ระบบ บริการ	

การแพทย์ แผนไทย และ การแพทย์ ทางเลือกมี มาตรฐาน ตั้งแต่ องค์ ความรู้ สถานที่ บุคลากร เวชปฏิบัติ ระบบข้อมูล ระบบยา และอยู่ใน ลัทธิ ประโยชน์ ของระบบ หลักประกัน สุขภาพทุก ระบบ 4. กำลังคน ด้าน การแพทย์ พื้นบ้าน การแพทย์ แผนไทย และ การแพทย์ ทางเลือก มี คุณภาพ 5. ระบบยา ของประเทศ	

มี ความ มั่นคงบน ฐานของ ระบบยาจาก สมุนไพร โดยต้องมี รายการยา จาก สมุนไพรใน บัญชียาหลัก แห่งชาติ อย่างน้อย ร้อยละ 10 ของรายการ ยาทั้งหมด 6. ภูมิ ปัญญา การแพทย์ แผนไทย ได้รับการ คุ้มครอง ตั้งแต่ระดับ ท้องถิ่น ประเทศ และ นานาชาติ	

รายละเอียดประเด็นยุทธศาสตร์

แผนยุทธศาสตร์ชาติ การพัฒนาภูมิปัญญาไทย สุขภาพวิถีไทย

ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2555–2559)

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 การสร้างและจัดการความรู้ ภูมิปัญญาไทย สุขภาพวิถีไทย

1. เป้าหมาย / เป้าประสงค์

มีการใช้ปัญญา ความรู้ ความมีเหตุผล ในการพัฒนาวิชาการและองค์ความรู้จากฐานเดิมอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด คุ่มค่า มีประสิทธิผลและปลอดภัย

มีการจัดสรรงบประมาณ อย่างน้อยร้อยละ 0.5 ของงบประมาณด้านสาธารณสุขของประเทศ มาสนับสนุนงานวิจัยด้านการแพทย์พื้นบ้าน การแพทย์แผนไทย และการแพทย์ทางเลือก

2. วัตถุประสงค์

- 2.1 เพื่อขับเคลื่อนแผนแม่บทการวิจัยแห่งชาติ ด้านการแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้าน และการแพทย์ทางเลือก (พ.ศ.2555-2559)
- 2.2 เพื่อจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพของชุมชนท้องถิ่นทั่วประเทศด้วยระบบการบันทึกด้วยหลักฐานเชิงประจักษ์ (Documentation, Assessment and Utilization)
- 2.3 จัดทำระบบข้อมูลดิจิทัลภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพของชุมชนทั่วประเทศ (Traditional Knowledge Digital Information. TKDI) โดยเป็นระบบเครือข่ายข้อมูลของชุมชนท้องถิ่นทั่วประเทศที่สามารถเชื่อมต่อกับ TKDI ของส่วนกลาง
- 2.4 มีระบบและกลไกที่เข้มแข็ง มีฐานวิชาการ เป็นอิสระ เป็นกลางในการคัดกรอง ส่งเสริมและคุ้มครองผู้บริโภคด้านการแพทย์ทางเลือก ที่มีประสิทธิผล ประหยัด คุ่มค่าและปลอดภัย เพื่อประโยชน์สูงสุดในการดูแลสุขภาพของประชาชน

3. ตัวชี้วัดความสำเร็จ

- 3.1 มีระบบและกลไกการจัดการการวิจัยในระดับชาติและระดับภาค โดยจัดตั้งเป็นคณะกรรมการวิจัยภูมิปัญญาไทย สุขภาพวิถีไทยแห่งชาติ หรือ ในรูปเครือข่ายภาคีการวิจัยแห่งชาติ และภูมิภาค
- 3.2 จำนวนงานวิจัยที่มีคุณภาพ และนำไปพัฒนาและขับเคลื่อนการแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้าน และการแพทย์ทางเลือก อย่างสมดุลและยั่งยืน
- 3.3 จำนวนนักวิจัย กลุ่มและเครือข่ายการวิจัยที่มีศักยภาพและเข้มแข็ง
- 3.4 ชุมชนท้องถิ่นมีการบันทึกภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพของชุมชนด้วยหลักฐานเชิงประจักษ์ มีการตรวจสอบความรู้และการส่งเสริมใช้ประโยชน์ระหว่างชุมชน
- 3.5 มีระบบข้อมูลดิจิทัลภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพของชุมชนทั่วประเทศ (TKDI) ที่เชื่อมต่อกับระบบข้อมูลดิจิทัลภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพของส่วนกลาง
- 3.6 ความเข้มแข็งของระบบและกลไกทางวิชาการในการคัดกรอง ส่งเสริมและคุ้มครองผู้บริโภคด้านการแพทย์ทางเลือก

4. กลยุทธ์/มาตรการ

4.1 การขับเคลื่อนแผนแม่บทการวิจัยของประเทศ

เพื่อให้มีระบบและกลไกที่เข้มแข็งของประเทศในการจัดการการวิจัย สนับสนุน ส่งเสริม พัฒนางานวิจัย นักวิจัย กลุ่มและเครือข่ายการวิจัย ติดตามประเมินผล และนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ ด้านการแพทย์พื้นบ้าน การแพทย์แผนไทย และการแพทย์ทางเลือก

(1) การสร้างระบบและกลไกการวิจัยระดับชาติ

เพื่อการดำเนินการตามแผนแม่บท ให้บรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยมีระบบและกลไกทั้งในระดับชาติ ระดับภูมิภาค

พัฒนากลไกการจัดการการวิจัยระดับชาติ โดยการจัดตั้งคณะกรรมการวิจัยภูมิปัญญาไทยแห่งชาติ หรือ จัดตั้งในรูปแบบเครือข่ายภาคีการวิจัยแห่งชาติ และภูมิภาค

(2) การพัฒนางานวิจัยที่มีคุณภาพ

เพื่อวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้เพื่อขับเคลื่อนประเด็นยุทธศาสตร์ชาติทั้ง 5 ประเด็น

(3) การพัฒนานักวิจัย กลุ่มและเครือข่ายการวิจัย

เพื่อพัฒนาศักยภาพนักวิจัยตั้งแต่ นักวิจัยชุมชนท้องถิ่น นักวิจัยระดับต้น นักวิจัยระดับกลาง และเมธีวิจัย รวมทั้งการพัฒนากลุ่มและเครือข่ายการวิจัยในระดับประเทศ ภูมิภาคและท้องถิ่น

4.2 การจัดทำระบบการบันทึกภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพทั่วประเทศ ด้วยหลักฐานเชิงประจักษ์ และนำไปใช้ประโยชน์ (Documentation, Assessment and Utilization)

(1) การอบรมเชิงปฏิบัติการให้กับชุมชนในการบันทึกด้วยหลักฐานเชิงประจักษ์

(2) การตรวจสอบความรู้โดยนักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิ

(3) การมีฉันทามติร่วมกันว่าความรู้ใดที่ถูกต้อง มีประสิทธิผล สมเหตุสมผล และสามารถบันทึกเป็นองค์ความรู้ของชุมชน

(4) บันทึกเป็นระบบข้อมูลดิจิทัลของชุมชน และเชื่อมต่อกับระบบข้อมูลดิจิทัลภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพของชุมชนต่างๆทั่วประเทศ

(5) นำองค์ความรู้ไปส่งเสริมให้เกิดการใช้ประโยชน์ระหว่างชุมชนต่างๆทั่วประเทศ

4.3 การจัดทำระบบข้อมูลดิจิทัลภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพของชุมชนทั่วประเทศ (Traditional Knowledge Digital Information, TKDI) โดยเป็นระบบเครือข่ายข้อมูลดิจิทัลของชุมชนท้องถิ่นทั่วประเทศซึ่งมาจากการบันทึกด้วยหลักฐานเชิงประจักษ์ การสังคายนาองค์ความรู้ในคำรับตำราดั้งเดิมของชุมชนและภูมิภาค สามารถเชื่อมต่อกับระบบข้อมูลส่วนกลางของประเทศ พร้อมเชื่อมต่อการระบบการคุ้มครองภูมิปัญญาระหว่างประเทศ

4.4 การพัฒนาระบบและกลไกทางวิชาการที่เข้มแข็ง เป็นอิสระ เป็นกลางในการคัดกรอง ส่งเสริมและคุ้มครองผู้บริโภคด้านการแพทย์ทางเลือก ที่มีประสิทธิผล ประหยัด คุ่มค่าและปลอดภัย เพื่อประโยชน์สูงสุดในการดูแลสุขภาพของประชาชน

5. หน่วยงานรับผิดชอบหลัก

5.1 กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

- (1) พัฒนาระบบและกลไกการจัดการการวิจัยระดับชาติ โดยเฉพาะการวิจัยคลินิก
- (2) ประสานหน่วยงานวิจัยและกองทุนต่างๆ ในการจัดสรรงบประมาณเพื่อสนับสนุนการวิจัย รวมทั้งการพัฒนาบทบาทของกองทุนภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยในการเป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัย
- (3) จัดทำระบบข้อมูลดิจิทัลภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพของประเทศ

5.2 สถาบันสุขภาพวิถีไทย ภายใต้สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข

- (1) พัฒนาระบบและกลไกการจัดการการวิจัยชาติ โดยเฉพาะงานวิจัยเชิงระบบ
- (2) การประสานกับชุมชนวิชาการ โดยเฉพาะชุมชนวิชาการภาคประชาสังคม
- (3) การประเมินผลการดำเนินการตามแผนแม่บทงานวิจัยของประเทศ

5.3 มูลนิธิสุขภาพไทย ภายใต้แผนงานสร้างเสริมสุขภาพชุมชนด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพ (สสส.)

- (1) การจัดทำระบบการบันทึกภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพทั่วประเทศ ด้วยหลักฐานเชิงประจักษ์ และนำไปใช้ประโยชน์ (Documentation, Assessment and Utilization)
- (2) การจัดทำระบบเครือข่ายข้อมูลดิจิทัลภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพของชุมชนท้องถิ่น 4 ภูมิภาค และเชื่อมต่อกับระบบข้อมูลดิจิทัลภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพของประเทศ

5.4 มหาวิทยาลัย/สถาบันวิชาการ

- (1) การวิจัย และเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ
- (2) การสนับสนุนทางด้านวิชาการให้กับภาคีเครือข่ายต่างๆ โดยเฉพาะชุมชนท้องถิ่น

5.5 กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์

- (1) การวิจัย และเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ
- (2) การสนับสนุนทางด้านวิชาการให้กับภาคีเครือข่ายต่างๆ โดยเฉพาะชุมชนท้องถิ่น

5.6 องค์การเภสัชกรรม

- (1) การวิจัย และเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ
- (2) การสนับสนุนทางด้านวิชาการให้กับภาคีเครือข่ายต่างๆ

ประเด็นยุทธศาสตร์ 1 การสร้างและจัดการความรู้ ภูมิปัญญาไทย สุขภาพวิถีไทย

กลยุทธ์/มาตรการ	ตัวชี้วัด ความสำเร็จ	ค่าเป้าหมาย	หน่วยงานที่ รับผิดชอบ	งบประมาณ (ล้านบาท)					
				2555	2556	2557	2558	2559	รวม
1.การขับเคลื่อน แผนแม่บทงาน วิจัยแห่งชาติ			1.กรมพัฒนาการ แพทย์แผนไทยและ การแพทย์ทางเลือก	426	426	426	426	426	2,130
1.1 การสร้าง ระบบและกลไก การจัดการการวิจัย ระดับชาติ	1.1 ระบบวิจัยและ กลไกการขับเคลื่อน ในระดับ ชาติและภาค	1.1.1 คกก.การวิจัย แห่งชาติฯ 1.1.2 คกก.การวิจัย ระดับภาคฯละ 1 แห่ง	2.สถาบันสุขภาพวิถี ไทย 3. มหาวิทยาลัย / สถาบันวิชาการ 4.มูลนิธิสุขภาพไทย 5.กรมวิทยาศาสตร์ การแพทย์ 6.องค์การเภสัชกรรม	75	75	75	75	75	375
1.2 การพัฒนางาน วิจัย	1.2 จำนวนงาน วิจัยที่มีคุณภาพ และนำไปใช้ ใน การพัฒนาระบบ สุขภาพ และ นโยบายสาธารณะ	1.2.1 จำนวน100 เรื่องต่อปี		325	325	325	325	325	1,625
1.3 การพัฒนานัก วิจัย กลุ่มและ เครือข่ายการวิจัย	1.3.1 จำนวน นักวิจัยท้องถิ่น ระดับต้น ระดับกลางและ ระดับชาติ ที่มี คุณภาพ 1.3.2 จำนวนกลุ่ม และเครือข่ายการ วิจัย	1.3.1 นักวิจัย ท้องถิ่นและระดับ ต้น 100 คน ระดับกลาง 60 คน ระดับชาติ ที่มี ระดับชาติ 20 คน 1.3.2 ระดับชาติ 1 เครือข่าย		26	26	26	26	26	130

2.การจัดทำระบบการบันทึกภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพทั่วประเทศด้วยหลักฐานเชิงประจักษ์ และนำไปใช้ประโยชน์ (Documentation, Assessment and Implemrntation)	2.จำนวนข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพที่บันทึก	2.จำนวน50 เรื่องต่อปี	1 คกก.พัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพแห่งชาติ 2 มูลนิธิสุขภาพไทย ภายใต้แผนงานสร้างเสริมสุขภาพชุมชนด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพ (สสส.) 3 มหาวิทยาลัย 4 กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยฯ	20	20	20	20	20	100
3.การจัดทำระบบข้อมูลดิจิทัลภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพของชุมชนทั่วประเทศ (TKDI) โดยเป็นระบบเครือข่ายข้อมูลดิจิทัลของชุมชนท้องถิ่นทั่วประเทศ	3.ระบบข้อมูลดิจิทัลภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพของชุมชนทั่วประเทศ	3.จำนวน 50 คำรับ / คำราชของชุมชนต่อปี	1 คกก.พัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพแห่งชาติ 2 มูลนิธิสุขภาพไทย ภายใต้แผนงานสร้างเสริมสุขภาพชุมชนด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพ (สสส.) 3 มหาวิทยาลัย 4 กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยฯ	25	25	25	25	25	125
4. การพัฒนาระบบและกลไกทางวิชาการที่เข้มแข็งเป็นอิสระ เป็นกลางในการคัดกรองส่งเสริมและคุ้มครองผู้บริโภคด้านการแพทย์ทางเลือก	4.1 จำนวนระบบและกลไกทางวิชาการในการคัดกรอง ส่งเสริมและคุ้มครองทางเลือก	4.1 คกก.การคัดกรองการแพทย์ทางเลือกแห่งชาติ 1 คณะ	1. คกก.พัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพแห่งชาติ 2.กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยฯ 3. มหาวิทยาลัย 4. กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ 5. อย.	4	4	4	4	4	20
4.2 จำนวนศาสตร์ที่ผ่านการคัดกรอง	4.2 จำนวน 3 ศาสตร์ ต่อปี								
รวม				475	475	475	475	475	2,375

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาระบบสุขภาพชุมชนท้องถิ่นและระบบบริการ สาธารณสุข

1. เป้าหมาย / เป้าประสงค์

- 1.1 ชุมชนและชุมชนท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าและมีบทบาทในการส่งเสริม สนับสนุนการใช้ และการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพ การแพทย์พื้นบ้าน การแพทย์แผนไทย และการแพทย์ทางเลือก เพื่อการดูแลสุขภาพของชุมชนและชุมชนท้องถิ่นอย่างเหมาะสม มีระบบสุขภาพชุมชน / ระบบสุขภาพภาคประชาชน โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพในการดูแลสุขภาพของชุมชน
- 1.2 ระบบบริการการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกมีมาตรฐาน ตั้งแต่ องค์ความรู้ สถานที่ บุคลากร เวชปฏิบัติ ระบบข้อมูล ระบบยา และอยู่ในสิทธิประโยชน์ของระบบหลักประกันสุขภาพทุกระบบ

2. วัตถุประสงค์

- 2.1 เพื่อให้ชุมชนและชุมชนท้องถิ่นมีศักยภาพในการจัดการด้านสุขภาพของชุมชน
- 2.2 เพื่อส่งเสริม สนับสนุนระบบบริการการแพทย์แผนไทยให้มีคุณภาพและมาตรฐานทุกระดับตั้งแต่ องค์ความรู้ สถานที่ บุคลากร เวชปฏิบัติ ระบบข้อมูล ระบบยา และอยู่ในสิทธิประโยชน์ของระบบหลักประกันสุขภาพทุกระบบ
- 2.3 เพื่อพัฒนาโรงพยาบาลแพทย์แผนไทยต้นแบบ ให้เป็นต้นแบบการพัฒนาวิชาการ การบริการ การฝึกอบรม การเชื่อมต่อกับระบบสุขภาพของชุมชนและชุมชนวิชาการต่างๆ

3. ตัวชี้วัดความสำเร็จ

- 3.1 จำนวนชุมชนและชุมชนท้องถิ่นที่มีการดูแลและจัดการด้านสุขภาพด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพ
- 3.2 ร้อยละของสถานบริการสาธารณสุขรัฐได้มาตรฐานด้านการแพทย์แผนไทยทั้งในด้านอาคาร สถานที่ บุคลากรผู้ให้บริการ และระบบการบริการ
- 3.3 จำนวนโรงพยาบาลแพทย์แผนไทยต้นแบบ

4. กลยุทธ์/มาตรการ

- 4.1 การพัฒนาระบบสุขภาพของชุมชน เพื่อให้ชุมชนและชุมชนท้องถิ่นมีศักยภาพในการจัดการด้านสุขภาพของชุมชน โดย
 - (1) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของอปท. เครือข่ายหมอพื้นบ้าน นักวิชาการ และภาคประชาสังคม เพื่อให้ชุมชนสามารถจัดการและดูแลสุขภาพของชุมชนด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพที่มีอยู่ การจัดสรรงบประมาณของชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การรับรองและส่งเสริมสถานภาพของหมอพื้นบ้าน

- (2) การเสริมสร้างความเข้มแข็งและการมีส่วนร่วมของชุมชนและชุมชนท้องถิ่น ในการฟื้นฟู สืบสานและใช้ประโยชน์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพ การประยุกต์และพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพให้สอดคล้องกับบริบททางด้านสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไป
- (3) การสนับสนุนและเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายหมอพื้นบ้าน โดยการรับรองและเสริมสร้างสถานภาพของหมอพื้นบ้าน การพัฒนาศักยภาพของหมอพื้นบ้านในชุมชน การสนับสนุนการสืบทอดคู่มือพื้นบ้านรุ่นใหม่โดยส่งเสริมให้เยาวชนรุ่นใหม่เห็นคุณค่าของหมอพื้นบ้าน และรักษาแบบแผนการสืบทอดที่เป็นของชุมชน การพัฒนาระบบการจัดการความรู้ทั้งในตำราและตัวหมอ การพัฒนาทางวิชาการ การบริการ การบริหารจัดการ

การจัดตั้งสภาหมอพื้นบ้านเพื่อเป็นเวทีการพบปะ แลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ของหมอพื้นบ้าน สนับสนุนการเชื่อมโยงเครือข่ายหมอพื้นบ้านทั้งในระดับชุมชน ภูมิภาค และระดับประเทศ ด้วยกระบวนการการมีส่วนร่วม

4.2 การพัฒนาคุณภาพระบบบริการการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

- ส่งเสริม สนับสนุนให้มีคุณภาพและมาตรฐานทุกระดับตั้งแต่ ระดับปฐมภูมิ ทติยภูมิ และ ตติยภูมิ
- (1) มาตรฐานการบริการ ตั้งแต่ การตรวจวินิจฉัย การรักษาตามแนวเวชปฏิบัติ ระบบที่มงานการดูแลรักษา ระบบใบสั่งยา ระบบเวชระเบียน ระบบการแก้ไขความผิดพลาดในการรักษา การประชุมวิชาการ การรับและส่งต่อผู้ป่วยกับระบบการแพทย์แผนปัจจุบัน และระบบสุขภาพชุมชน
 - (2) การพัฒนาโรงพยาบาลการแพทย์แผนไทยต้นแบบ โดยพัฒนาโรงพยาบาลแพทย์แผนไทยเอกเทศต้นแบบ เพื่อให้เป็นต้นแบบการพัฒนาวิชาการ การบริการ การฝึกอบรม การเชื่อมต่อกับระบบสุขภาพของชุมชนและชุมชนวิชาการต่างๆ

5. หน่วยงานรับผิดชอบหลัก

5.1 คณะกรรมการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพแห่งชาติ ภายใต้สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ

- (1) การเสริมสร้างความเข้มแข็งและการมีส่วนร่วมของชุมชนและชุมชนท้องถิ่น
- (2) การสนับสนุนและเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายหมอพื้นบ้าน
- (3) การส่งเสริมการพัฒนาโรงพยาบาลการแพทย์แผนไทยต้นแบบ

5.2 สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ

- (1) การเสริมสร้างความเข้มแข็งและการมีส่วนร่วมของชุมชนและชุมชนท้องถิ่น
- (2) การพัฒนาระบบบริการการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

5.3 กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

- (1) การสนับสนุนและเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายหมอพื้นบ้าน
- (2) การพัฒนามาตรฐานการบริการการแพทย์แผนไทย

5.4 มุลนิธิสุขภาพไทย ภายใต้แผนงานสร้างเสริมสุขภาพชุมชนด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพ (สสส.)

- (1) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของอปท. เครือข่ายหมอพื้นบ้าน นักวิชาการ และภาคประชาสังคม
- (2) การเสริมสร้างความเข้มแข็งและการมีส่วนร่วมของชุมชนและชุมชนท้องถิ่น
- (3) การสนับสนุนและเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายหมอพื้นบ้าน

5.5 สถาบันการศึกษาด้านการแพทย์แผนไทย

- (1) การพัฒนาโรงพยาบาลการแพทย์แผนไทยต้นแบบ

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาระบบสุขภาพชุมชนท้องถิ่นและระบบบริการ

กลยุทธ์/มาตรการ	ตัวชี้วัด ความสำเร็จ	ค่าเป้าหมาย	หน่วยงานที่ รับผิดชอบ	งบประมาณ (ล้านบาท)					
				2555	2556	2557	2558	2559	รวม
1.การพัฒนาระบบสุขภาพชุมชน	1.1 จำนวนชุมชนและชุมชนท้องถิ่นที่มีการดูแลและจัดการด้านสุขภาพด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพ	1.1 จำนวน 30 ชุมชนต่อปี	1. คณะกรรมการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพแห่งชาติ 2. สปสช. 3. มูลนิธิสุขภาพไทย ภายใต้แผนงานสร้างเสริมสุขภาพชุมชนด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพ (สสส.)	30	30	30	30	30	150
2. การพัฒนาคุณภาพระบบบริการการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก			1. คณะกรรมการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพแห่งชาติ 2. สปสช. 3. กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก 4. สถาบันการศึกษาด้านการแพทย์แผนไทย	470	470	470	470	470	2,350
2.1 มาตรฐานการบริการ	2.1 ร้อยละของประชาชนที่เข้าถึงและใช้บริการการแพทย์แผนไทยและทางเลือก	2.1 ร้อยละ 10 ของประชากร		10	10	10	10	10	50
2.2 โรงพยาบาลแพทย์แผนไทยต้นแบบ	2.2 จำนวนโรงพยาบาลแพทย์แผนไทยต้นแบบ	2.2 ภาคละ 1 แห่ง		100	100	100	100	100	500
รวม				730	730	730	730	730	3,650

* สปสช.ควรจัดสรรงบประมาณกองทุนพัฒนาการแพทย์แผนไทย 10 บาทต่อรายประชากร

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนากำลังคน

1. เป้าหมาย / เป้าประสงค์

กำลังคนด้านการแพทย์พื้นบ้าน การแพทย์แผนไทย และการแพทย์ทางเลือก มีคุณภาพและได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

2. วัตถุประสงค์

- 2.1 เพื่อพัฒนาระบบเครือข่ายฐานข้อมูลกำลังคนของประเทศ
- 2.2 แผนจัดทำแผนแม่บทแห่งชาติ ในการพัฒนากำลังคนด้านการแพทย์พื้นบ้าน การแพทย์แผนไทย และการแพทย์ทางเลือก

3. ตัวชี้วัดความสำเร็จ

- 3.1 ระบบเครือข่ายฐานข้อมูลกำลังคนของประเทศ
- 3.2 แผนแม่บทและกลไกในระดับชาติเพื่อการพัฒนากำลังคน ด้านการแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้าน และการแพทย์ทางเลือกของประเทศ

4. กลยุทธ์/มาตรการ

- 4.1 การพัฒนาระบบฐานข้อมูลกำลังคนของประเทศ เพื่อให้มีข้อมูลที่เป็นปัจจุบัน เห็นทั้งปริมาณและคุณภาพ การกระจายบุคลากร เพื่อประโยชน์ในการวางแผนพัฒนากำลังคนและการรองรับการจัดตั้งสาขาวิชาวิชาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
- 4.2 การจัดทำแผนแม่บทการพัฒนากำลังคนการแพทย์พื้นบ้าน ด้านการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกในระดับชาติ เพื่อกำหนดทิศทางการผลิต การกระจาย การพัฒนา ทั้งในส่วนที่เป็นของภาคชุมชน ภาครัฐ และภาคเอกชน
- 4.3 การพัฒนามาตรฐานการผลิตกำลังคน
 - (1) การพัฒนาระบบการฝึกอบรมแพทย์พื้นบ้านที่เป็นวิถีดั้งเดิมของชุมชนและในระบบสถาบันการศึกษา
 - (2) การพัฒนาระบบการเรียนการสอนของการแพทย์แผนไทยทั้งในแบบครูรับมอบตัวศิษย์และแบบสถาบันการศึกษา ตั้งแต่ มาตรฐานหลักสูตร ครู ตำรา คู่มือ อุปกรณ์การเรียนการสอน การฝึกปฏิบัติงาน การประชุมวิชาการ การวิจัย เป็นต้น
 - (3) การจัดตั้งและพัฒนาเครือข่ายสถาบันการผลิตแพทย์แผนไทยให้มีความเข้มแข็ง
 - (4) การพัฒนาระบบการเรียนการสอนของการแพทย์แผนจีนและการแพทย์ทางเลือกอื่นๆที่เป็น การประกอบโรคศิลปะ
- 4.4 การพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง มีระบบการศึกษาต่อเนื่อง การฝึกอบรมเสริมความรู้

- 4.5 การกำหนดโครงสร้างและกรอบอัตรากำลังคนด้านการแพทย์แผนไทย เพื่อให้ สถานภาพของบุคลากรด้านการแพทย์แผนไทยนั้นมีความมั่นคง เป็นที่ยอมรับ และมีความก้าวหน้าทางวิชาชีพเช่นเดียวกับวิชาชีพอื่นๆ

5. หน่วยงานรับผิดชอบหลัก

5.1 คณะกรรมการพัฒนากำลังคนแห่งชาติ ภายใต้สช.

- (1) การจัดทำแผนแม่บทการพัฒนากำลังคนระดับชาติ ด้านการแพทย์พื้นบ้าน การแพทย์แผนไทย และการแพทย์ทางเลือก ภายใต้แผนทศวรรษการพัฒนากำลังคน

5.2 สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข

- (1) การพัฒนาระบบฐานข้อมูลกำลังคนของประเทศ

5.3 กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

- (1) การพัฒนาระบบฐานข้อมูลกำลังคนของประเทศ
- (2) ร่วมจัดทำแผนแม่บทการพัฒนากำลังคนระดับชาติด้านการแพทย์พื้นบ้าน การแพทย์แผนไทย และการแพทย์ทางเลือก ภายใต้แผนทศวรรษการพัฒนากำลังคนของคณะกรรมการพัฒนากำลังคนแห่งชาติ (สช.)
- (3) การพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง มีระบบการศึกษาต่อเนื่อง การฝึกอบรมเสริมความรู้
- (4) การผลักดันให้มีการกำหนดโครงสร้างและกรอบอัตรากำลังคนด้านการแพทย์แผนไทย

5.4 เครือข่ายสถาบันฝึกอบรมและสถาบันการศึกษาที่ผลิตบุคลากรการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

- (1) การพัฒนาระบบการเรียนการสอนของการแพทย์แผนไทยทั้งในแบบครูรับมอบตัวศิษย์และแบบสถาบันการศึกษา ตั้งแต่ มาตรฐานหลักสูตร ครู ตำรา คู่มือ อุปกรณ์การเรียนการสอน การฝึกปฏิบัติงาน การประชุมวิชาการ การวิจัย เป็นต้น
- (2) การจัดตั้งและพัฒนาเครือข่ายสถาบันการผลิตแพทย์แผนไทยให้มีความเข้มแข็ง
- (3) การพัฒนาระบบการเรียนการสอนของการแพทย์แผนจีนและการแพทย์ทางเลือกอื่น ๆ ที่เป็นการประกอบโรคศิลปะ

5.5 คณะกรรมการวิชาชีพสาขาการแพทย์แผนไทยและแผนไทยประยุกต์

- (1) การจัดตั้งสภาวิชาชีพการแพทย์แผนไทยและแผนไทยประยุกต์

5.6 มูลนิธิสุขภาพไทย ภายใต้แผนงานสร้างเสริมสุขภาพชุมชนด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพ (สสส.)

- (1) การพัฒนาระบบการสืบทอดหมอพื้นบ้านที่เป็นวิถีดั้งเดิมของชุมชนและในระบบสถาบันการศึกษา

5.7 สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (กพ.)

- (1) กำหนดโครงสร้างและกรอบอัตรากำลังคนด้านการแพทย์แผนไทย และการแพทย์แผนจีน

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนากำลังคน

กลยุทธ์/มาตรการ	ตัวชี้วัด ความสำเร็จ	ค่าเป้าหมาย	หน่วยงานที่ รับผิดชอบ	งบประมาณ (ล้านบาท)					
				2555	2556	2557	2558	2559	รวม
1. การพัฒนาระบบ ฐานข้อมูลกำลังคน ของประเทศ	1.1 ระบบเครือข่าย ฐานข้อมูลกำลังคน ของประเทศ	1.1 จำนวน 1 ระบบ	1. สำนักงานปลัด กระทรวง สธ. 2. กรมพัฒนาการ แพทย์แผนไทยและ การแพทย์ทางเลือก 3. กรมสนับสนุน บริการสุขภาพ	5	5	5	5	5	25
2.การจัดทำแผน แม่บทการพัฒนา กำลังคนระดับชาติ	2.1 แผนแม่บทการ พัฒนากำลังคน ระดับชาติ	2.1 จำนวน 1 แผน แม่บท	1 คณะกรรมการ พัฒนากำลังคนแห่ง ชาติ ภายใต้ สช. 2.กรมพัฒนาการ แพทย์แผนไทยและ การแพทย์ทางเลือก	2	1	1	1	1	6
3. การพัฒนา มาตรฐานการผลิต กำลังคน	3.1 จำนวนชุมชน ที่มี การ ผลิต กำลังคน 3.2 เครือข่าย สถาบันการอบรม การแพทย์แผน ไทย ประเภท ก. 3.3 เครือข่าย สถาบันการผลิต กำลังคนด้าน การแพทย์แผน ไทย ประเภท ข. 3.4 เครือข่าย สถาบันการผลิต การแพทย์แผนจีน	3.1 จำนวน 10 ชุมชน 3.2 จำนวน 1 เครือข่าย 3.3 จำนวน 1 เครือข่าย 3.4 จำนวน 1 เครือข่าย	1 เครือข่ายหมอ พื้นบ้าน / อปท./ อบต. 2.เครือข่ายสถาบัน อบรมการแพทย์แผน ไทยประเภท ก. 3. เครือข่ายสถาบัน การศึกษาการแพทย์ แผนไทยประเภท ข. 4. เครือข่ายสถาบัน การศึกษาการแพทย์ แผนจีน 5. กรมพัฒนาการ แพทย์แผนไทยและ การแพทย์ทางเลือก 6. คณะกรรมการ	20	20	20	20	20	100

			วิชาชีพสาขา การแพทย์แผนไทย แผนไทยประยุกต์ และการแพทย์แผน จีน						
4. การพัฒนา บุคลากรอย่าง ต่อเนื่อง	4.1 จำนวน บุคลากรที่เข้ารับ การพัฒนา	4.1 ร้อยละ 80 ของ บุคลากรภาครัฐ	กรมพัฒนาการแพทย์ แผนไทยและ การแพทย์ทางเลือก	5	5	5	5	5	25
5. การกำหนด โครงสร้างและ กรอบอัตรา กำลังคนด้าน การแพทย์แผน ไทย	5.1 การมีกรอบ อัตรากำลังคนของ ประเทศ	5.1 มีกรอบ อัตรากำลังแพทย์ แผนไทย ในระดับ จังหวัด	1.สำนักงาน ปลัดกระทรวง สธ. 2.กพ. 3.กรมพัฒนา การแพทย์แผนไทย และการแพทย์ ทางเลือก	1	1	1	1	1	5
รวม				33	32	32	32	32	161

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 4 การพัฒนาระบบยาจากสมุนไพรและผลิตภัณฑ์จากสมุนไพร

1. เป้าหมาย / เป้าประสงค์

ระบบยาของประเทศมีความมั่นคงบนฐานของระบบยาจากสมุนไพร โดยต้องมีรายการยาจากสมุนไพรในบัญชียาหลักแห่งชาติ อย่างน้อยร้อยละ 10 ของรายการยาทั้งหมด ผลิตภัณฑ์สมุนไพรมีคุณภาพและมาตรฐาน

2. วัตถุประสงค์

- 2.1 เพื่อให้ระบบยาของประเทศมีความมั่นคง โดยการใช้จ่ายจากสมุนไพรทดแทนยาแผนปัจจุบันที่คือนำเข้าจากต่างประเทศ
- 2.2 เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองในการใช้จ่ายจากสมุนไพรที่มีอยู่ในชุมชน
- 2.3 เพื่อพัฒนาศักยภาพการผลิตยาจากสมุนไพรของประเทศให้ได้มาตรฐานตามข้อตกลง Asian Harmonization
- 2.4 เพื่อส่งเสริมการเข้าถึงและการใช้จ่ายจากสมุนไพรเพิ่มขึ้นในระบบบริการสาธารณสุข
- 2.5 เพื่อพัฒนาศักยภาพการผลิตผลิตภัณฑ์สมุนไพรให้ได้มาตรฐาน

3. ตัวชี้วัดความสำเร็จ

- 3.1 มีแผนการจัดการสมุนไพรในเขตอนุรักษ์ และแผนการส่งเสริมการปลูกสมุนไพรในพื้นที่ของชุมชนและเอกชน
- 3.2 จำนวนภูมิปัญญาของชุมชนในการใช้จ่ายจากสมุนไพรที่ได้รับการบันทึก
- 3.3 รายการยาจากสมุนไพรในบัญชียาหลักแห่งชาติ อย่างน้อยร้อยละ 10 ของรายการยาทั้งหมด และมูลค่าการใช้จ่ายจากสมุนไพรเพิ่มเป็นร้อยละ 5 ของมูลค่าการใช้จ่ายทั้งหมด
- 3.4 ร้อยละของโรงงานผลิตยาจากสมุนไพรที่ได้มาตรฐานตามข้อตกลง Asian Harmonization
- 3.5 จำนวนระบบและกลไกในการพัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพรได้มาตรฐาน ตั้งแต่ วัตถุประสงค์ การวิจัย การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การพัฒนารูปแบบ การส่งเสริมการใช้ และการติดตามประเมินผล

4. กลยุทธ์/มาตรการ

- 4.1 ส่งเสริมการพึ่งตนเองด้านสมุนไพรของชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีศักยภาพในการใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพ ทั้งในด้านการเป็นอาหารพื้นบ้านและยาสมุนไพร มีแหล่งสมุนไพรของชุมชนที่ประชาชนและหมอพื้นบ้านนำไปใช้ประโยชน์
 - (1) จัดทำแผนการอนุรักษ์สมุนไพรทั้งในธรรมชาติ (*in situ*) และในชุมชน (*ex situ*) โดยชุมชนเป็นผู้ดำเนินการด้วยตนเอง หรือสามารถเชื่อมโยงกับหน่วยงานของรัฐ เพื่อทำการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนภายใต้พ.ร.บ.คุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย พ.ศ.2542

- (2) ส่งเสริมชุมชนในการปลูกสมุนไพรเพื่อการใช้ประโยชน์ทั้งในระดับชุมชนและประเทศ โดยมีการจัดตั้งกองทุนเฉพาะหรือใช้กองทุนภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ภายใต้พ.ร.บ.คุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย พ.ศ.2542
 - (3) การจัดการความรู้การใช้สมุนไพรของชุมชน เชื่อมต่อกับระบบการบันทึกภูมิปัญญาฯ และ TKDI และนำไปสู่การเผยแพร่เพื่อใช้ประโยชน์ในชุมชนอื่นๆทั่วประเทศ
- 4.2 ส่งเสริมความเข้มแข็งของระบบยาจากสมุนไพรในระบบบริการสาธารณสุขของประเทศ ตั้งแต่กระบวนการคัดเลือกยา การผลิตและการจัดหายา การกระจายยา และการใช้อย่างเหมาะสม
- (1) การเพิ่มรายการยาจากสมุนไพรในบัญชียาหลักแห่งชาติ ซึ่งปัจจุบันมี 19 รายการ ควรมีการเพิ่มรายการยาให้ได้น้อย ร้อยละ 10 ของรายการยาทั้งหมด รวมทั้งการให้มีรายการเภสัชตำรับสำหรับโรงพยาบาลด้านยาจากสมุนไพร
 - (2) การส่งเสริมการผลิตยาและจัดหายาจากสมุนไพรที่เหมาะสมและได้มาตรฐาน ทั้งจากสถานบริการสาธารณสุข(ภาครัฐ) และจากสถานประกอบการ(ภาคเอกชน)ที่ผลิตยาจากสมุนไพรในบัญชียาหลักแห่งชาติ
 - (3) การส่งเสริมระบบการกระจายยาจากสมุนไพรในระดับจังหวัด โดยมีโรงพยาบาลชุมชนเป็นศูนย์กลาง และจัดระบบสนับสนุนยาไปที่สถานีอนามัย
 - (4) การส่งเสริมการใช้อย่างเหมาะสม ปลอดภัยและประหยัด ทั้งในด้านบุคลากรผู้สั่งยาและด้านผู้รับยา จัดให้มีการรวบรวมข้อมูลยาแผนไทยบรรจุในหลักสูตรการเรียนของบุคลากรทางการแพทย์แผนปัจจุบัน จัดอบรมการให้ความรู้ยาแผนไทยกับบุคลากรทางการแพทย์แผนปัจจุบันอย่างต่อเนื่อง จัดให้มีกลไกทางการเงินเพื่อสนับสนุนการใช้ยาแผนไทยในสถานบริการของรัฐ
- 4.3 การพัฒนาศักยภาพ มาตรฐานของอุตสาหกรรมยาไทย เพื่อให้การผลิตยาไทยของภาคอุตสาหกรรมได้มาตรฐานตามข้อกำหนด Asian Harmonization เพื่อให้สามารถแข่งขันกับอุตสาหกรรมยาจากสมุนไพรของกลุ่มประเทศอาเซียนได้
- (1) การสนับสนุนโรงงานผลิตยาไทยให้ได้มาตรฐาน โดยการสนับสนุนทั้งด้านวิชาการ เทคโนโลยี และนักวิชาการ และควรมีมาตรการทางการเงินในการสนับสนุนการพัฒนากระบวนการผลิตของโรงงานผลิตยาอย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ
 - (2) ส่งเสริมระบบการผลิตยากลาง โดยการจัดตั้งโรงงานกลางสมุนไพรแห่งชาติที่ได้มาตรฐาน (GMP และ GLP) เพื่อรับผลิตยาให้กับโรงงานผลิตยาจากสมุนไพรขนาดเล็ก เป็นการประหยัดและลดต้นทุนในการพัฒนาระบบการผลิตให้ได้มาตรฐาน
 - (3) การพัฒนาคุณภาพวัตถุดิบ ตั้งแต่ การเพาะปลูกที่ดีหรือแบบเกษตรกรรมอินทรีย์ การเก็บเกี่ยวที่ดี การให้บริการตรวจวิเคราะห์ยาแผนไทยและสมุนไพรให้แก่สถานบริการของรัฐและโรงงานเอกชนเชิงรุก เป็นต้น

4.4 การส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์จากสมุนไพร โดยเฉพาะผลิตภัณฑ์สุขภาพจากสมุนไพรที่เป็นที่นิยม หรือทดแทนการนำเข้า หรือสามารถส่งออกไปต่างประเทศ อันเป็นการสร้างรายได้ให้กับชุมชนและประเทศ

(1) ควรมีระบบและกลไกระดับชาติในการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรอย่างเป็นระบบและครบวงจร ตั้งแต่ การศึกษาวิจัย การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การตลาด การส่งเสริมการใช้ การติดตามประเมินผล

ทั้งนี้ กลไกต้องมีความเป็นอิสระ คล่องตัว สามารถประสานหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคมได้ดี และต้องมีการจัดสรรงบประมาณอย่างเพียงพอจากภาครัฐในการสนับสนุนการดำเนินการ

(2) ส่งเสริมการสื่อสารสาธารณะ การเผยแพร่ และการสร้างทัศนคติที่ดีในการใช้ผลิตภัณฑ์สุขภาพจากสมุนไพร

(3) การส่งเสริมศักยภาพและมาตรฐานการผลิต ตั้งแต่ระดับการพึ่งตนเอง ใช้เองในชุมชน การผลิตเพื่อใช้ในระดับประเทศ และการส่งออก

5. หน่วยงานรับผิดชอบหลัก

5.1 กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

(1) จัดทำแผนการจัดการสมุนไพรในเขตอนุรักษ์และแผนการส่งเสริมการปลูกสมุนไพรในพื้นที่ของชุมชนและเอกชน ภายใต้พ.ร.บ.คุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย พ.ศ. 2542

(2) ส่งเสริมการผลิตยาและจัดหาจากสมุนไพรที่เหมาะสมและได้มาตรฐาน ทั้งจากสถานบริการสาธารณสุข(ภาครัฐ)และจากสถานประกอบการ(ภาคเอกชน)ที่ผลิตยาจากสมุนไพรในบัญชียาหลักแห่งชาติ

(3) จัดอบรมการให้ความรู้ยาแผนไทยกับบุคลากรทางการแพทย์แผนปัจจุบันอย่างต่อเนื่อง

(4) ส่งเสริมระบบการผลิตยากลาง โดยการจัดตั้งโรงงานกลางสมุนไพรแห่งชาติที่ได้มาตรฐาน

5.2 คณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ

(1) การพิจารณาคัดเลือกยาจากสมุนไพรเพื่อบรรจุในรายการบัญชียาจากสมุนไพร ในบัญชียาหลักแห่งชาติ

5.3 สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ

(1) การส่งเสริมการใช้ที่เหมาะสม ปลอดภัยและประหยัด ทั้งในด้านบุคลากรผู้สั่งยาและด้านผู้จ่าย โดยใช้กลไกทางการเงินเพื่อสนับสนุนการใช้ยาแผนไทยในสถานบริการของรัฐ

5.4 สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา

(1) การสนับสนุนโรงงานผลิตยาไทยให้ได้มาตรฐาน

- (2) การส่งเสริมศักยภาพและมาตรฐานการผลิตผลิตภัณฑ์สุขภาพ ตั้งแต่ระดับการพึ่งตนเอง ใ้เอง ในชุมชน การผลิตเพื่อใช้ในระดับประเทศ และการส่งออก

5.5 กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์

- (1) ระบบและกลไกระดับชาติในการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรอย่างเป็นระบบและครบวงจร ตั้งแต่ การศึกษาวิจัย การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การตลาด การส่งเสริมการใช้ การติดตามประเมินผล
- (2) การให้บริการตรวจวิเคราะห์ยาแผนไทยและสมุนไพรให้แก่สถานบริการของรัฐและโรงงาน เอกชนเชิงรุก
- (3) ส่งเสริมการสื่อสารสาธารณะ การเผยแพร่ และการสร้างทัศนคติที่ดีในการใช้ผลิตภัณฑ์สุขภาพ จากสมุนไพร
- (4) การส่งเสริมศักยภาพและมาตรฐานการผลิต ตั้งแต่ระดับการพึ่งตนเอง ใ้เองในชุมชน การผลิต เพื่อใช้ในระดับประเทศ และการส่งออก

5.6 มหาวิทยาลัย/สถาบันวิชาการ

- (1) การศึกษาวิจัย การพัฒนาจากสมุนไพรและผลิตภัณฑ์สุขภาพ
- (2) การส่งเสริมศักยภาพและมาตรฐานการผลิตยาจากสมุนไพรและผลิตภัณฑ์สุขภาพ ตั้งแต่ระดับ การพึ่งตนเอง ใ้เองในชุมชน การผลิตเพื่อใช้ในระดับประเทศ และการส่งออก

5.7 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

- (1) การส่งเสริมการเพาะปลูกสมุนไพร

5.8 กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

- (1) การส่งเสริมการใช้สมุนไพรในป่าอนุรักษ์ ป่าชุมชน อย่างยั่งยืน

5.9 กระทรวงอุตสาหกรรม

- (1) การส่งเสริมศักยภาพและมาตรฐานการผลิตยาจากสมุนไพรและผลิตภัณฑ์สุขภาพ ตั้งแต่ระดับ การพึ่งตนเอง ใ้เองในชุมชน การผลิตเพื่อใช้ในระดับประเทศ และการส่งออก

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 4 การพัฒนาระบบยาจากสมุนไพรและผลิตภัณฑ์จากสมุนไพร

กลยุทธ์/มาตรการ	ตัวชี้วัด ความสำเร็จ	ค่าเป้าหมาย	หน่วยงานที่ รับผิดชอบ	งบประมาณ (ล้านบาท)					
				2555	2556	2557	2558	2559	รวม
1. ส่งเสริมการ พึ่งตนเองด้าน สมุนไพรของ ชุมชน	1.1 จำนวนพื้นที่ ของชุมชนและ เอกชน ที่ได้รับ การส่งเสริมการ ปลูกสมุนไพร	1.1 จำนวน 100,000 ไร่ใน 5 ปี	1. กกก. กุ่มครองและ ส่งเสริมภูมิปัญญา การแพทย์แผนไทย 2. เครือข่ายหมอพื้น บ้าน 3. อปท.	100	200	300	300	300	1,200
2. ส่งเสริมความ เข้มแข็งของระบบ ยาจากสมุนไพรใน ระบบบริการ สาธารณสุขของ ประเทศ			1. คณะกรรมการ พัฒนาระบบยา แห่งชาติ 2. กรมพัฒนาการ แพทย์แผนไทยและ การแพทย์ทางเลือก 3. สปสช. 4. อย. 5. องค์การเภสัชกรรม	53	53	53	53	53	265
2.1 การเพิ่ม รายการยาจาก สมุนไพรในบัญชี ยาหลักแห่งชาติ	2.1 ร้อยละของ รายการยาจาก สมุนไพรในบัญชี ยาหลักแห่งชาติ	2.1 ร้อยละ 10 ของรายการยา ทั้งหมด		3	3	3	3	3	15
2.2 การส่งเสริม การผลิตยาและ จัดหายาจาก สมุนไพรที่ เหมาะสมและได้ มาตรฐาน	2.2 ร้อยละของ มูลค่าการใช้ยาจาก สมุนไพรในระบบ บริการสาธารณสุข	2.2 ร้อยละ 5 ของ มูลค่าการใช้ยา ทั้งหมด		20	20	20	20	20	100
2.3 การส่งเสริม ระบบการกระจาย ยาจากสมุนไพรใน ระดับจังหวัด	2.3 ระบบการ กระจายยาของ จังหวัด	2.3 จำนวน 75 จังหวัดใน 5 ปี		10	10	10	10	10	50
2.4 การส่งเสริม การใช้ยาอย่าง เหมาะสม ปลอดภัย และประหยัด	2.4 ระบบการ ติดตามการใช้ยา	2.4 การรายงานผล การใช้ยาปีละ 1 ครั้ง		20	20	20	20	20	100
3. การพัฒนา ศักยภาพ มาตรฐาน ของอุตสาหกรรม			1. อย. 2. กรมพัฒนาการ แพทย์แผนไทยและ	65	25	20	20	20	150

ยาไทย			การแพทย์ทางเลือก 3. กรมวิทยาศาสตร์ การแพทย์						
3.1 การสนับสนุนโรงงานผลิตยาไทยให้ได้มาตรฐาน	3.1 อุตสาหกรรม การผลิตยาจาก สมุนไพรได้ มาตรฐานตาม ข้อตกลง Asian Harmon	3.1 อย่างน้อย ร้อย ละ 20 ของ โรงงานผลิตยา ภายใน 5 ปี	4. มหาวิทยาลัย 5. กระทรวงเกษตร และสหกรณ์ 6. กระทรวงทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 7.กระทรวง อุตสาหกรรม	5	5	5	5	5	25
3.2 ส่งเสริมระบบ การผลิตยากลาง	3.2 โรงงานผลิตยา กลางสมุนไพรใน ระดับภาค	3.2 อย่างน้อยภาค ละ 1 แห่ง		50	10	5	5	5	75
3.3การพัฒนา คุณภาพวัตถุดิบ ตั้งแต่ การเพาะปลูก ที่ดีหรือแบบ เกษตรกรรมอินทรีย์ การเก็บเกี่ยวที่ดี การ ให้บริการตรวจ วิเคราะห์ยาแผนไทย และสมุนไพร	3.3วัตถุดิบ สมุนไพรมีคุณภาพ	3.3 ร้อยละ 50 ของวัตถุดิบผ่าน การตรวจสอบ		10	10	10	10	10	50
4.การส่งเสริมและ พัฒนาผลิตภัณฑ์ จากสมุนไพร	4.1 มีระบบและ กลไกในการพัฒนา ผลิตภัณฑ์สมุนไพร ได้มาตรฐาน ตั้งแต่ วัตถุดิบ การวิจัย การพัฒนา ผลิตภัณฑ์ การ พัฒนารูปแบบ การ ส่งเสริมการใช้และ การติดตาม ประเมินผล	4.1 ระบบและ กลไกระดับชาติ ภูมิภาคและชุมชน	1.อย. 2.กรมวิทยาศาสตร์ การแพทย์ 3. มหาวิทยาลัย/ สถาบันวิชาการ	50	50	50	50	50	250
รวม				268	328	423	423	423	1,865

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 5 การพัฒนาระบบและกลไกการคุ้มครองภูมิปัญญาไทย

1. เป้าหมาย / เป้าประสงค์

ภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยได้รับการคุ้มครองตั้งแต่ระดับท้องถิ่น ประเทศและนานาชาติ

2. วัตถุประสงค์

- 2.1 เพื่อให้มีระบบและกลไกการคุ้มครองภูมิปัญญาไทยและสมุนไพรที่เข้มแข็ง มีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน
- 2.2 เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นมีศักยภาพในการเฝ้าระวังและคุ้มครองภูมิปัญญาไทย
- 2.3 เพื่อพัฒนาบทบาทเชิงรุกของไทยในเวทีเจรจาระหว่างประเทศที่เกี่ยวกับการคุ้มครองภูมิปัญญาไทย

3. ตัวชี้วัดความสำเร็จ

- 3.1 ระบบข้อมูลดิจิทัลภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์แผนไทยในส่วนกลางของประเทศ (TKDI)
- 3.2 จำนวนข้อตกลงหรือความร่วมมือกับสำนักงานสิทธิบัตรระหว่างประเทศ
- 3.3 จำนวนรายงานข้อเสนอของประเทศไทยในเวทีการเจรจาระหว่างประเทศด้านการคุ้มครองภูมิปัญญาไทย
- 3.4 จำนวนเครือข่ายชุมชนท้องถิ่นในการเฝ้าระวังและคุ้มครองภูมิปัญญาไทย

4. กลยุทธ์/มาตรการ

- 4.1 การจัดทำระบบข้อมูลดิจิทัลภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์แผนไทยของประเทศ (TKDI) ต้องเร่งรีบในการจัดทำระบบข้อมูลดิจิทัลภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์แผนไทยของประเทศ ซึ่งต้องมีการแปลคำรับตำราแห่งชาติและท้องถิ่นเป็นภาษาไทยปัจจุบันและภาษาต่างประเทศโดยเร็ว รวมทั้งการบันทึกองค์ความรู้ของชุมชนท้องถิ่น เพื่อที่จะได้มีหลักฐานว่าภูมิปัญญาต่างๆเหล่านี้เป็นของประเทศไทย
- 4.2 การจัดทำข้อตกลงกับสำนักงานสิทธิบัตรระหว่างประเทศ โดยเชื่อมต่อระบบข้อมูลดิจิทัลภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์แผนไทยของประเทศไทยกับสำนักงานสิทธิบัตรต่างๆ เพื่อให้ผู้มีหน้าที่ในการพิจารณาการขึ้นทะเบียนสิทธิบัตรของประเทศนั้นๆสามารถตรวจสอบกับระบบข้อมูลดิจิทัลภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์แผนไทยของประเทศไทยได้ว่ามีการละเมิดภูมิปัญญาของไทยหรือไม่
- 4.3 การสร้างบทบาทเชิงรุกของประเทศไทยในเวทีเจรจาระหว่างประเทศที่เกี่ยวกับการคุ้มครองภูมิปัญญาไทย
 - (1) การศึกษาวิจัยและติดตามการเจรจาการคุ้มครองภูมิปัญญาไทยในเวทีระหว่างประเทศ
 - (2) การพัฒนาศักยภาพของคณะเจรจาไทยอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง
 - (3) การกำหนดแผนล่วงหน้า งบประมาณ ในการเข้าร่วมแต่ละปี การประชุมเพื่อหาความเห็นร่วมกันของคณะผู้เจรจาไทยบนฐานความรู้และวิชาการ

4.4 การส่งเสริมชุมชนท้องถิ่นในการเฝ้าระวังและคุ้มครองภูมิปัญญาไทย ตั้งแต่การบันทึกความรู้ของชุมชน หมอพื้นบ้าน การแปลคำรับตำราของท้องถิ่น การระวังการลักลอบนำสมุนไพรจากแหล่งกำเนิดในชุมชนไปใช้อย่างไม่ยั่งยืน

ส่งเสริมชุมชน หมอพื้นบ้าน และเอกชน ในการอนุรักษ์และปลูกสมุนไพร โดยจัดสรรงบประมาณจากกองทุนภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ในการส่งเสริมการปลูกสมุนไพรตามพ.ร.บ. พ.ร.บ.คุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย พ.ศ.2542 มาตรา 61, 64, 65

5. หน่วยงานรับผิดชอบหลัก

5.1 กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

- (1) การจัดทำระบบข้อมูลดิจิทัลภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์แผนไทยในส่วนกลาง (TKDI)
- (2) การจัดทำข้อตกลงกับสำนักงานสิทธิบัตรระหว่างประเทศ
- (3) การสร้างบทบาทเชิงรุกของประเทศไทยในเวทีเจรจาระหว่างประเทศที่เกี่ยวกับการคุ้มครองภูมิปัญญาไทย
- (4) การส่งเสริมชุมชนท้องถิ่นในการเฝ้าระวังและคุ้มครองภูมิปัญญาไทย

5.2 กระทรวงการต่างประเทศ

- (1) การสร้างบทบาทเชิงรุกของประเทศไทยในเวทีเจรจาระหว่างประเทศที่เกี่ยวกับการคุ้มครองภูมิปัญญาไทย

5.3 กรมทรัพย์สินทางปัญญา

- (1) การตรวจสอบการละเมิดสิทธิภูมิปัญญาไทย

5.4 มหาวิทยาลัยในภูมิภาค

- (1) การส่งเสริมชุมชนท้องถิ่นในการเฝ้าระวังและคุ้มครองภูมิปัญญาไทย

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 5 การพัฒนาระบบและกลไกการคุ้มครองภูมิปัญญาไทย

กลยุทธ์/มาตรการ	ตัวชี้วัด ความสำเร็จ	เป้าหมาย	หน่วยงานที่ รับผิดชอบ	งบประมาณ (ล้านบาท)					
				2555	2556	2557	2558	2559	รวม
1. การจัดทำระบบข้อมูลดิจิทัลภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์แผนไทยในส่วนกลาง (TKDI)	1.1 ระบบข้อมูลดิจิทัลภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์แผนไทยในส่วนกลาง (TKDI)	1.1 ระบบฐานข้อมูลส่วนกลาง 1 ระบบ	กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก	10	10	10	10	10	50
2. การจัดทำข้อตกลงกับสำนักงานสิทธิบัตรระหว่างประเทศ	2.1 ข้อตกลงกับสำนักงานสิทธิบัตรระหว่างประเทศ (WIPO)	2.1 ข้อตกลงกับ WIPO	1.กระทรวงการต่างประเทศ 2. กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก 3.กรมทรัพย์สินทางปัญญา	1	1	1	1	1	5
3. การสร้างบทบาทเชิงรุกของประเทศไทยในเวทีเจรจา ระหว่างประเทศที่เกี่ยวกับการคุ้มครองภูมิปัญญาไทย	3.1 ข้อเสนอของประเทศไทยในเวทีเจรจา ระหว่างประเทศที่เกี่ยวกับการคุ้มครองภูมิปัญญาไทย	3.1 รายงานการนำเสนอ ใน เวที ระหว่างประเทศ อย่างน้อย 1 รายงานต่อปี	1. กระทรวงการต่างประเทศ 2.กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก 3.กรมทรัพย์สินทางปัญญา	5	5	5	5	5	25
4. การส่งเสริมชุมชนท้องถิ่นในการเฝ้าระวังและคุ้มครองภูมิปัญญาไทย	4.1 จำนวนเครือข่ายชุมชนท้องถิ่นในการเฝ้าระวังและคุ้มครองภูมิปัญญาไทยระดับจังหวัด	4.1 เครือข่าย 75 จังหวัด	1.มหาวิทยาลัยในภูมิภาค 2. กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก	75	75	75	75	75	375
รวม				91	91	91	91	91	455

ประเด็นยุทธศาสตร์ 6 การสื่อสารสาธารณะด้านการแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้าน และการแพทย์ทางเลือก

1. เป้าหมาย/เป้าประสงค์

สังคมไทยทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชนและชุมชนท้องถิ่น และระดับชาติ ตระหนักถึงคุณค่าและมีบทบาทในการส่งเสริม สนับสนุนการใช้ และการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพ การแพทย์พื้นบ้าน การแพทย์แผนไทย และการแพทย์ทางเลือก เพื่อการดูแลสุขภาพด้วยตนเองอย่างเหมาะสม

2. วัตถุประสงค์

1.1 พัฒนาระบบและกลไกการสื่อสารสาธารณะเพื่อกำหนดนโยบายสาธารณะ การพัฒนาระบบสุขภาพ การดูแลสุขภาพตนเองของประชาชน

1.2 ส่งเสริมการเรียนรู้ การเห็นคุณค่าและใช้ประโยชน์ภูมิปัญญาไทย สำหรับเด็กและเยาวชน

3. ตัวชี้วัดและค่าเป้าหมาย

2.1 มีการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะทั้งในระดับชาติ ภูมิภาคและท้องถิ่น

2.2 มีการนำองค์ความรู้ไปใช้ในการพัฒนาระบบบริการ

2.3 มีการนำองค์ความรู้ไปใช้ในการดูแลสุขภาพตนเองตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชนและชุมชนท้องถิ่น

2.4 มีหลักสูตรการเรียนการสอน ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพในระดับประถมและมัธยมศึกษา

4. กลยุทธ์/มาตรการ

3.1 การเผยแพร่และสื่อสารเพื่อขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะ

(1) การจัดสัมมนาสุขภาพเฉพาะประเด็น

(2) การจัดสัมมนาสุขภาพเฉพาะพื้นที่

3.2 การเผยแพร่และสื่อสารเพื่อพัฒนาระบบสุขภาพ

(1) การจัดเวทีวิชาการและการจัดการความรู้

(2) การพัฒนาระบบการเรียนรู้อิเล็กทรอนิกส์

3.3 การเผยแพร่และสื่อสารเพื่อดูแลสุขภาพตนเองของประชาชน

(1) การจัดการความรู้ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม

(2) การพัฒนาระบบการเรียนรู้อิเล็กทรอนิกส์

(3) การเผยแพร่ทางสื่อสารมวลชน

3.4 การเผยแพร่และสื่อสารสำหรับเด็กและเยาวชน

(1) การจัดหลักสูตรการเรียนรู้ในระบบการศึกษาระดับประถมและมัธยม

(2) การเผยแพร่ทางสื่อสารมวลชน

5. หน่วยงานรับผิดชอบหลัก

- 4.1 คณะกรรมการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพแห่งชาติ/สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ
- 4.2 กระทรวงสาธารณสุข
- 4.3 กระทรวงศึกษาธิการ
- 4.4 กรมประชาสัมพันธ์ สำนักงานนายกรัฐมนตรี
- 4.5 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ
- 4.6 สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ
- 4.7 กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ
- 4.8 กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

ประเด็นยุทธศาสตร์ 6 การสื่อสารสาธารณะด้านการแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้าน และการแพทย์ทางเลือก

กลยุทธ์/มาตรการ	ตัวชี้วัด ความสำเร็จ	ค่าเป้าหมาย	หน่วยงานที่ รับผิดชอบ	งบประมาณ (ล้านบาท)					
				2555	2556	2557	2558	2559	รวม
1 การเผยแพร่และสื่อสารเพื่อกำหนดนโยบายสาธารณะ 1.1 การจัดสมัชชาสุขภาพเฉพาะประเด็น 1.2 การจัดสมัชชาสุขภาพเฉพาะพื้นที่	1.1 จำนวนครั้งการจัดสมัชชาสุขภาพเฉพาะประเด็น 1.2 จำนวนพื้นที่การจัดสมัชชา	1.1 จำนวน 1 ครั้งต่อปี 1.2 ภูมิภาคละ 1 แห่งต่อปี	1.คกค.พัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพแห่งชาติ/สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ 2.เครือข่ายสมัชชาสุขภาพ	10	10	10	10	10	50
2 การเผยแพร่และสื่อสารเพื่อกำหนดนโยบายสุขภาพ 2.1 การจัดเวทีวิชาการและการจัดการความรู้	2.1 จำนวนครั้งการจัดเวทีวิชาการและการจัดการความรู้	2.1 จำนวน 1 ครั้งต่อปี	1.กระทรวงสาธารณสุข 2.สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ 3. กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์	10	10	10	10	10	50

2.2 การพัฒนาระบบการเรียนรู้อิเล็กทรอนิกส์	2.2 จำนวนองค์ความรู้	2.2 จำนวน 10 เรื่องต่อปี	ทางเลือก 4. กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ						
3. การเผยแพร่และสื่อสารเพื่อการดูแลสุขภาพตนเองของประชาชน 3.1 การจัดการความรู้ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม 3.2 การพัฒนาระบบการเรียนรู้อิเล็กทรอนิกส์ 3.3 การเผยแพร่ทางสื่อสารมวลชน	3.1 จำนวนองค์ความรู้ 3.2 จำนวนองค์ความรู้ 3.3 จำนวนช่องทางเผยแพร่	3.1 จำนวน 2 เรื่องต่อปี 3.2 จำนวน 20 เรื่องต่อปี 3.3 จำนวน 3 ช่องทาง เช่น โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ วารสาร เว็บไซต์ ฯลฯ	1.กระทรวงสาธารณสุข 2.กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก 3. กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ 4.กรมประชาสัมพันธ์ สำนักนายกรัฐมนตรี 5.สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ	20	20	20	20	20	100
4.การเผยแพร่และสื่อสารสำหรับเด็กและเยาวชน 4.1 การจัดทำหลักสูตรการเรียนรู้อิเล็กทรอนิกส์ในระบบการศึกษา ระดับประถมและมัธยม 4.2 การเผยแพร่ทางสื่อสารมวลชน	4.1จำนวนชั่วโมงการเรียนการสอนในระดับประถมและมัธยม 4.2 จำนวนช่องทางเผยแพร่	4.1 จำนวน 30-40 ชั่วโมงเรียนต่อปี 4.2 จำนวน 20 เรื่องต่อปี	1.กระทรวงศึกษาธิการ 2.กระทรวงสาธารณสุข 3.กรมประชาสัมพันธ์ สำนักนายกรัฐมนตรี 4.สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ	10	10	10	10	10	50
รวม				50	50	50	50	50	250